

HUOSTAANOTETUN LAPSEN SISARUSSUHTEET
Kolme tapausta siskoista ja veljistä

Henna Niskanen
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2014

TIIVISTELMÄ

Huostaanotetun lapsen sisarussuhteet – Kolme tapausta siskoista ja veljistä

Henna Niskanen

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

110 sivua + 1 liite

Kevät 2014

Ohjaaja: Tuija Kotiranta

Tämä pro gradu -tutkielma on laadullinen tapaustutkimus huostassa olleiden lasten sisarussuhteista. Tutkielmassa on lähdetty etsimään vastauksia kysymyksiin: mitä sisarussuhteet merkitsevät sijoitetuina olleille lapsille, miten sisaruus on huomioitu huostaanotossa ja miten huostaanotto on vaikuttanut sisarussuhteisiin. Tarkastelun kohteena on kolme sijoitushistorialtaan erityyppistä sisarustapausta. Sonja ja Sanna ovat olleet sijoitettuna eri sijaishuoltopaikoissa, Luran ja Lassen sijoitushistoria on sama ja Tiia ja Toni ovat olleet sijoitettuna sekä samassa että eri sijaishuoltopaikoissa. Tutkielman aineisto muodostuu sisarusten haastatteluista sekä heitä koskevista salassa pidettävistä dokumenteista. Aineistoa on analysoitu teoriaohjaavalla sisällönanalyysi menetelmällä. Tutkielman kontekstina toimii lastensuojelu sekä huostaanottoprosessi. Sen teoreettinen viitekehys muodostuu sisaruutta ja sisarussuhdetta koskevista teorioista. Tässä tutkielmassa sisarussuhdetta tarkastellaan sijoitetun lapsen perhesuhteena.

Tutkimustulokset osoittavat sijoitettujen lasten sisarussuhteiden olevan monimuotoisia ja monimerkityksellisiä. Lapsuuden kodin turvattomuudella on vaikutus sisarussuhteisiin. Turvattomassa kodissa lapsuutensa eläneet lapset joutuvat ottamaan enemmän vastuuta sisarusten hoidosta ja etenkin esikoisten rooli huolehtijana on suuri. Turvaton koti vaikuttaa myös sisarusten väliseen emotionaaliseen intensiteettiin. Turvattomassa kodissa sisarukset hakevat läheisyyttä ja turvaa toisistaan ja sisarusten antama emotionaalinen tuki on tärkeää.

Sisarussuhteiden huomioimisessa huostaanotossa on selviä puutteita ja dokumentit osoittavat, ettei sisarussuhteiden merkityksiä ole lasten huostaanottopäätöksissä tai asiakassuunnitelmissa selvitetty riittävän laajasti. Huostaanoton johdosta suhde siskoon tai veljeen voi katketa ja sisarussuhteiden tukemisessa sijoituksen aikana on vaihteluja. Sisarussuhteen tukemisessa sijaishuoltopaikoilla on iso rooli ja huostaanoton vaikutukset sisarussuhteisiin ovat yksilöllisiä. Samassa sijaishuoltopaikassa olleille sisarusten läsnäolo ja tuki oli merkittävä. Toisaalta sisarusten eri sijaishuoltopaikkoihin sijoittamisessakin on löydettävissä myös myönteisiä vaikutuksia sisarussuhteelle. Erottamisen myötä sisarussuhde voi parantua tai sisarukset eivät vaikuta haitallisesti toisiinsa. Huostaanotto voi lähentää ja tehdä sisarussuhteista entistäkin tärkeämpiä perhesuhteita.

Sisarussuhde aikuisena on tärkeä perhesuhde ja tulokset osoittivat sisarusten yhteydenpidon olevan tiivistä huostaanoton jälkeen. Yhdessä tapauksessa tiivis suhde sisaruksiin ja tarve saada tukea sisaruksilta vaikeutti itsenäistymistä ja aikuistumista. Sillä, onko sisaruksilla muita tukea tarjoavia perhesuhteita, on vaikutus sisarussuhteisiin. Ohut sosiaalinen verkosto tekee sisarussuhteista ensisijaisen tärkeitä.

Avainsanat: Sisaruus, sisarussuhteet, tapaustutkimus, huostaanotto ja sijaishuolto

SISÄLTÖ

1	Johdanto	1
2	Tutkimustehtävä	4
3	Lastensuojelun konteksti	6
3.1	Huostaanotto	9
3.2	Sijaishuolto	11
3.3	Yhteydenpito sijaishuollossa	14
3.4	Jälkihuolto	16
3.5	Sijoitettuja lapsia koskevat aikaisemmat tutkimukset	17
4	Sisarus perhesuhteena	21
4.1	Perhesuhteiden merkitys	21
4.2	Sijoitettujen lasten perhesuhteet	23
4.3	Sisarussuhde	24
4.4	Sisarussuhteeseen vaikuttavat tekijät lapsuudessa	26
4.5	Sisarus nuoruudesta aikuisuuteen	29
5	Tutkimuksen toteuttaminen	30
5.1	Laadullinen tapaustutkimus	30
5.1.1	Tapausten valikoituminen	33
5.1.2	Tutkielman tapaukset	34
5.2	Aineiston hankinta	37
5.2.1	Kentälle pääsy	37
5.2.2	Avoin haastattelu	38
5.2.3	Dokumentit aineistona	41
5.3	Aineiston analyysi	42
5.4	Eettiset kysymykset	46
5.5	Tutkimuksen luotettavuus	48
6	Tiia ja Toni	50
6.1	Lapsuus turvattomassa kodissa turvallisten sisarusten kanssa	50
6.2	Huostaanotto ja ero isovelji Tommista	52
6.3	Lastenkodissa sisarussuhteet muuttuvat	54

6.4	Sisarussuhde säilyy vaikka Tiian ja Tonin tiet eroavat	57
6.5	Aikuistuminen ja sisarusten tiivis yhteys	60
7	Sonja ja Sanna	63
7.1	Monimuotoinen perhe ja monet sisarukset	63
7.2	Lastensuojelun mukaan tulo ja isosisko Suvin rooli huolehtijana	66
7.3	Sisaruksilla on yhteinen ongelma mutta erikseen sovitut sijoitukset	67
7.4	Yhteydenpidon vaikeus ja kaverisuhteiden merkitys	70
7.5	Sijoitukset päättyvät ja sisarussuhteet säilyvät	72
8	Laura ja Lasse	75
8.1	Turvaton lapsuus huumekodissa ja Lassen vastuu sisaruksista	75
8.2	Vastaanottolaitoksessa lapsuuden onnea ja epävarmuutta	79
8.3	Sisarukset pitävät kodin salaisuudet	80
8.4	Sisarukset liittoutuvat sijaisperhettä vastaan	82
8.5	Huostassa yhdessä	83
8.6	Kotiin isän luo ja uudet sisarussuhteet	88
8.7	Liian tiivis sisarussuhde ja itsenäistymisen haasteet	89
9	Johtopäätökset ja pohdinta	93
	Lähteet	103
	Liite	

1 JOHDANTO

Lapsen huostaanotto ei ole helppo tai yksinkertainen päätös. Se koskettaa sekä vaikuttaa monella tavoin lapsen ja koko hänen perheensä elämää. Huostaanoton ja sijoituksen vaikutukset tuntuvat lapsen ja hänen perheensä elämässä niin huostaanoton aikana kuin sen jälkeenkin. Tässä tutkielmassa tarkastelun kohteeksi on otettu huostaanoton vaikutus lasten sisarussuhteisiin. Tarkastelen tutkielmassani sisarussuhteiden merkityksiä sijoitettuihin olleiden lasten elämässä ennen huostaanottoa, sijoituksen aikana ja sen jälkeen. Tutkielmani keskiössä on kolme eri sisarustapausta, joille olen antanut nimeksi Tiia ja Toni, Sonja ja Sanna sekä Laura ja Lasse. Sonja ja Sanna ovat olleet sijoitettuihin eri sijaishuoltopaikkoihin, Laura ja Lasse olivat olleet sijoitettuihin samaan sijaishuoltopaikkaan ja Tiian ja Tonin sijoitushistoriaan mahtui sekä samassa sijaishuoltopaikassa elämistä että erossa olemista. Tapaustutkimuksen aineisto koostuu sisarusten haastatteluista ja heitä koskevista dokumenteista. Sen tarkoituksena on sekä löytää sisarussuhteen merkityksiä ja huostaanoton vaikutuksia sisarussuhteeseen että tutkia miten sisarussuhde on huomioitu nuorten huostaanotoissa ja sijoituksissa. Tutkielmani kertoo tarinan kolmesta erilaisesta perheestä ja kuuden lapsen sisarussuhteesta.

Kiinnostukseni sijoitettujen lasten sisarussuhteiden tutkimiseen on herännyt sekä sosiaalityön erikoistumisopintoihin kuuluneen lastensuojelukurssin myötä että työskenneltyäni lastensuojelun kentällä viimeiset kaksitoista vuotta. Olen yllättynyt siitä, miten vähän sisaruudesta puhutaan lastensuojelussa ja miten vähän olemme kiinnostuneita sijoitettujen lasten sisaruksista, vaikka tilastot osoittavat, että suurimmalla osalla sijoitetuista lapsista on sisaruksia, joko biologisia tai puolisisaruksia (Kosonen 1996b, 810). Johanna Hiitolan (2008, 23–25) selvityksen perusteella voidaan todeta, että Suomessa koko väestöön verrattuna huostaanotetuilla lapsilla on keskimäärin enemmän sisaruksia kuin väestössä yleensä. Ihmeteltyäni sisarussuhteista puhumisen vähyyttä lastensuojelussa, olen halunnut perehtyä siihen tarkemmin. Tein kandidaatin tutkielmani laitokseen sijoitettujen lasten sisarussuhteiden tukemisesta lastensuojelussa ja selvitin miten sosiaalityöntekijät tukevat laitokseen sijoitettujen lasten sisarussuhteita. Tutkimustulokset osoittivat sosiaalityöntekijöiden ymmärtävän laitokseen sijoitettujen lasten sisarussuhteet tärkeinä perhesuhteina ja sosiaalityöntekijät halusivat työssään mahdollistaa sisarussuhteen ylläpitämisen sijoituksen aikana.

(Niskanen 2012.) Kandidaatin tutkielmani tutkimustulokset herättivät minussa kiinnostuksen tarkastella sisarussuhteita myös sijoitettuina olleiden lasten näkökulmasta ja halusin kysyä sisarussuhteiden merkityksistä ja huostaanoton vaikutuksia heiltä itseltään. Olen samaa mieltä Gunvor Anderssonin (2005, 54) kanssa siitä, että voidaksemme ymmärtää sijoitettujen lasten perhesuhteiden merkityksiä paremmin, on meidän tärkeää kuulla sijaishuollossa olleita lapsia ja nuoria ja kysyä heidän omia kokemuksiaan.

Tutkielmani on ajankohtainen ja tärkeä monestakin syystä. Suomessa sisarussuhteiden tutkiminen yleensäkin on ollut vähäistä (Malmberg 2011, 154) ja huostassa olleiden lasten sisarussuhteita on tutkittu kovin pintapuolisesti. Suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa ollaan oltu varsin vähän kiinnostuneita huostaanoton vaikutuksista sijoitettuina olleiden lasten elämään (Eronen 2013, 3) ja etenkin huostassa olevien lasten läheissuhteista ei meillä ole vielä riittävästi tutkimustietoa (Pekkarinen 2011, 62). Sijaishuollossa olleiden lasten kokemuksia ja näkemyksiä on ensisijaisesti kuultava heiltä itseltään. Anderssonin (2005, 54) mukaan sijoitettujen lasten perhesuhteet ovat merkityksellisiä ja niiden tutkiminen on tärkeää, olipa kyse sitten lapsen biologisesta perheestä, sijaisperheestä tai muusta perhemuodosta. Sijaishuollossa kasvavia lapsia ja nuoria arvioidaan ja luokitellaan usein heidän käyttäytymisensä tai ongelmiansa perusteella ja arvioimassa ovat usein aikuiset, kuten ammattiauttajat, asiantuntijat ja tutkijat. Tulkinnoissa saatetaan sivuuttaa lasten sekä nuorten omat näkemykset ja ne voivat olla kaukana siitä, miten lapset ja nuoret itse asiat kokevat ja ymmärtävät. (Honkatukia, Nyqvist & Pösö 2003, 324–325.)

Tuija Erosen (2013, 22) mukaan kansainväliset tutkimukset korostavat sitä, että toimivan lastensuojelun kannalta on syytä tutkia sekä sijaishuollosta poistuvien nuorten että siellä olevien lasten näkemyksiä. Lasten tavat selviytyä, heidän luonnolliset sosiaaliset tukiverkostonsa ja lastensuojelun institutionaalinen tuki muodostavat kompleksisen kokonaisuuden, josta on tärkeää tietää enemmän. Tutkielmani sijoittuu tarkastelemaan juuri tätä kompleksista yhtälöä ja se tuo esille kolmen sijaishuollossa kasvaneiden sisarusten erilaiset tarinat.

Tutkielmani etenee siten, että toisessa luvussa kerron tarkemmin tutkimustehtävästä. Kolmannessa luvussa tuon esille lastensuojelun kontekstin ja kerron siitä, miltä lastensuojelun tila näytti aikana, jolloin lastensuojelun toimenpiteitä kohdistettiin Tiiaan ja Toniin, Sonjaan ja Sannaan sekä Lauraan ja Lasseen. Määrittelen huostaanoton ja sijaishuoltoapaikat,

jotka toimivat tämän tutkielman sisarussuhteiden näyttämöinä. Luvussa neljä kerron sisarudesta, sisarussuhteista ja perhesuhteista. Viidennessä luvussa esittelen tutkielmani tutkimusstrategian, aineiston ja esittelen teille Tiian, Tonin, Lauran, Lassen, Sonjan ja Sannan. Luvuissa kuusi, seitsemän ja kahdeksan kerron tarkemmin sisarustapauksista ja tuon esille tutkimustulokseni. Lopuksi pohdin mitä yhteistä tai toisistaan poikkeavaa kolmesta sisarustapauksesta löysin.

2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Sisarussuhteiden tutkimuksissa sisaruuden merkitykset saavat eri painotuksia riippuen siitä, mistä teoreettisesta viitekehyksestä sisaruutta tarkastellaan (Ribbens McCarthy & Edwards 2011, 178). Yksi hyvä lähestymistapa sisarussuhteiden tarkastelulle on kiintymyssuhdeteoria, etenkin kun viime vuosina lastensuojelussa ja erityisesti sijaishuollossa on korostettu lapsen kiintymyssuhteiden merkityksiä (Hämäläinen 2012, 12). En kuitenkaan ole halunnut ottaa tarkastelun kohteeksi kiintymyssuhdetta sisarusten välisissä suhteissa, vaan olen kiinnostunut sisaruudesta perhesuhteena. Jane Ribbens McCarthyn ja Rosalind Edwardsin (2011, 178) mukaan sosiologiset näkökulmat painottavat sisarussuhteiden moninaisuutta ja että näitä syvälle juurtuneita sosiaalisia suhteita on tuotettu ja tuotetaan perhesuhteissa. Perhetutkimuksessa äänen antaminen tutkittaville tarkoittaa sitä, että perhettä ja perhesuhteita tutkitaan niiden moninaisuuden näkökulmasta. Tarvitsemme tutkimusta, joka tavoittaa erikseen naisten, miesten, vanhempien ja sisarusten sekä heidän kanssaan toimivien näkökulmia. (Pösö 2008, 95.)

Tutkielmani tavoitteena on löytää sisarussuhteiden merkityksiä ja tutkia huostaanoton vaikutuksia sijoitettuna olleiden lasten sisarussuhteisiin tapaustutkimuksen keinoin. Sijoitettujen lasten sisarussuhdetta tarkastellaan sekä lapsuuden muistojen että tämän hetken kokemusten ja sisarustapauksista tuotettujen dokumenttien avulla.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitä sisarussuhteet merkitsevät sijoitettuna olleille lapsille?
2. Miten huostaanotto ja sijoitus ovat vaikuttaneet sisarussuhteisiin?
3. Miten sisarussuhde on huomioitu huostaanotoissa?

Tässä tutkielmassa sisarussuhdetta tarkastellaan sijoitetun lapsen perhesuhteena ja haluan tutkia sitä, miten lastensuojelun vahvin interventio on vaikuttanut tärkeinä pidettyihin perhesuhteisiin. Tarkastelun kohteena ovat kolme erityyppistä sisarustapausta ja heidän tarinansa siskoista ja veljistä kotona ja sijaishuollossa. Pro gradu -tutkielmassani tuodaan esille sijaishuollossa eläneiden lasten ja nuorten kokemuksia huostaanoton vaikutuksista. Sen tavoitteena on tuoda sijaishuollossa eläneiden siskojen ja veljien oma ääni kuuluviin ja

tutkielmassani on lapsikeskeinen lähestymistapa. Sijaishuollossa eläneiden lasten lapsuutta voidaan Marjatta Bardyn (2009, 19) mukaan lähestyä neljän eri ulottuvuuden kautta: 1) Lapsen iässä olevien ihmisten elämänä, 2) lapsiväelle varattuna tilana yhteiskunnan rakenteissa, 3) osana aikuismielen rakenteita tai 4) kulttuurisena muistina, joka muodostuu erilaisista aikuispolvien lapsuuksien muistelluista tarinoista. (myös Eronen 2012, 17.) Tässä tutkielmassa lapsuutta tarkastellaan lapsuuden muistoina ja kuinka lapsuuden muistot sijaishuoltopaikoista ja kodista rakentuvat ja vaikuttavat tänä päivänä.

Huostaanotetuista lapsista ei voida puhua yhtenä kategoriana (Eronen 2013, 10), ei myöskään tässä tutkielmassa. Sisarukset ovat yksilöitä ja jokainen heistä on kokenut lastensuojelun interventiot omalla tavallaan. Tutkielmassani haluankin kertoa sekä nuorten omat tarinat että sisarusten yhteiset kokemukset huostaanotosta ja sijoituksesta kodin ulkopuolelle.

3 LASTENSUOJELUN KONTEKSTI

Lastensuojelussa lapsen, vanhempien sekä valtion välistä suhdetta säännellään ideologisesti, poliittisella, juridisella sekä arkisella tasolla (Eronen 2012, 21). Eri maiden lastensuojelupolitiikkaa vertailtaessa voidaan löytää eroja sen suhteen painotetaanko lastensuojelussa suojelua vai hyvinvointia (Pösö 2007, 72–76). Painotuksesta riippuen lastensuojelun kohde ja sen toimintavavat määritellään hyvin eri tavalla. Suojelupainotteisessa mallissa lastensuojelun tehtävä on määritellä ja puuttua äärimmäisiin tilanteisiin. Puuttumisessa käytetään usein valmiita kriteerejä ja normeja, jotka myös säätelevät ja velvoittavat sosiaalityöntekijöitä toimimaan. Suojelupainotteista lastensuojelumallia toteutetaan muun muassa Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa toteutetaan hyvinvointipainotteista lastensuojelumallia, jossa niin lasten kuin perheidenkin hyvinvointia tuetaan. Mallissa lastensuojelu ymmärretään hyvin laaja-alaisena toimintana ja lasten suojeleminen on vain yksi osatehtävä tässä kokonaisuudessa. Hyvinvointia painottavassa mallissa lastensuojelu perustuu sosiaalityöntekijöiden ammatillisen työskentelyn varaan. (Eronen 2012, 22.)

Pohjoismaista hyvinvointipainotteista lastensuojelumallia on kritisoitu sen muodottomuudesta, laaja-alaisuudesta ja spesifioimattomuudesta. Kritiikkiä on saanut myös se, ettei lastensuojelun ole nähty ajavan riittävästi lasten oikeuksia, vaan sen on koettu enemmänkin liittoutuvan yhteen perheen vanhempien kanssa. (Eronen 2012, 22; Laakso 2009, 22.) Suomessa lastensuojelulla on kaksijakoinen rooli. Se on samalla perheitä tukevaa että siihen ja perhesuhteisiin puuttuva taho. Kaksijakoisuus näkyy niin lastensuojelulaissa kuin käytännön työssäkin. Lastensuojelun työntekijöiden tulee tukea lapsia ja vanhempia huolenpitoon ja kasvatukseen liittyvissä ongelmissa samalla, kun he arvioivat, valvovat ja tarvittaessa puuttuvat perheen yksityisinä pidettyihin vanhempi- ja perhesuhteisiin. Suomalaista lastensuojelua ei voida pitää joko palveluna tai kontrollina, vaan sen ominaisuutteen kuuluu palveluiden ja kontrollin samanaikaisuus. (Pösö 2007, 65.)

Käsitys lapsesta ja lapsen asemasta on vaihdellut eri aikoina, samoin käsitys lapsen suoje-
lusta on muuttunut vuosien saatossa (Heino 2009, 198). Elina Pekkarinen (2010, 164) on tiivistänyt perheiden ja niistä tehtyjen tulkintojen kannalta olennaisimmiksi nousseet näkemykset suomalaisesta lasten kasvatuksesta lastensuojelun synnystä tähän päivään seu-

raavasti: 1930-luvulla epäkelvollisiksi katsotuilla vanhemmat eivät saaneet edes mahdollisuutta perustaa perhettä. Äitisuhdetta korostettiin suuresti 1950 ja 1960-lukujen taitteessa kun taas 1970-luvulla perhesysteemin toimivuus oli tarkastelun kohteena. Lapsi, jolla oli oikeuksia, nostettiin esiin subjektina vasta 1980-luvulla. Tällöin perhesuhteiden lisäksi myös vanhempien käyttämiin menetelmiin, kuten ruumiilliseen kuritukseen ja vaurioitaviin ihmissuhteisiin puututtiin. Niitä pyrittiin korjaamaan sekä hoitamaan kasvatusneuvo-loissa ja 1990-luvusta lähtien myös perhetyön keinoin.

Puhuttaessa lastensuojelusta ei voida unohtaa lastensuojelun suhdetta sitä määrittävään lakiin. Lastensuojelutoimintaa on Suomessa aina säädelty lailla (Sinkko 2004, 7). Ensimmäinen lastensuojelulaki säädettiin 1936 ja sen tärkein anti oli huostaanottosäädösten luominen. Lakia uudistettiin 1950-luvusta lähtien ja vuonna 1984 voimaan tullut laki kumosi ensimmäisen lastensuojelulain. (Pulma 1987, 156, 240–246.) Vuoden 1984 lastensuojelulain keskeinen periaate oli lapsen etu, joka ohjasi lapsen ja perheen ongelmiin puuttumista. Tällöin lastensuojelun avohuolto vahvistui, koska laki painotti huostaanoton rinnalle muita puuttumisen ja tukemisen keinoja. (Pösö 2007, 67.) Lakisidonnaisuudessa on ollut vaihtelua eri aikoina ja vasta 1990 -luvulla alettiin puhua lastensuojelutyön ja sosiaalityön juridisoitumisesta. Oikeudellistuminen näkyi selkeimmin huostaanottoasiakirjoissa. Sosiaalityöntekijöiden tuli perustella päätöksiä huolellisemmin ja entistä yksityiskohtaisemmin. (Sinkko 2004, 7.)

Suomalaisessa lastensuojelussa on viime vuosina ollut vahvasti esille perheen tukemista korostava ajattelu (Laakso 2009, 22). Tämä näkyy hyvin myös viimeisimmässä, vuonna 2008 voimaan tulleessa lastensuojelulaissa. Laki korostaa vanhempien velvollisuutta huolehtia lastensa hyvinvoinnista ja kuntien tehtävää tukea perheitä ja lapsia ennaltaehkäisevästi (LsL 417/2007, 2§). Lisäksi laissa korostetaan lapsen osallisuutta ja biologisen perheen merkitystä. Lakiin on kirjattu tavoite huostaanotetun lapsen perheen jälleenyhdistämisestä ja siinä korostettiin lapsen ja biologisen perheen yhteydenpitoa (LsL 30§).

Uuden lastensuojelulain myötä myös lain termejä muutettiin ja esimerkiksi lapsen kiireellisen sijoittamisen termi muuttui. Vanhassa laissa (LsL 683/1983, 18§) puhuttiin kiireellisestä huostaanotosta, kun taas nykyään siitä käytetään lapsen kiireellinen sijoitus termiä (LsL 417/2007, 38§). Kriteerit lapsen kiireelliselle sijoittamiselle pysyivät lähes samoina. Tutkielmani sisarustapauksista Tiia ja Toni sekä Laura ja Lasse ovat olleet sijoitettuina kiireel-

lisesti edellisen lain voimassaolon aikana ja jatkossa käytän niitä lastensuojelulain termejä, mitkä olivat sen hetkisen lain mukaisia ja mitä termejä sisarusten asiakirjoihin on kirjattu.

Tutkielmani sisarukset Tiia ja Toni, Sonja ja Sanna sekä Laura ja Lasse ovat kaikki olleet lastensuojelun asiakkaina 1990-luvun alusta tähän päivään saakka. 1990-luvulla ja etenkin pahimpina lamavuosina taloudelliset säästöt rokottivat lapsiperheiden palveluja ja lastensuojelua. Tukea ei riittänyt köyhien perheiden lapsille paikoittain ollenkaan, eikä painavat kasvatukselliset tai psykososiaaliset ongelmatkaan olleet riittäviä perusteita perheiden tarvitseman tuen saamiseksi (Bardy, Salmi & Heino 2001, 91). Vuonna 1993, laman ollessa syvimmillään, laski huostaanotettujen ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä huomattavasti. Lamavuosina huostaanotto myös saatettiin korvata avohuollon sijoituksella ja vuosina 1995–1999 70 % uusista sijoituksista tehtiin muutoin kuin huostaanottoina. Tästä voidaan tulkita, että huostaanottopäätösten kunnalle aiheuttamista pitkäaikaiskustannuksista säästettiin. Laman aikana myös kiireellisten huostaanottojen määrä oli pieni verrattuna esimerkiksi 2000-luvun alkuun. (Heino 2009, 206.)

2000-luvun alussa keskustelu lasten pahoinvoinnista vilkastui ja muun muassa Bardy (2001,13–14) pohti miksi huoli vanhemmuudesta ja lapsuudesta nousi ajankohtaiseksi puheenaiheeksi 2000-luvun alussa. Huoli lapsista kohdistui ennen kaikkea sosiaaliin ja psyykkisiin seikkoihin. Lasten syrjäytyminen, pahoinvointi, päihteiden käyttö, sosiaalisten taitojen puute, kouluviihymättömyys sekä mielenterveyspalveluiden ja lastensuojelun lisääntynyt tarve ovat olleet vahvasti esillä julkisessa keskustelussa jo pitkään ja keskustelu lasten pahoinvoinnista näyttää edelleen jatkuvan. Huoli lasten hyvinvoinnista on tullut esille myös lastensuojelun asiakasmääriä koskevissa keskusteluissa. Nykyään puhe lasten hyvinvoinnista on muuttunut puheeksi lasten pahoinvoinnista tai lasten laiminlyönnistä, joka ilmenee erilaisina oireiluina ja ongelmina (Laiho 2010, 161).

Lastensuojelun asiakkuuden syitä on selvitetty Tarja Heinon (2007) sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskukselle tekemässä selvityksessä. Raportista käy ilmi, että lastensuojelun asiakkuuden alkamisen taustalla suurimpana syynä nousi vanhempien tai vanhemman jaksamattomuus. Vanhempien jaksamattomuuden jälkeen toisena tulivat esille perheristiriidat, vanhempien riittämätön vanhemmuus sekä heidän avuttomuus tai osaamattomuus ja viimeisenä vanhempien päihde- tai mielenterveysongelmat. Lastensuojelun asiakkaana olevat lapset asuivat useimmiten köyhissä perheissä ja selvitykseen osallistuneista

perheistä joka toisella oli toimeentulotuen asiakkuus. Kun lastensuojelun asiakkuuden syitä tarkasteltiin lapsen ja nuoreen liittyvinä tekijöinä, nousivat keskeisimpinä syinä risti-riidat vanhempien kanssa sekä kouluvaikeudet. Toisena tuli esille lasten ja nuorten huono psyykkinen terveys, sairastelu, vammaisuus tai kehityksen viivästymät. Selvityksessä kysyttiin sosiaalityöntekijöiden arviota asiakkaana olevien lasten toimintakyvystä ja sitä kuvaivat useimmiten sosiaalisuus ja selviytyvyys, mutta myös rajattomuus, hallitsevuus ja väsyneisyys tulivat esille. (Heino 2007, 66–67.)

Lastensuojelua tarvitsevien lasten määrä on ollut noususuhteinen jo pitkään. Tämä on näkynyt muun muassa lastensuojelun avohuollon asiakkaina olevien lasten määrän kymmenkertaistumisena viimeisen kymmenen vuoden sisällä. Lastensuojeluun on tullut asiakkaiksi enemmän lapsia kun mitä sieltä on poistunut. Myös huostaanotot ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on ollut tasaisessa kasvussa ja erityisesti murrosikäisten nuorten huostaanotot ovat lisääntyneet. (Heino 2009, 199.)

3.1 Huostaanotto

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle 1) lapsen kiireellisenä sijoituksena 2) avohuollon tukitoimenpiteenä tai 3) huostaanottamalla. Sillä, perustuuko lapsen sijoitus tehtyyn huostaanottopäätökseen vai johonkin muuhun sijoituspäätökseen, suuri ero. Huostaanotto on vahva lastensuojelullinen toimenpide perheeseen (Hämäläinen 2012, 14). Siinä puututaan yksityisenä pidettyihin perhesuhteisiin ja käytetään julkista valtaa suhteessa perheeseen (Saurama 2002, 224). Lapsen ja perheen näkökulmasta katsottuna, huostaanotto tarkoittaa sitä, että viranomaisen loppujenlopuksi päättää lapsen asumisesta sekä muista huostaanoton tarkoituksen toteutumisen edellyttämistä toimista. Kunnan tehtävänä huostaanotossa on kokonaisvaltaisen hoidon järjestäminen ja pitkäkestoinen kustannusvastuu. (Heino 2009, 200–201.)

Lapsen huostaanotto on nykyisen, vuonna 2008 voimaan tulleen lastensuojelulain mukaan lastensuojelun viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä taikka lapsi itse vaarantaa terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä.

tä, tekemällä rikoksia tai muulla näihin rinnastettavalla käyttäytymisellä. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain jos avohuollon palvelut tai tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisten palvelujen toteuttamiseen sopivia tai mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja että sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (LsL 417/ 2007, 40 §.)

Uusimpien tilastojen mukaan vuonna 2012 oli huostassa 10 675 lasta. Huostassa olleiden lasten määrä pysyi samana edellisvuoteen verrattuna, mutta uusien huostaanottojen määrä oli laskenut neljä prosenttia vuodesta 2011. Vastaavasti kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä on ollut jatkuvassa kasvussa vuodesta 2005 lähtien ja vuonna 2012 kiireellisten sijoitettuja lapsia oli 3944. Kiireellisesti sijoitettujen lasten lukumäärä nousi puolitoista prosenttia edellisvuodesta. Yhteensä vuonna 2012 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuina 17 830 lasta. Sijoitetuista lapsista poikien määrä oli suurempi kuin tyttöjen. (Lastensuojelu 2012, 1–7.)

Huostaanottojen taustalla on samoja syitä, kuin aikaisemmin mainitsemieni lastensuojelun asiakkuuden taustalla oli. Tutkimusten mukaan huostaanotettujen lasten perheisiin kasautuu usein monenlaisia ongelmia, eikä huostaanottoon ryhdytä vain yhden tai muutaman riskitekijän johdosta (Eronen 2013; Hiitola 2009; Myllärniemi 2006.) Pääkaupunkiseudulla tehdyn selvityksen mukaan huostaanoton aiheuttavia tekijöitä olivat useimmiten vanhempien päihdeongelmat, vaikeudet tai kyvyttömyys vanhemmuudessa sekä lapsen perushoidon tai -turvan puutteet. Erityisesti äitien jaksamattomuuden tai kyvyttömyyden on nähty johtavan lapsen huostaanottoon. (Myllärniemi 2006, 69–71.)

Heino (2009, 208) on tarkastellut avohuollon asiakkuuden ja huostaanoton syitä ja todennut, että molemmissa tilanteissa korostuu vanhempien jaksamattomuus, vanhemmuuden riittämättömyys ja avuttomuus sekä osaamattomuus. Huostaanottotilanteessa perheristiriitojen ja vanhempien mielenterveysongelmien osuus korostui. Huostaanottotilannetta kuvaasi hyvin tilanne, jossa ilmeni vanhempien päihdeongelma, lasten hoidon laiminlyöntiä ja perheväkivaltaa. Lasten huono psyykinen terveydentila oli yksi suuri huostaanottoon vaikuttava tekijä. Jonkin verran myös fyysiseen terveyteen liittyvät tai kehitysviivästymästä johtuvat asiat näkyivät huostaanoton syinä. Myös lasten koulunkäyntiin liittyvät vaikeudet tulivat esille huostaanottoon päädyttäessä. Huostaanotetuilla lapsilla oli taustalla jonkin verran myös väkivaltakokemuksia.

3.2 Sijaishuolto

Huostaanotolla pyritään poistamaan lapsen elämää kuormittavia tekijöitä ja turvaamaan lapselle myönteiset kasvu- ja kehitysolosuhteet. Sijaishuollon tavoitteena on taata, että nämä edellytykset toteutuvat. (Eronen 2013, 25.) Sijoitus on voimakas yhteiskunnallinen interventio henkilökohtaiseen elämään. Se määrittelee perhesuhteita ja käsityksiä itsessä suhteessa muihin. Sijoitus tarkoittaa lapselle kasvamista yhteisössä, johon hän ei ole syntynyt ja se vaikuttaa lapsen elämään nyt sekä sijoituksen päätyttyä. (Eronen 2012,13, 26.) Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. (LsL 417/2007, 49 §.) Lastensuojelulaitoksella tarkoitetaan lastenkoteja, koulukoteja ja muita näihin rinnastettavia lastensuojelulaitoksia (LsL 417/2007, 57 §). Tutkielmani sisarukset ovat olleet sijoitettuna lähes kaikissa sijaishuollon muodoissa; sijaisperheessä, ammatillisessa perhekodissa, lastensuojelulaitoksessa ja koulukodissa.

Sijaisperhe

Sijaisperheellä tarkoitetaan perhehoitajalain mukaisen toimeksiantosopimuksen tehneen perhehoitajan, omassa kodissaan antamaa lapsen hoitoa ja kasvatusta. Sijaisperheessä lapsi asuu samassa kodissa yhdessä perhehoitajan ja hänen perheensä kanssa. Perhehoidon tavoitteena on antaa lapselle perheenomainen hoito, läheiset ihmissuhteet ja edistää lapsen perusturvallisuutta sekä sosiaalista kehitystä. Sijaisperheessä voidaan samanaikaisesti hoitaa korkeintaan neljää lasta, mukaan lukien perhehoitajan kanssa samassa taloudessa asuvat alle kouluikäiset lapset tai muut erityistä hoitoa tarvitsevat henkilöt. Poikkeuksena ovat hoitoa tarvitsevat sisarukset tai saman perheen jäsenet. Suomessa perhehoidon merkitystä on vahvistettu ja vuonna 2011 lastensuojelulakiin tehtiin muutos, jossa perhehoidosta tuli laitoshuoltoon nähden ensisijainen sijaishuollon muoto. (Räty 2012, 417, 434.)

Ammatillinen perhekoti

Ammatilliset perhekodit ovat ikään kuin perhehoidon ja laitoshoidon väliin sijoittuva sijaishuoltomuoto. Niihin valikoituu lapsia, joiden arvioidaan olevan liian vaikeahoitoisia sijaisperheeseen sijoitettavaksi. Ammatillisen perhekodilla tarkoitetaan yksityisten sosiaalipalveluista annetun lain mukaisen luvan saanutta perhekotia. Perhekodissa lapset jakavat

yhteisen kodin vähintään kahden hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan aikuisen kanssa. (Sosiaaliportti 2014.) Ammatillisessa perhekodissa voidaan samanaikaisesti hoitaa enintään seitsemää lasta. Sen kriteerit henkilöstön ammatilliselle kelpoisuudelle ovat tiukemmat kuin sijaisperheessä. Ammatillisen perhekodin henkilöstöstä vähintään toisella tulee olla sosiaalihuoltolaissa säädetty ammatillinen kelpoisuus ja riittävä kokemus hoito- ja kasvatustehtävistä. (Räty 2012, 434.)

Lastensuojelulaitos

Lastensuojelulaitoksilla tarkoitetaan lastensuojelulain mukaan lastenkoteja, nuorisokoteja, koulukoteja ja muita näihin rinnastettavia laitoksia. Laitoksen antama hoito ja huollon sisältö sekä hoidettavien lasten määrä vaikuttaa siihen, onko kyseessä lastensuojelulaitos vai asumispalveluja tarjoava yksikkö. Laitos voi muodostua myös useista, erillisistä perheyhmäkodeista jotka muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Esimerkiksi SOS -lapsikylät ovat hyvä esimerkki tästä. Laitoksissa voi olla yksi tai useampia asuinyksiköjä ja ne voivat toimia toisistaan erillään olevina yksikköinä. Erillään olevat yksiköt voivat tarjota erilaista hoitoa ja vastata näin lasten yksilöllisiin tarpeisiin. Lastensuojelulaitoksen asuinyksiköissä voi olla samanaikaisesti hoidossa enintään seitsemän lasta ja kokonaisuudessa laitoksessa voi olla sijoitettuna yhteensä korkeintaan 24 lasta. Laitosten henkilöstönmäärään vaikuttaa muun muassa lasten määrä, ryhmäkoot, käytössä olevat tilat sekä lasten hoidolliset ja yksilölliset tarpeet. Henkilöstöä tulee olla riittävästi, kuitenkin vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Työntekijöillä tulee olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukainen koulutus tehtävään.

Laitoshoidossa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että lasten oikeus hyvään hoitoon ja huolenpitoon toteutuu. Myös lasten oikeus yksityisyyteen ja itsemääräämisoikeuteen on turvattava. Olipa kyse sitten perhehoidosta tai laitoshoidosta on sijoitetulla lapsella oikeus saada hyvää hoitoa ja kasvatusta sijoituksensa aikana. (Räty 2012, 443–445.) Hyvin hoidettu laitoshoido on perusteltua silloin kun lapsen sijoitus on väliaikainen, laitoshoido liittyy tiivis työskentely vanhempien kanssa sekä tiivis yhteydenpito lapsen ja vanhempien välillä. Laitoshoido voidaan pitää hyvänä ratkaisuna myös silloin, jos lapsi on erityisen vaikeahoitoinen ja arvioidaan, ettei lapsi saa riittävä hoitoa perhehoidosta. Myös murrosikäisten kohdalla laitoshoidon on nähty hyvänä ratkaisuna. (Sosiaaliportti 2014.)

Koulukoti

Suomessa on kuusi valtion ylläpitämää ja kaksi yksityistä koulukotia. Valtion koulukodit ovat Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Opetushallituksen tulosohjaamia lastensuojelulaitoksia. Koulukodissa yhdistyy sekä lastensuojelulaitoksen että erityisopetuksen palvelut ja niiden henkilöstö koostuu sekä hoidon ja kasvatuksen että opetuksen erityisasiantuntijoista. (Sosiaaliportti 2014.) Koulukoti on erityinen koulutuksen ja lastensuojelun instituutio. Koulukotien historia ja niiden erityinen asema viimesijaisena, niin sanottujen vaikeahoitoisten nuorten hoito- ja käsittelyinstituutiona erottaa ne muista lastensuojelulaitoksista. (Pösö, Janhukainen & Kekoni 2004, 5.)

Lastensuojelulain (LsL 50§) mukaan sijaishuoltopaikkaa valitessa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Vaikka sisarukset tulisikin pyrkiä sijoittamaan samaan sijaishuoltopaikkaan, on huostaanoton perusteina olevat lapsen yksilölliset tarpeet kuitenkin etusijalla sijaishuoltopaikasta päätettäessä. Sijaishuoltopaikan tulee vastata niihin lapsen tarpeisiin, jotka ovat olleet huostaanoton perusteena ja sijaishuoltopaikasta päätettäessä tulee ensisijaisena huomioida lapsen etu. (Räty 2012, 410.) Viimeisimpien tilastojen mukaan huostassa olleista lapsista puolet oli sijoitettuina sijaisperheisiin. Kaikista, viimeisen sijoituspaikan mukaan tilastoiduista lapsista, 35 % oli perhehoidossa, 15 % ammatillisessa perhekotihoidossa, 38 % laitoshoidossa ja 12 % muussa laitoshuollossa kuten tuetussa asumispalvelussa tai sijoitettuina omaan kotiin. (Lastensuojelu 2012, 7.)

Huostaanoton ja sijoituksen tarkoituksena ei ole erottaa sisaruksia toisistaan (LsL 30 §, 54 §), kuitenkin valitettavan usein kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset joutuvat eroon sisaruksistaan (Kosonen 1996b; Hämäläinen 2012, 180). Yksi syy sisaruksista eroon joutumiselle sijoituksen aikana on perhesuhteiden moninaisuus ja viranomaisten epätietoisuus sijoitettavan lapsen sisaruksista. Vanhempien erot, uudet liitot ja sijoitettujen lasten monimuotoiset sisarusuhteet voivat aiheuttaa sen, etteivät sosiaalityöntekijät tiedä ketkä ovat lasten sisaruksia. Muita syitä sisarusten erottamiselle ovat olleet sisarusten suuri ikäero, yhteisten sijaishuoltopaikkojen puute tai sijaisperheiden kykenemättömyys ottaa vastaan sisaruksia sekä sisarusten väliset ristiriidat. (James ym. 2008, 90–106.) Marjut Kososen (1996b) mukaan sisarusten erottamisen taustalla ovat myös lasten yksilölliset tuen tarpeet, eri aikaan tapahtuneet sijoitukset sekä lasten omat toiveet eri sijaishuoltopaikoista. Jos sisarukset jou-

dutaan sijoittamaan eri sijaishuoltopaikkoihin, on sijoituspaikat valittava niin, että yhteydenpito sisarusten välillä on mahdollista (Räty 2012, 410).

Lastensuojelun sijaishuollossa on usein kyse lapsen pitkäaikaisesta huolenpidosta ja moni lapsi päätyy vuosia kestävään huostaanottoon ja huolenpitoon. Usein lapsi joutuu vaihtamaan sijaishuoltopaikkaa pariinkin otteeseen, ennen lopullista sijoituspaikkaa. Lapsen sijoitusurat voivat olla hyvinkin pitkiä ja pitää sisällään useita muuttoja laitosten ja perhehoidon välillä. Tämä on ristiriidassa sen suhteen, että lapsi tarvitsee pysyvän ja turvallisen kasvuympäristön eivätkä jatkuvat muutokset sijaishuoltopaikasta toiseen tue lapsen turvallisuuden ja pysyvyyden tunnetta. (Heino 2009, 201.) Manu Kitinoja (2005) on tutkinut koulukotiin sijoitettuina olleita nuoria ja heidän elämänsä sijaishuollon jälkeen. Kitinoja on erottanut ensimmäisestä sijoituksesta alkaneen sijoituspolun kautta kolme mahdollista lapsityyppiä: 1) Erittäin pitkän tuloreitin lapset. Tähän ryhmää kuuluivat lapset, jotka olivat sijoitettu ensimmäisen kerran alle 10-vuotiaina. 2) Pitkän tuloreitinlapset ryhmää kuuluivat lapset, joilla oli taustalla vähintään yksi sijaishuoltoon sijoitus ennen koulukotiin menoa ja 3) lyhyen tuloreitin lapset, jotka sijoitettiin ensimmäistä kertaa. Merkittävän eron lapsiryhmien välillä oli lasten perheissä ilmenneet ongelmat ennen sijoitusta. Erittäin pitkän ja pitkän tuloreitin lapsilla oli selvästi enemmän ongelmia perheessä, kuin lyhyen tuloreitin lapsilla.

3.3 Yhteydenpito sijaishuollossa

Lastensuojelulaki (LsL 417/2007, 54§) korostaa lapsen oikeutta ylläpitää yhteyttä läheisiin ja tärkeisiin ihmisiin ja jo sijaishuoltopaikkaa valittaessa tulee sosiaalityöntekijän kiinnittää erityistä huomiota siihen, että lapsella on oikeus pitää yhteyttä vanhempiinsa, sisaruksiin ja muihin tärkeisiin ihmisiin. Sosiaalityöntekijän ja sijaishuollon on tuettava ja edistettävä lapsen oikeutta ylläpitää tärkeitä ihmissuhteita. Sijoitetulla lapsella on oikeus tavata vanhempiensa, sisaruksiaan ja muita lapselle läheisiä ihmisiä vastaanottamalla vieraita tai vieraillemalla sijaishuoltopaikan ulkopuolella. Sosiaalityöntekijän ja sijaishuolto paikan henkilökunnan on aktiivisesti edistettävä lapsen ja hänelle tärkeiden ihmisten yhteydenpitoa ja tarvittaessa tuettava taloudellisesti siinä. (Saastamoinen 2010, 136–138, 188; Räty 2012, 426.) Sijoitettujen lasten oikeus pitää yhteyttä vanhempiinsa ja muihin lapsille tärkeisiin ja läheisiin henkilöihin on yksi tärkeimmistä huostaanotetun lapsen oikeuksista. Sosiaalityön-

tekijän tulee kirjata huostaanoton valmistelussa miten sijoitetun lapsen yhteydenpitoa hänelle tärkeisiin ihmisiin tuetaan, yhteydenpidosta tulisi sopia ja se tulisi kirjata lapsen asiakassuunnitelmaan sijoituksen aikana. (Räty 2012, 425–429.) Omien juurien tunteminen ja yhteydenpito omiin biologisiin perheenjäseniin on sijoitetulle lapselle hyvin tärkeää. Sijoitettuina olevat lapset toivovat enemmän yhteydenpitoa omaan perheeseen ja etenkin yhteydenpitoa sisaruksiinsa. (Hämäläinen 2012, 123.)

Arja Ahosen (2013) liseniaatintutkimuksessa on tutkittu miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät kirjaavat lapsen yhteydenpidosta huostaanoton valmisteluvaiheessa. Ahonen (2013, 67) erotteli sosiaalityöntekijöiden tekemistä dokumenteista kolmen tyyppisiä läheisiä kuvaavia argumentaatiotapoja; *kadotetut, ohitetut ja kohdatut läheiset*. *Kadotetuilla läheiset* -argumentaatiossa korostuu lapsen tilanteen kuvaaminen useimmiten negatiivisen kuvausten kautta ja lapsen käyttäytymistä, tilannetta ja olosuhteita kuvataan lähinnä terveydenhuollon, päivähoidon, koulun tai joidenkin muiden asiantuntijoiden äänellä. *Kadotetut läheiset* -argumentaatiossa ei tuoda esiin yhteydenpidon näkökulmaa ydinperhettä lukuun ottamatta ja sisaruksetkin jäävät ainoastaan maininnan tasolle. Lapsen muut läheiset ihmiset ovat kadonneet, eikä lapsen läheisiä, muita ihmissuhteista mainita. Argumentaatiossa on kadonnut perhesuhteisiin liitetyt psykologisen ja sosiaalisen vanhemmuuden merkitykset. *Kadotetut läheiset* -argumentaatiossa on jätetty pois perheyhteisön positiiviset merkitykset ja ilmaisultaan kadotetut argumentaatio on lapsen ja vanhempien välistä suhdetta leimaava ja kielteisiä asioita korostavaa. *Kadotetut läheiset* -argumentaatiossa ei lapselle läheisiä ihmissuhteita ole selvitetty, eivätkä sosiaalityöntekijät ole tehneet suunnitelmaa lapsen yhteydenpidosta asiakassuunnitelmiin, kuten huostaanoton valmistelussa kuuluisi tehdä. (em. 68–71.)

Ohitetut läheiset -argumentaatiossa läheiset ihmissuhteet eivät jää kokonaan huomioimatta lapsen huostaanottoa valmistelemissä dokumenteissa. *Ohitetut läheiset* -argumentaatiossa läheiset ilmenevät varauksina, sattumanvaraisina ja irrallisina henkilöinä. Dokumenteissa läheiset ihmiset on saatettu mainita, mutta niitä ei huomioida ja argumentaation edetessä läheiset ohitetaan. Läheiset nousevat esiin teksteissä, mutta läheisen merkitystä lapselle ei mainita. Eikä sillä, tarkoitettaanko läheisellä esimerkiksi isää, sisarusta tai isovanhempaa ole merkitystä. Toisin sanoen läheinen mainitaan, mutta sen merkitys ohitetaan. *Ohitetut läheiset* -argumentaatioissa läheisiä suhteita ei ole selvitetty, mutta selvittelyyn on jätetty mahdollisuus sen toteuttamisesta myöhemmin sijaishuollon aikana. *Ohitetut läheiset* -

argumentaatioissa tulee esille lapsen mielipiteen puuttuminen ja niistä heijastuu se, etteivät sosiaalityöntekijät olleet tavanneet lapsia tai selvittäneet lapsilta heille tärkeitä läheisiä. Lapsen toiveet ja mielipiteet eivät myöskään näy argumentaatioissa. Lasta on kyllä näennäisesti kuultu, mutta mielipidettä ei ole tosiasiallisesti selvitetty. (Ahonen 2013, 72–73.)

Kohdatut läheiset -argumentaatioissa dokumenttien osana korostuvat faktat, joita sosiaalityöntekijä on kerännyt johtopäätöstensä tueksi. Argumenteissa, lähtötietojen lisäksi, tuodaan esille lapselle läheiset ihmiset ja niiden merkitykset tarkennusten avulla. Tarkennukset tarkoittavat sitä, että asian käsittely näkyy asiakirjoissa suunnitelmallisena, eikä lukijalle jää epäselväksi onko läheisiä selvitetty. *Kohdatut läheiset* -argumentaatioissa lapsen dokumenteissa näkyy läheisyys sekä yhteisöllisyys ja lapsen lähtöperhe. Myös perherakenteen vaiheet on kuvattu monipuolisesti. *Kohdatut läheiset* -argumentaatioissa tulee esille myös ne lapsen suhteet, jotka eivät ole vakiintuneet lapsen perheeksi. Lapsen perherakenteiden muutokset on kuvattu ja dokumenteista käy ilmi lapsen pysyvät ihmissuhteet. Lapsen dokumentteihin on kirjattu lapselle läheiset ihmissuhteet, heidän roolinsa ja merkitykset lapsen elämässä. Lapsen osallisuus on huomioitu asiakasprosessin eri vaiheissa ja lapsen oma mielipide tulee esille häntä koskevissa asiakirjoissa. Lapsen mielipide näkyy myös läheisten ihmissuhteiden kartoituksessa ja lapsi on parhaimmillaan saanut kertoa toiveistaan ja vaikuttaa yhteydenpidon sopimiseen. (Ahonen 2013, 75–77.)

3.4 Jälkihuolto

Huostassapidon lakkautumisen syynä voi olla sosiaalityöntekijöiden arvioima positiivinen muutos lapsen biologisten vanhempien tilanteessa tai muutos lapsen tai nuoren omassa tilanteessa. Huostassapito voidaan lopettaa myös hallinto-oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä tai lapsen päädyttyä adoptioon. Yleisin syy huostassapidon lakkauttamiselle on kuitenkin lapsen täysi-ikäisyys. Suurin osa täysi-ikäisistä nuorista siirtyy jälkihuoltoon ja muuttaa omaan tai tuettuun asuntoon huostaanoton päätyttyä. (Hiitola 2009, 8; Eronen 2013, 9.) Huostaanotetulla ja sijaishuollossa olleella lapsella tai nuorella on subjektiivinen oikeus jälkihuoltoon huostassapidon päätyttyä. Myös avohuollon tukitoimena vähintään puoli vuotta sijoitettuna olleilla lapsilla ja nuorilla on oikeus jälkihuoltoon. Oikeus jälkihuoltoon päättyy nuoren täytettyä 21 vuotta. (LsL 417/2007, 75§.) Jälkihuollon tarkoituksena on sijaishuollosta siirtyvän nuoren tukeminen kohti aikuisuutta. Jäl-

kihuollossa nuoren tuen sekä avun tarpeet kartoitetaan ja ne kirjataan jälkihuoltosuunnitelmaan. Suunnitelmaan kirjataan myös ne palvelut ja tuen muodot, joita nuori tarvitsee. Yksi keskeinen jälkihuollon tukimuoto on itsenäisen asumisen järjestäminen nuorelle. (Räty 2012, 532–541.) Itsenäiseen elämään siirtyminen voi tuoda mukanaan uusia haasteita ja ongelmia, joita lapsi ei ole välttämättä sijoituksen aikana kohdannut. Etenkin jälkihuoltoon siirtyneiden nuorten kohdalla huolen aiheita on useita. Saavatko nuoret riittävästi apua ja tukea palveluverkostosta. Kantaako elämä eteenpäin, yli kriisien ja vastoinkäymisten nuoren, usein kovin heiveröisen, tukiverkoston avulla. (Eronen 2013, 78.) Tämän tutkielman sisarukset ovat kaikki joko jälkihuollossa olevia tai nuoria joiden jälkihuolto-oikeus on jo päättynyt.

3.5 Sijoitettuja lapsia koskevat aikaisemmat tutkimukset

Kuten jo johdannossa kerroin, on lastensuojelussa puute sijaishuollossa olleiden lasten perhesuhteita koskevasta tutkimuksesta. Tämän lisäksi lastensuojelun tutkimusta vaivaa kokemustiedon vähyys. Meillä ei ole vielä riittävästi tietoa lasten omista kokemuksista tai vanhempien ja sisarusten kokemuksia lastensuojelusta. Kokemustietoa tarvittaisiin lastensuojelun interventioiden vaikuttavuudesta niin menetelmien ja työkäytäntöjen kehittämisen tarpeisiin kuin selvittämään lasten omia kokemuksia lastensuojelusta ja sijaishuollon arjesta. (Pekkarinen 2011, 51–52, 62.) Eronen (2012, 101,112) on todennut lastenkotisijoituksia koskevien tarinoiden vähyden johtuvan lastenkotisijoitukseen liittyvästä hiljaisuuden kulttuurista ja aiheiden arkuudesta. Hänen mukaansa kuitenkin elämme nyt aikaa, jona kiinnostus lastenkotiin liittyvistä tarinoista ja elämästä sijoituksen jälkeen on herännyt.

Suomalaisessa lastensuojelun tutkimuksessa ei ole löydettävissä ainuttakaan, vain sijoitettujen lasten sisarussuhteen tutkimiseen keskittyvää tutkimusta. Sisaruussuhteet ja niiden merkitykset ovat kuitenkin nousseet esille tutkimuksissa, joissa ollaan oltu kiinnostuneita sijoitettujen lasten tai sijaishuollossa lapsuudessa olleiden aikuisten tärkeistä ihmissuhteista. Seuraavaksi esittelen sekä suomalaisia että kansainvälisiä tutkimuksia, joista käy ilmi sisarussuhteiden merkityksiä.

Tarja Pösön (2004) koulukotiin sijoittuvassa ja nuorten kokemuksia käsittelevässä tutkimuksessa oli tarkasteltu myös koulukotinuorten perhesuhteita ja muita nuorille tärkeitä

suhteita. Aineistona Pösön tutkimuksessa oli sekä nuorten haastattelut että heitä koskevat dokumentit. Koulukotiin sijoitetut nuoret kuvasivat sisaruksiaan usein "kiintymyksen kohteiksi" ja sellaisiksi, jotka olivat "tärkeitä nuorelle itselle". Vanhemmat sisarukset voivat olla laitokseen sijoitetulle lapselle huolenpitäjiä, järjenpuhujia ja tiennäyttäjiä. Sisaruksiin voitiin samaistua ja kokea yhteenkuuluvuutta. Pösön mukaan sisarussuhde saattoi tarkoittaa myös yhteistä uloslyödyksi tulemistä vanhempien uudesta parisuhteesta tai perheestä.

Sarianne Reinikaisen (2009) kasvatustieteen väitöskirjassa on tutkittu nuorisokotiin sijoitettujen tyttöjen kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja nuorten elämäntilannetta nuorisokotisijoituksen jälkeen. Tutkimuksessa tuodaan esille myös nuorisokodissa eläneiden tyttöjen tärkeitä ihmissuhteita ja tuloksista ilmenee, että osalla tytöistä ei ollut yhtään läheistä aikuissuhdetta ja suhde sisaruksiin oli voinut olla ainut läheinen ja lämmin ihmissuhde koko lapsuuden ja nuoruuden aikana. Sisarukset olivat olleet yksi tärkeimmistä tuenantajista nuorisokotiin sijoitettujen tyttöjen lapsuudessa ja yhteenkuuluvuuden tunne sisaruksien kanssa oli ollut voimakasta. Sillä olivatko sisarukset täys- vai puolisisaruksia ei ollut vaikutusta läheiseen sisarussuhteeseen. Läheisen suhteen saivat aikaan yhteiset kokemuksen perheestä, samassa kodissa asuminen ja toinen toisensa turvaaminen. Sisarusten merkitys sijoitettuna olleiden nuorten elämässä tuli esille myös Leena Valkosen (1995) perhehoitonuorten vanhempisuhteita ja muita sosiaalisia suhteita koskevassa lisensiaattitutkimuksessa. Valkosen tutkimuksessa korostui sisarussuhteen biologisen siteen merkitys. Valkosen mukaan biologisten sisarussuhteiden tärkeys kuvastaa yleensäkin sijoitetun lapsen biologisten juurien merkitystä ja sisarusten kautta lapsi voi lähestyä omia juuriaan, etenkin silloin jos suhde biologisiin vanhempiin on etäinen tai ristiriitainen. Kuten tässä tutkielmassa, niin myös Reinikaisen ja Valkosen tutkimuksissa oli haastateltu täysi-ikäisiä, sijaishuollosta pois muuttaneita nuoria aikuisia.

Kaisu Viittala (2001) on kasvatustieteen alan väitöskirjassaan tutkinut huostaanotettujen ja sikiöaikana alkoholille altistuneiden lasten elämäntilannetta sekä elämässä näkyviä riskitekijöitä ja suojaavia prosesseja. Viittalan tutkimusmetodi täyttää tapaustutkimuksen kriteerit ja siinä tarkastelun kohteena on seitsemän sijaishuollossa elävää lasta. Viittalan tutkimukseen osallistuneista seitsemästä lapsesta viisi olivat menettäneet sijoituksen myötä sisaruksensa. Lapset olivat haastatteluissa tuoneet ilmi, että kokivat sisaruksensa merkityksellisiksi ja halusivat säilyttää heidät perheeseensä kuuluvina henkilöinä, vaikka olisivatkin olleet erossa sisaruksistaan lähes koko lapsuuden. Viittalan tutkimuksesta käy ilmi sosiaalityön-

tekijöiden vähäinen osallistuminen ja näkymätön rooli sijoitettujen lasten elämässä. Osassa tapauksia sosiaalityöntekijöiden työ, huolenpito ja tukitoimet olivat kohdistuneet vain biologisten vanhempien ja lasten suhteen ylläpitämiseen. Viittalan mukaan lastensuojelukäytännöissä korostetaan biologisten vanhempien oikeuksia, mutta unohdetaan lasten suhteet sisaruksiin. Sisarusten unohtaminen näkyy hänen mukaan myös siinä, että useimmissa sijaishuoltoa koskevissa tutkimuksissa on oltu kiinnostuneita lasten suhteista heidän biologiisiin vanhempiin tai sijaisvanhempiin ja vain harvoissa tutkimuksissa on tarkasteltu lähemmin sijoitettujen lasten suhdetta sisaruksiin. Vaikka sisarussuhteet ovat usein pisimpiä ihmissuhteita lapselle ja liittyvät merkittävällä tavalla lapsen elämään. (Viittala 2001, 227–228.)

Uusin sijoitettujen lasten perhesuhteita käsittelevä tutkimus on Kati Hämäläisen (2012) väitöskirja *Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen*. Tutkimustaan varten Hämäläinen haastatteli 20 perhehoidossa elänyttä lasta. Hämäläisen tutkimuksesta käy ilmi, että perhehoitoon sijoitetut lapset olivat kokeneet omat verisiteensä tärkeämpinä, kuin sijaisperheissä muodostuneet perhesuhteet. Hämäläisen mukaan erityisesti biologisten äitien ja sisarusten merkitys sijoitetuille lapsille on merkittävä. Sisarussuhteisiin ei Hämäläisen mielestä liittynyt samanlaista turvattomuutta, kuin suhteissa biologiisiin vanhempiin ja kuitenkin sisarussuhteiden tukeminen perhehoidossa olevien lasten kohdalla oli jäänyt varsin vähälle huomiolle. Hämäläinen toivoikin, että lasten mielipidettä heille tärkeistä perhesuhteista selvitettäisiin tarkemmin huostaanoton ja sijoituksen yhteydessä. (Hämäläinen 2012, 180–189.)

Kansainvälisistä tutkimuksista Marjut Kososen (2001) Skotlannissa tekemä sosiaalityön väitöskirjatutkimus on tärkeä sijoitettujen lasten sisarussuhteita koskeva tutkimus. Se tuo hyvin esille sisarussuhteiden tärkeän merkityksen sijoitettujen lasten elämässä. Kosonen on tutkinut sijoitettujen lasten omia näkemyksiä suhteistaan sisaruksiin haastattelemalla sekä sijais- että vertaisryhmän lapsia. Kososen mukaan sisarussuhteissa lapset voivat kokea emotionaalista läheisyyttä, tukea ja lämpöä sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Sijoitetulle lapsille sisarukset ovat usein tärkeitä tuen antajia, suojelijoita ja auttajia. Sisarukset koettiin tärkeiksi tuen antajiksi myös silloin, kun he eivät olleet sijoitettuina samaan paikkaan tai asuneet yhdessä. Samaan johtopäätökseen ovat tulleet myös Sigrid James, Amy Monn, Lawrence Palinkas ja Laurel Leslie (2008) Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessaan. Tutkimuksessa on tarkasteltu eri tekijöitä, mitkä vaikuttavat kodin ulkopuolelle sijoitettujen

lasten mahdollisuuksiin ylläpitää sisarussuhteitaan. James kumppaneineen on huomannut lasten sisarusteisiin vaikuttavan paljon lasten yksilölliset asumis- ja sijoitushistoriat sekä ennen sijoitusta että sijoituksen aikana. Sijoituksen aikana sisarusten väliseen yhteydenpitoon vaikuttavia tekijöitä olivat lasten moninaiset perhesuhteet, sijaishuoltopaikan rooli toimia ”portinvartioina” sisarussuhteiden tukemisessa sekä sisarussuhteiden luonne ja laatu. Australialainen Helen Gardner (1996) on tutkinut sijaisperheissä eläneiden lasten perhesuhteita ja sitä kenet lapset itse olivat kokeneet tärkeiksi perhesuhteikseen. Tutkimuksesta käy ilmi, että sijoitetut lapset kokivat sisarussuhteet erityisen tärkeiksi, joissakin tapauksissa suhde sisarukseen koettiin jopa tärkeämmäksi kuin suhde biologisiin vanhempiin.

4 SISARUUS PERHESUHTEENA

4.1 Perhesuhteiden merkitys

Perhe on monella tapaa keskeinen elämisen muoto. Ihmiset tarvitsevat perhettä eritavoin elämän eri vaiheessa (Kraav & Lahikainen 2000, 92) ja perhesuhteet ovat yksi tärkeimmistä ihmisten elämään vaikuttavista suhteista. Niitä määrittävät usein yhtäaikaaisesti, mutta jännitteisesti biologiset, sosiaaliset, moraaliset, taloudelliset ja emotionaaliset ulottuvuudet. Perhesuhteet eroavat muista tärkeistä ihmissuhteista niihin liittyvien velvoitteiden, lojaliteetin ja vastuiden takia. (Sevón & Notko 2008, 13.) Perheenjäsenten välisiin suhteisiin vaikuttaa monet asiat, kuten elinympäristö, yhteiskunta, asuinalue ja perheen palveluverkosto. Näiden lisäksi perheeseen liittyvillä taustatekijöillä, kuten vanhempien työllisyystilanteella ja perheen taloudellisella tilanteella on vaikutus perheen toimivuuteen. Perheen hyvään toimintakykyyn vaikuttaa se, että perheessä on perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta ja kykyä keskustella asioista, lämmintä huolenpitoa ja toisten huomioonottamista. Toimiva perhe tarvitsee myös vähäisiä ongelmia ja huolia, jotta perheenjäsenistä huolehtiminen ja välittäminen tulevat esille. (Kannasoja 2013, 72, 205.) Perhesuhteisiin liitetäänkin usein merkitys elatuksen, hoivan ja emotionaalisen tuen antamisesta (Sutinen 2005, 7).

Perhesuhteita säätelevät lait ja muut institutionaaliset rakenteet ja ne ovat vahvojen yhteiskunnallisten, kulttuuristen, yksilöllisten ja sosiaalisten merkitysten ympäröimiä suhteita. Ihmiset voivat elää monia perhesuhteita samanaikaisesti, kuten esimerkiksi äitinä, sisarukseksi, tyttärenä ja puolisona. Perhesuhteet näyttäytyvät erilaisina eri suhteiden osapuolille ja perhesuhteiden moninaisuus viittaa myös niiden muuttavuuteen. (Sevón & Notko 2008, 13.) Perhesuhteet kannattelevat, kasvattavat ja kiinnittävät yksilön yhteiskuntaan, mutta toisaalta ne myös alistavat, laiminlyövät ja kuluttavat (Pösö 2008, 93–95).

Aino Ritala-Koskinen (2001, 54–60) on lasten uusperhesuhteita koskevassa tutkimuksessaan jaotellut lasten perhesuhteet biologisiin, juridisiin, sosiaalisiin ja psykologisiin ulottuvuuksiin. Joista erityisesti sosiaalinen ja psykologinen ulottuvuus ovat tärkeitä perheenjäsenten arjen organisoitumisen ja henkilökohtaisten suhteiden rakentumiselle. Eri perhesuhteissa, kuten suhteet lapsen vanhempiin, sisaruksiin tai isovanhempiin, ulottuvuudet saavat erilaisia painotuksia. Lapsen oma perhe voi näyttäytyä hyvin yksilöllisenä ja jokaiselle lapselle erilaisena. Keskeistä on se, mitkä suhteet muodostuvat lapselle merkitykselliseksi.

siksi, keihin lapsi on tunnetasolla kiinnittynyt ja kenet hän tuntee läheisikseen. (Ritala-Koskinen 2003, 124, 134.)

Perheen perusytimenä on resurssien, hoivan, vastuiden ja velvollisuuksien jakaminen. Perheen pysyvyys ja tieto omasta biologisesta taustasta on nähty merkittäväksi tekijäksi lapsen tasapainoiselle elämälle ja kasvulle kohti aikuisuutta. Huoleen lapsen hyvinvoinnista kytkeytyy tiiviisti huoli lapsen perheestä. (Ritala-Koskinen 2001, 10.) Erityisesti lasten ja nuorten turvallisen kasvun kannalta korostetaan perheen ja läheisten ihmissuhteiden merkitystä. Perhe on merkityksellinen ihmisten yhteenliittymä, joka toimiessaan luo puitteet turvalliselle elämälle ja perheellä on tärkeä turvallisuuden luojana. Siinä tapahtuvilla muutoksilla on merkitystä ihmisen kokemuksille ja perhe jäsentää yksilön oloa yhteiskunnassa. Turvallisuus on ihmisen elämän peruspyrkimys ja sitä voidaan tarkastella ihmisen arvona ja oikeutena. (Vornanen 2000, 302–312; Vornanen 2006, 120–121; Niemelä 2000, 22.)

Turvallisuus voidaan Vornanen (2010, 58) mukaan ymmärtää sekä sisäisenä että ulkoisena turvallisuutena. Lasten kohdalla ulkoinen turvallisuus syntyy perheen kautta mahdollistuvien elinolosuhteiden myötä. Sisäinen, eli koettu turvallisuus muodostuu sekä ulkoisten turvallisuusresurssien että yhteisyyssuhteiden ja yhteisöön kuulumisen kautta. Turvallisuus voidaan ymmärtää jatkuvuuteen tähtäävänä ihmisen peruspyrkimyksenä, joka läpäisee eri elämävaiheet ja perhe ylläpitää sekä edistää jatkuvuutta. Sosiaalisissa suhteissa turvallisuus perustuu suhteiden olemassaoloon, niiden merkityksiin ja laatuun. Turvallisuuden paradoksaaliseen luonteeseen kuuluu se, että samat tekijät, mitkä tuottavat turvallisuutta, voivat aiheuttaa myös turvattomuutta. Turvallisuutta heikentävät yksinäisyys ja ristiriitaiset ihmissuhteet. Turvattomuus voidaan määritellä epävarmuudeksi, suojattomuudeksi, huoleksi ja ahdistukseksi. Turvattomuuden synonyymikäsitteitä ovat riski, uhka, pelko ja vaara (Niemelä 2000, 23).

Turvallisuuden paradoksaalinen luonne näkyykin hyvin perheessä. Perhe ymmärretään turvallisuuden tyyssijaksi, mutta samalla siihen voi liittyä suuria huolia ja pelkoa aiheuttavia asioita (Vornanen 2006, 124). Inger Kraavin ja Anja Riitta Lahikaisen (2000, 95) mukaan perhettä koskevia turvattomuuden alueita ovat talouteen, ihmissuhteisiin, sairauteen, työelämään ja asumiseen liittyvät turvattomuudet. Perheenjäsenet ymmärtävät ja kokevat turvattomuutta ja turvallisuutta yksilöllisesti. Se mikä aiheuttaa turvattomuutta yhdelle

perheenjäsenelle, ei välttämättä tuo turvattomuuden tunnetta toiselle. Perhe yksinään ei ole turvattomuuden aiheuttaja, vaan turvattomuutta voi aiheuttaa monet perheen ulkopuoliset asiat. Perheellä kuitenkin on suuri rooli ehkäistä turvattomuutta, tarjota tukea ja suojata ulkoisia paineita ja stressiä vastaan. (Vornanen 2006, 124–125.)

4.2 Sijoitettujen lasten perhesuhteet

Lastensuojelussa korostuu perheiden monitasoisuus. Niissä sosiaalinen, psykologinen, juridinen ja biologinen vanhemmuus jakaantuvat useampaan suhteeseen ja toivottavaa on ylläpitää kaikkia suhteita samanaikaisesti. Lastensuojelun käytännöt usein myös tukevat moninaista perhekäsitystä. (Pösö 2003, 156.) Perhesuhteiden moninaisuus näkyy sijaishuollon arjessa ja jo pelkästään sen selvittäminen, ketä lapsen perheeseen kuuluu voi olla haastavaa. Sijaishuollossa voi korostua sijoitettujen lasten perhesuhteiden puuttuminen, niiden ohuus tai ristiriitaisuus sekä se, että perheisiin liittyy usein myös monia pettymyksiä. Sijoitettujen lasten perhesuhteissa esiintyy vanhempien välinpitämättömyyttä, reagoimattomuutta sekä näkymättömyyttä. Vanhempien näkymättömyys näyttäytyy muun muassa siten, ettei lapsi saa yrityksistään huolimatta yhteyttä vanhempiinsa tai vanhemmat eivät tule tapaamaan lasta. (Laakso 2009, 223; Pösö 2004, 73–78.) Huostassa olleista lapsista moni on myös joutunut kokemaan toisen vanhemman kuoleman joko ennen sijoitusta tai sen aikana ja tämä osaltaan vaikuttaa lasten läheisverkoston ohuuteen (Eronen 2013, 4). Perhesuhteiden moninaisuus ja muuttuvuus ovat yksi syy sille, miksi sijoitetut lapset kokevat sisarusuhteet tärkeinä. Muuttuvissa perhesuhteissa sisarukset ovat yksi harvoista perhesuhteista, jotka säilyvät ja näin ollen ne edustavat sijoitetuille lapsille pysyvyyttä ja turvallisuutta (Kosonen 2001, 168; myös Hämäläinen 2012, 180.)

Koti on yksi merkittävä perhesuhteiden elämisen paikka ja kotiin liitetään vahvasti turvallisuuden ja suojan merkityksiä (Sevón & Notko 2008, 120). Kotiolosuhteilla on suuri merkitys lapsen hyvinvoinnille. Kodin turvallisuus ja tunne kodista, jossa voi saada huolenpitoa, voi rentoutua ja minne voi asettaa omat tavarat, ovat lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeitä (Vornanen 2010, 58). Laakson (2009, 116–117) mukaan lastenkodissa asuvien lasten kodeista on puuttunut turvallisuus tai se on ollut uhattuna tai puutteellista. Lapsi on voinut joutua kokemaan kodissaan monenlaista fyysistä ja henkistä turvattomuutta. Hämäläinen (2012, 119) on havainnut perhehoitoon sijoitettujen lasten antavan kodeilleen monia

merkityksiä ja sijoitetulle lapselle koti edustaa sekä turvallisuutta että turvattomuutta. Turvattomuuteen liittyy vahvasti lasten kokemus vastuunkantajan roolista ja se, etteivät vanhemmat olleet pystyneet tarjoamaan lapsille turvallista kotia. Turvaton koti muuttaa perheenjäsenten rooleja. Lapsen rooli kodissa on ikään kuin neuvoteltavissa ja lapsesta tulee vastuunkantaja perheessä. Turvaton koti vaikuttaa siten sijoitettujen lasten perhesuhteiden neuvoteltavuuteen. Perhehoitoon sijoitettujen lasten puheissa kodista keskeistä on sen monimerkityksellisyys, sidoksellisuus ja kodin neuvoteltavuus. Kokemus monista eri kodeista ja niiden välinen sidoksellisuus tekee kodeista monimerkityksellisten perhesuhteiden tapahtumapaikan. Huostaanoton seurauksena kodistaan siirtyvät lapset jäävät osittain kiinni edelliseen kotiinsa ja kantavat sitä mukanaan sijaishuoltopaikkaansa.

Hämäläisen (2012, 122–133) tutkimuksesta käy ilmi, että vaikka sijoitettujen lasten vanhempiin ja kotiin liittyy turvattomuuden tunteita, ovat sijoitetun lapsen oma perhe ja verisiteisiin perustuvat perhesuhteet lapselle tärkeitä. Verisiteisiin perustuvat perhesuhteet koetaan tärkeämmiksi kuin esimerkiksi sosiaalisiin suhteisiin perustuvat perhesuhteet ja etenkin suhde omaan, biologiseen äitiin oli merkityksellinen. Äitisuhteiden lisäksi myös sisarussuhteet koetaan ensisijaisina, tärkeinä ja verisiteisiin perustuvina perhesuhteina. Sisarussuhteiden ensisijaisuudessa on kysymys suhteen sosiaalisesta sidoksesta, jolloin yhteydenpidon ja yhdessä tekemisen myötä sisarussuhde muodostuu ensisijaiseksi perhesuhteeksi. Vahvoilla tunnesiteillä on vaikutus suhteen muodostumiselle ja voimakkaat tunteet ylläpitävät suhteen ensisijaisuutta suhteessa muihin perhesuhteisiin.

4.3 Sisarussuhde

Perhesuhteina sisarussuhteet ovat oma erityinen suhteiden kenttä ja sisarussuhde on yksi keskeinen perheen vertaissuhteiden näyttämöistä (Malmberg 2011, 154). Erityiseksi sisarussuhteet tekevät se, että niissä on kyse sukupolven sisäisistä suhteista eikä sukupolvien välisistä suhteista. Lasten sisarussuhteet ovat paikkaan ja aikaan sidoksissa ja ne näyttäytyvät erilaisina, riippuen siitä mistä suunnasta sisarussuhdetta katsotaan. Kaikki sisarussuhteet eivät paikannu kotiin, vaan osa niistä aktivoituu vain ajoittain. (Ritala-Koskinen 2001, 155–156, 161.)

Sisarussuhteet ovat muuttuneet paljon suomalaisessa yhteiskunnassa. Vielä muutamia vuosikymmeniä sitten lapsella oli kasvuympäristössään monia sisaruksia, mutta nykyään suurperheet ovat harvinaisia. (Malmberg 2011, 155.) Sisarussuhteiksi usein ymmärretään lasten suhteet heidän biologisiin sisaruksiin ja tämä ydinperheajattelusta kumpuavaa mallia sisarussuhteet usein myös noudattavat. Kuitenkin avioerojen lisääntymisen myötä myös sisarussuhteet ovat muuttuneet ja lapsella voi olla hyvin erityyppisiä sisarussuhteita, eikä uusperheessä asuvalle lapselle kysymys sisarussuhteista ole yksiselitteinen. Lapsilla voi olla monenlaisia sisarussuhteita sekä uudessa perheessä että sen ulkopuolella. Sisarussuhteen voi luoda biologinen side tai ainoastaan vanhempien parisuhteet. Sisarukset voivat olla biologisia, puolisisaruksia tai uussisaruksia. (Ritala-Koskinen 2001, 152; Ribbens McCarthy & Edwards 2011, 176.) Jaettu biologinen tausta yhdistää lapsia ja biologinen side on tärkeä. Tämän takia biologisten sisarusten sekä puolisisarusten merkitys on lapselle suurempi kuin uussisarusten. (Ritala-Koskinen 2001, 162.) Ulla Rannikon (2008, 181) tutkimukset osoittivat, ettei puolisisaruudella ollut mitään vaikutusta sisarusten väleihin tai sisarussuhteeseen. Ribbens McCarthy ja Edwards (2011, 178) toteavat sisarussuhteiden muodostuvan monimutkaisten biologisten, sosiaalisten, emotionaalisten ja kulttuuristen elementtien vuorovaikutuksessa, ei vain biologian, lain tai asumisen suhteissa.

Sisarussuhteessa on Victor Cicirellin (1982, 268) mukaan viisi sille ominaista piirrettä. Ensimmäinen piirre on sen pitkäkestoisuus. Sisarussuhde on usein ihmisen pitkäkestoisin, usein koko eliniän pituinen sukulaisuussuhde, joka kestää usein pidempään kuin suhde vanhempiin, puolisoon tai omiin lapsiin (Dunn 1984, 14). Toinen sisarussuhteen piirre liittyy sen pysyvyyteen ja erikoisasemaan. Sisaruksiksi synnyttään ja siskon ja veljen nimike ei katoa vaikka sisarukset erotettaisiin toisistaan. Sisarussuhteen kolmas piirre muodostuu suhteen läheisyydestä ja runsaasta vuorovaikutuksesta. Neljännen piirteen muodostaa pyrkimys tasa-arvoisuuteen. Sisarusten välinen tasa-arvo voi tosin vaihdella lasten iän tai muiden henkilökohtaisten ominaisuuksien sekä vanhempien vaikutuksen vuoksi. Viides piirre koskee sisarusten yhteisiä ja toisaalta erillisiä kokemuksia, jotka voivat tehdä sisaruksista joko erilaisia tai samanlaisia.

Susan McHale, Ji-Yeon Kim ja Shawn Whiteman (2006, 128–129) ovat useiden tutkimusten perusteella määritelleet sisarussuhteen kolme ulottuvuutta, jotka vaikuttavat lasten kehitykseen ja hyvinvointiin. Sisarussuhteen tärkein ulottuvuus on tiivis kontakti ja yhteenkuuluvuus. Sisarukset jakavat saman perheen, sen rutiinit, arjen ja historian. Siskot ja

veljet ovat osallisina perheen iloissa ja suruissa. Toinen ulottuvuus on emotionaalinen intensiteetti. Sisarusuhde voi olla lapselle tärkeä voimavara ja sisarukset voivat olla lapselle tärkeitä kumppaneita sekä avun ja emotionaalisen tuen antajia. Etenkin silloin, jos lapsen sosiaalinen verkosto on ohut, eikä lapsella ole monia läheisiä ihmissuhteita, korostuu sisarusuhteiden merkitys. Tutkimusten mukaan vanhemmilla sisaruksilla on tärkeä rooli emotionaalisen tuen ja avun antamisessa (Kosonen 1996a, 270–271.) Kolmas sisarusuhteen ulottuvuuksista, mikä erottaa sisarusuhteet muista läheisistä suhteista ja tekee niistä erityisen, on sisarusten roolien muodostuminen. Sisarusuhteet voivat sisältää sekä vanhemmille kuuluvia huolenpidon ja auktoriteettina olemisen rooleja että kaverisuhteisiin liittyviä ystävyysrooleja. (McHale ym. 2006, 129.) Vanhemmat sisarukset voivat toimia nuoremmille siskoilleen ja veljilleen roolimalleina, opettajina ja hoivan antajina. Joissakin tapauksissa läheinen sisarusuhde voi korvata lapselle puuttuvan tai etäisen vanhempisuhteen. Sisarusten keskinäinen vuorovaikutus voi lisätä lasten terveelle sosiaaliselle kehitykselle tärkeitä sosiaalisia ja kognitiivisia taitoja. (Furman & Buhrmester 1985, 448–461.) Stephen Bank ja Micheal Kahn (1982, 251–252) pitävät sisarusten välistä lojaalisuutta yhtenä keskeisimpänä sisarusuhteen ulottuvuutena. Sisarususkollisuus pysyy riidoista sekä kilpailuista huolimatta ja siihen liittyy vahva emotionaalinen lataus. Sisarususkollisuuteen sisältyy tunteita ja yhteenkuuluvuutta sekä konkreettista tekemistä ja uhrauksia.

Judy Dunn on todennut sisarusuhteen olevan ambivalentti. Suhteeseen liittyy monesti paljon lämpöä ja huolenpitoa, mutta toisaalta niihin voi sisältyä myös paljon negatiivisia tunteita ja yhteenottoja kuten kilpailua ja mustasukkaisuutta (Rannikon 2008, 14 mukaan; myös Malmberg 2011, 154.) Toisaalta sisarusten välillä voi olla myös kilpailua, kateutta ja mustasukkaisuutta ja sisarukset voivat tuntea toisiaan kohtaan eri tavalla. Toinen sisaruksesta voi olla kateellinen ja mustasukkainen, kun taas toinen voi samaan aikaan tuntea sisarustaan kohtaan ylpeyttä ja iloa. Sisarusten erilainen suhtautuminen toisiinsa ei kuitenkaan aina tarkoita sitä, että sillä olisi kielteinen vaikutus sisarusten välisiin suhteisiin. (Dunn 1984, 14–15.)

4.4 Sisarusuhteeseen vaikuttavat tekijät lapsuudessa

Sisarusuhteen laadulla on merkitystä ja lasten keskinäiset siteet muovaavat heidän lapsuuttaan sekä sitä, millaisia aikuisia heistä kasvaa (Parker & Stimpson 2004, 12–13). Sisa-

russuhteeseen vaikuttavia tekijöitä on monia. Judy Dunn ja Carol Kendrick (1982, 158) pitävät sukupuolta yhtenä merkittävänä tekijä sisarusten välisessä suhteessa lapsuudessa. Samaan sukupuolta olevat sisarukset käyttäytyvät toisiaan kohtaan lämpimämmin kuin eri sukupuolta olevat sisarukset. McHale, Kim ja Whiteman (2006, 131) väittävät siskosten välisten suhteiden olevan läheisempiä, tai heidän välit ovat lämpimämmät kuin muilla sisaruspareilla. Siskosten välillä keskustelemisen on havaittu olevan tärkeä tapa olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Vuorovaikutukseen liittyy samalla myös voimakas läheisyyden tunne siskojen välillä. Veljesten välillä merkittävä yhteenkuuluvuuden tunne muodostuu yhteisen tekemisen myötä. Myös sisko-veli suhteessa keskustelun sijaan yhteinen tekeminen nähdään olevan merkittävä yhteenkuuluvuuden tunteen ylläpitäjä. Veljien ja siskojen väliset suhteet antavat mahdollisuuden haastaa ja muodostaa sukupuolten välisiä sosiaalisia identiteettejä sekä niihin liittyviä voimasuhteita. (Edwards, Hadfield, Lucey & Mauthner 2006, 61–62.)

Toinen sisarussuhteeseen vaikuttava tekijän on lasten ikäero. Hyvin pienen ikäeron nähdään tekevän sisarussuhteesta toverillisen, mutta jos ikäero on suuri, voi sisarussuhde muuttua enemmänkin vanhempi-lapsi suhdetta kuvaavaksi. Suuri ikäero ei kuitenkaan ole este lämpimän sisarussuhteen syntymiselle. Olennaista on se, millainen sisarussuhde on lapsena tai silloin kun nuorempi sisarus on pieni. (Rannikko 2008, 42, 181.) Mirja Malmberg (2011, 167) on havainnut pienen ikäeron omaavien sisarusten olevan toisilleen lähimmät ja erottamattomat. Toisaalta pienen ikäeron omaavilla sisaruksilla on suurin todennäköisyys kilpailuun ja riiteltyyn, sillä heillä on yleensä paljon yhteistä aikaa lapsuudessa (Parker & Stimpson 2004, 21). Cicirellin (1985, 273) mukaan lasten syntymäjärjestys vaikuttaa sisarusten välisiin suhteisiin ja siihen millaisia tunteita heillä toisiaan kohtaan on. Syntymäjärjestyksellä on selkeä yhteys lasten käyttäytymiseen ja kehitykseen. Esikoisilla on yleensä enemmän vaikutusvaltaa pikkulapsi-iässä. Esikoisen kiintymyksellä tai vihamielisyydellä on suurempi vaikutus nuorempiin sisaruksiin, kuin pikkusisarusten tunteilla esikoista kohtaan. (Parker & Stimpson 2004, 36.) Nuoremmat myös kokevat siskot ja veljet läheisemmiksi kuin vanhemmat sisarukset (Cicirelli 1985, 273).

Rannikon (2008, 181) mukaan läheisen ja lämpimän sisarussuhteen syntymiseen vaikuttaa paljon sisarusten yhdessä viettämä aika sekä laatu. Sisarussuhteen tärkeä elementti onkin säännöllinen vuorovaikutus. Hyvän sisarussuhteen rakentumisen kannalta on tärkeää sisarusten välinen vuorovaikutus ja sen määrä. Lapset, jotka ovat paljon tekemisissä sisarus-

tensa kanssa, suhtautuvat lämpimämmin ja huolehtivaisemmin sisaruksiaan kohtaan kuin sellaiset lapset, jotka eivät ole paljoakaan vuorovaikutuksessa sisarustensa kanssa.

Hyvään sisarussuhteeseen vaikuttaa suuresti vanhempien tapa kohdata, kasvattaa ja huomioida lasten tarpeet (Dunn 1984, 14). Sisarussuhteisiin vaikuttavat myös vanhempien omat kokemukset sisaruudesta. Vanhempien omat kokemukset sekä rooli sisaruksena aktivoituvat omien lasten syntymän myötä. Sisarussuhteissa on löydettävissä ylisukupolvisuutta ja malli, joka voi toistua sukupolvelta toiselle. Vanhemmat siirtävät tiedostamattaan omiin sisarussuhteisiinsa liittyviä asioita lapsiinsa. (Malmberg 2011, 162.) Malmbergin (2011, 161) mukaan ihminen kantaa mukanaan sekä hyviä että huonoja tunnekokemuksia sekä muistoja sisaruksistaan ja mitä enemmän ne ovat jääneet käsittelemättä, sitä enemmän ne vaikuttavat meihin.

Sisarussuhde lapsuudessa ei aina ole hyvä ja ongelmaton. Siihen voi liittyä myös sisarusten välistä väkivaltaa tai seksuaalista hyväksikäyttöä. Sisarussuhteen negatiivisissa ilmentymisissä on löydettävissä myös ylisukupolvisuutta. Väkivalta sisarusten välillä voi olla vaikea tiedostaa ja osaa väkivallasta selitetään normaalina sisarusten välisenä riitelynä. Raja sen välillä, mikä on normaalia ja mikä ylittää fyysisen väkivallan rajan, voi joskus olla vaikea erottaa. (Hardy 2001, 255–256.) Sisarusten välinen väkivalta voi olla sekä henkistä että fyysistä. Väkivalta sisarusten välillä voi olla vanhemmilta opittua, jolloin vanhempi sisarus toistaa vanhempien väkivaltaista käytöstä nuorimpiin sisaruksiinsa. (Herrick & Piccus 2005, 854; Kosonen 2001, 204–205). Marjorie Hardy (2001) on useisiin tutkimuksiin perustuen todennut lapsen, joka on väkivaltainen sisaruksiaan kohtaan, joutuneen usein itse vanhempiensa väkivallan kohteeksi. Väkivallalla oireilevien lasten vanhemmillä on usein myös itsellään taustalla väkivaltainen lapsuus. Hardyn mukaan kansainväliset tutkimukset osoittavat myös seksuaalisen hyväksikäytön sisarusten välillä olevan yleisempää, kuin biologisen vanhemman lapseensa kohdistama seksuaalinen hyväksikäyttö. Hardyn (2001, 263–265) omat tutkimustulokset osoittavat, että riski sisarusten väliseen väkivaltaan ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön kasvaa perheissä, joissa on paljon stressiä aiheuttavia muutoksia. Perhesuhteiden muutokset, taloudelliset huolet, terveyteen liittyvät huolenaiheet ja oikeudelliset stressitekijät lisäsivät sisarusten välisen hyväksikäytön ja väkivallan uhkaa.

4.5 Sisarus nuoruudesta aikuisuuteen

Sisarussuhteet muuttuvat lasten iän myötä. Duane Buhrmester ja Wyndolf Furman (1990, 1396) ovat todenneet lasten sisarussuhteiden tyypillisesti muuttuvan vähemmän merkittäviksi lasten kasvaessa. Nuoruuteen liittyvä normaali halu irrottautua perheestä ja rakentaa omaa identiteettiä vaikuttavat sisarussuhteeseen. Sisarukset jäävät vähemmälle huomiolle kaverisuhteiden ja seurustelusuhteiden tullessa nuorelle tärkeiksi. Nuoruudessa sisarussuhde voi joko muuttua etäiseksi tai siitä voi muodostua tasa-arvoinen ja läheinen kaverisuhde. Murrosikäiset sisarukset usein riitelevät, tappelevat ja ärsyttävät toisiaan, mutta nuorina aikuisina sisarusten välit taas tasoittuvat ja riidat vähenevät (Parker & Stimpson 2004, 273–274).

Nuoruusiässä sisaruksilla voi ilmetä samanlaisia käytösongelmia tai riskikäyttäytymistä. Vanhempien sisarusten riskikäyttäytymisen on todettu voivan vaikuttaa kielteisesti nuorempiin sisaruksiin. Tutkimukset nuorten päihteiden käytöstä, tupakoinnista ja seksuaalisuudesta osoittavat nuorempien sisarusten seuraavan vanhempien siskojen ja veljien roolimallia. Etenkin veljesten välisissä suhteissa riski rikollisen ja väkivaltaisen käytöksen mallioppiselle on todettu suureksi. Rikoksilla oireileva isovelji tai sisko ikään kuin vetää perheen muutkin lapset mukaansa. (McHale, Kim & Whiteman 2006, 138–139; Parker & Stimpson 2004, 276.)

Sisarussuhteen laatuun aikuisena vaikuttaa se, millaiset sisarusten välit ovat lapsuudessa olleet (Rannikko 2008, 38). Muita aikuisiällä sisarussuhteeseen vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa asuinpaikat ja välimatkat, puoliset sekä sosioekonomiset erot (Parker & Stimpson 2004, 297). Myös sukupuolella on vaikutusta aikuisena koettaviin sisarussuhteisiin. Cicirellin (1985, 273–274) tutkimuksista ilmenee, että nuorille aikuisille naisille sukupuolella ei ollut vaikutusta sisarusten välisiin suhteisiin, mutta keski-ikäisenä sukupuolella oli vaikutus sisarussuhteeseen. Samaa sukupuolta olevat sisarukset koettiin keski-ikäisinä läheisimmiksi, kuin eri sukupuolta olevat. Aikuisten kohdalla myös siskosten välinen suhde korostui merkittävänä. Syynä aikuisten siskosten läheisille suhteille oli sama elämäntilanne ja kiinnostuksen kohteet. Perhe ja lapset yhdistivät siskoksia ja tekivät sisarussuhteesta tärkeän.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kerron miten tutkielmassani sisarussuhteita on tutkittu. Esittelen tutkimusmenetelmäni, aineistoni ja kerron keitä tutkielmani sisarukset ovat. Kerron myös miten aineistoa on analysoitu ja miten tutkimustulokset ovat syntyneet.

5.1 Laadullinen tapaustutkimus

Laadullinen tapaustutkimus on tutkimusstrategia, jonka ensisijaisena tarkoituksena on selvittää tietty, yleisemmin yksittäinen tapaus ja oppia ymmärtämään se mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tapaustutkimukselle on leimallista sen monimuotoisuus, niin tutkimusaiheissa kuin tutkimusmenetelmissäkin, eikä sitä voida pitää pelkkänä tutkimusmetodina. Tapaustutkimus on lähestymistavaltaan joko tulkitsevaa ja deskriptiivista keinoin ilmiön ymmärtämiseen tähtäävää tutkimusta tai instrumentaalista, tiukasti tietoa tuottavaa tutkimusta. (Pekkarinen 2010, 46.) Tapaustutkimuksen uranuurtajista Robert Yin (2003) edustaa instrumentaalista koulukuntaa ja Robert Staken (1995) lähestymistapa on enemmän ilmiöitä ymmärtämään pyrkivää, tulkitsevaa tutkimusta. Oma tutkielmani on lähempänä Staken ilmiöitä ymmärtämään pyrkivää tapaustutkimusta. Staken (1995, 4) mukaan tapaustutkimuksen yksi tärkeimmistä kysymyksistä on: Mitä voimme oppia tapauksesta? Tapaustutkimukselle on ominaista se, että sillä pyritään selvittämään jotain sellaista, josta meillä ei ole vielä entuudestaan riittävästi tietoa ja mikä kaipaa lisäselvitystä.

Tapaustutkimuksen tekeminen tarkoittaa intensiivistä perehtymistä yhteen tai muutamaankin tutkimuskohteeksi valittuun tapaukseen (Kröger 2000, 72–73). Tutkimusstrategisesti useamman tapauksen tutkiminen on hyvä tapa toteuttaa tapaustutkimus ja Yin (2009, 61) jopa suosittelee useamman tapauksen tarkastelua. Yin (2009, 47) käyttää useamman tapauksen tutkimisesta käsitettä usean tapauksen malli (*multiple-case design*) ja Stake (1995, 4) kollektiivisen tapaustutkimuksen (*collective case study*) käsitettä. Useamman tapauksen tarkastelu vahvistaa tutkimustulosten uskottavuutta, yleistettävyyttä sekä lisää tutkimuksen onnistumisen todennäköisyyttä (Yin 2009, 60–62). Useamman kuin yhden tapauksen tutkiminen on aina tavalla tai toisella vertailevaa (Laine & Peltonen 2007, 95). Kimmo Kurumäen (2007, 74) mukaan tapausten vertailu onkin olennainen tapa lähestyä tapaustutkimusta. Yksittäisen tapauksen syvällisen tutkimuksen sijasta, voi olla hyödyllistä valita

useampia tapauksia ja tarkastella niitä rinnakkain. Jos halutaan tarkastella useampaa tapausta, on tapaukset valittava niin, että ne ovat joko samantyyppisiä tai edustavat kahta ääripäätä (Laine & Bamberg & Jokinen 2007, 28). Vertailevassa tutkimuksessa painotetaan teorian kehittämisen lisäksi tapausten keskinäistä monimuotoisuutta sekä kirjavuutta ja siinä keskitytään etsimään tapausten eroja ja samankaltaisuuksia vallitsevissa olosuhteissa. Jo vertailututkimuksen alussa tulee tutkijalla olla jonkinlainen käsitys siitä, millaiset tapaukset soveltuvat tutkimukseen ja mitä asioita halutaan tarkastella. (Kurunmäki 2007, 88 – 89.)

Tutkimusstrategiana tapaustutkimus ja etenkin useamman tapauksen tarkastelu sopii mielestäni hyvin sisarussuhteiden tutkimiseen. Tapaustutkimus soveltuu hyvin sellaiseen tutkimukseen, missä tutkimuskohde voidaan rajata kategorisesti tai funktionaalisesti, jolloin tutkimuskohteeksi erotetaan jokin toiminnallinen kokonaisuus, prosessi, tapahtuma tai tapahtumasarja. Se soveltuu hyvin myös jonkin erityisen tilanteen tutkimiseen. (Laitinen 1998, 20.) Tapaus voi olla jokin olemassa oleva kokonaisuus, konteksteineen ja ympäristöineen. Tällainen kokonaisuus voi koskea yksilöä, perhettä tai yhteisöä ja olennaista tapauksessa on, että se voidaan rajata joksikin kokonaisuudeksi, omine konteksteineen. Tapaus voi olla jokin yksilölle tai perheelle merkittävä tapahtuma tai toiminta. (Niemelä 2012, 21.)

Tässä tutkielmassa tarkastelen sijoitettuina olleiden sisarusten tapauksia ja tavoitteenani on selvittää miten huostaanotto on vaikuttanut sisarusten välisiin suhteisiin. Sosiaalityössä tapausta on olennaista jäsentää inhimillisen toiminnan kautta. Tällöin kyseessä on tapaus, jossa ihmistä ja hänen sosiaalisia kytköksiä, kuten tutkielmassani sisarussuhdetta, tarkastellaan toiminnallisena kokonaisuutena. Tapaus on aina kontekstista ja ympäristöstä riippuva ilmiö. (Niemelä 2012, 21.) Tapaustutkimuksessa kontekstin muodostavat tapaukseen läheisesti liittyvät toiminnot ja toimijat (Eriksson & Koistinen 2005, 7). Tapauksella on aina yksi tosiasiallinen asiayhteys eli empiirinen konteksti, jonka tyhjentävä määrittely ja rajaaminen ovat mahdotonta. Empiirisen kontekstin määrittelyyn kannattaakin valita sellaisia tekijöitä, jotka ovat tutkimusasetelmalle hedelmällisiä. Teoreettisella kontekstilla tarkoitetaan tieteellistä ja tutkimuksellista näkökulmaa, jota tapauksen tutkimuksessa käytetään (Laine & Peltonen 2007, 95). Tapauksen määrittelemisen ja kuvaus liittyneenä kontekstiinsa on tärkeää, koska konteksti tekee tapauksen ymmärrettäväksi ja osaltaan selittää sitä. Tapauksen tapahtumaympäristö tulee myös määritellä. Tapahtumaympäristö on niin sanottu näyttämö, jossa tapaus toteutuu. (Eriksson & Koistinen 2005, 7–8.)

Tapaustutkimukselle on luonteenomaista, että yksittäisistä tapauksesta tuotetaan yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa. Siinä käytetään useita aineistonkeruumenetelmiä ja analyysitapoja ja tutkimusaineistot voivat pitää sisällään mitä tahansa relevanttia tietoa tutkittavista tapauksista. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2007, 185; Kröger 2000, 73.) Olennaista on, että käsiteltävä aineisto muodostaa kokonaisuuden, eli tapauksen, jota tyypillisesti pyritään kuvailemaan. Tapaustutkimuksen vahvuutena voidaan pitää sen kokonaisvaltaisuutta. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2007, 185–186.) Tapaustutkimuksen kriteerinä ei ole aineiston määrä, vaan olennaista on miettiä aineiston laatua ja kerätä aineistoa riittävästi tutkittavan tapauksen ympäriltä. Aineistoa on riittävästi silloin, kun kaikki tarpeelliset näkökulmat, mahdolliset osapuolet ja tapahtumaan vaikuttavat tekijät on selvitetty. Silloin kun tapaustutkimus rakennetaan muutaman henkilön varaan, on tutkijan pystyttävä sijoittamaan henkilöiden kokemukset osaksi tutkittavaa tapausta. Tapaustutkimuksessa ei ole ensisijaisen tärkeää henkilö ja hänen subjektiiviset kokemuksensa vaan se, miten tutkimukseen osallistuvan henkilön kokemukset voidaan esimerkinomaisesti kiinnittää yleisempään ilmiöön. (Ronkainen ym. 2011, 118.) Tutkielmani aineisto on moniääninen ja se muodostuu sisarusten haastatteluista sekä heitä koskevista dokumenteista. Haastatteluaineiston tarkoituksena on tuoda esille sijoitettujen sisarusten omat kokemukset ja näkemykset asiasta, kun taas dokumenttiaineisto edustaa viranomaisen näkemystä sisaruksista ja heidän perheiden tilanteesta.

Tapaustutkimusta on kritisoitu siitä, ettei yksittäisen tapauksen avulla voida tehdä yleistyksiä. Stake (1995, 8) kiteyttää tapaustutkimuksen luonteen seuraavalla tavalla; tapaustutkimuksen todellinen tehtävä on ymmärtää tapausta ja pyrkiä selvittämään mistä tapauksessa on kyse, ei tehdä yleistyksiä. Helena Leino (2007, 214, 216) on kuitenkin eri mieltä yleistettävyyden mahdottomuudesta. Hänen mukaansa onnistunut tapaustutkimus mahdollistaa yleistettävyyden ja tuo esille uusia tarkastelukulmia sekä tärkeitä teemoja. Kokonaisvaltaisen ymmärtämisen lisäksi tulkinnat, joita tapauksesta tehdään, ovat tärkeitä. Olen samaa mieltä Leinin kanssa siitä, että tapaustutkimuksella voidaan antaa yleisempi käsitys tutkittavasta aiheesta, sen sijaan, että vain selvitetään miten jokin tietty asia ilmenee yksittäisessä tapauksessa (mt. 216).

5.1.1 Tapausten valikoituminen

Tapaustutkimuksessa tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet määrittelevät sen millaisia tapauksia tutkimukseen valitaan ja tapausta valittaessa on hyvä pohtia minkä tyyppistä tapausta etsitään. Tapaukset voidaan jakaa karkeasti seitsemään eri tyyppiin: 1) kriittinen tapaus, 2) äärimmäinen tapaus, 3) ainutlaatuinen tapaus, 4) tyypillinen tapaus, 5) paljastava tapaus, 6) tulevaisuudesta kertova tapaus ja 7) pitkittäisotokseen perustuva tapaus. (Yin 2009, 47–50; Laine & Bamberg & Jokinen 2007, 32; Pekkarinen 2010, 49–50.) Tutkimukseni sisarustapaukset ovat tämän jaottelun mukaan tyypillisiä lastensuojelun asiakkaana olleita, huostaanotettuja ja sijoitettuna olleita nuoria. Tyypillinen tapaus on lähimpänä edustavaa tapausta (Pekkarinen 2010, 50) ja tapauksella tarkoitetaan tilannetta, asiaa tai prosessia, joka tutkittavilta asioiltaan oletetaan olevan keskimääräinen. Tyypillinen tapaus on hyvä valinta silloin, jos tarkoituksena laajentaa tai tarkentaa teoriaa. (Laine ym. 2007, 33.) Asetin tapauksilleni seuraavia kriteerejä:

1. Kaikilla sisarustapauksilla tuli olla kokemus yhteisestä lapsuudesta samassa kodissa
2. Haastatteluun osallistuvat sisarukset olivat olleet huostaanotettuja ja kodin ulkopuolelle sijoitettuna
3. Sisarukset olivat olleet samassa sijaishuoltopaikassa
4. Sisarukset olivat olleet sijoitettuna eri sijaishuoltopaikoissa
5. Sisarusten tuli olla täysi-ikäisiä
6. Sisarukset eivät saaneet olla minulle tuttuja nykyisen tai entisten työpaikkojen kautta

Tutkimukseni tapaukset välittyivät minulle jälkihuollon sosiaalityöntekijöiden kautta. Tutkimusluvan saatuani olin yhteydessä jälkihuollon sosiaalityön yksikköön ja sovin tapaamisen sosiaalityöntekijöiden kanssa. Kerroin tutkielmani tarkoituksesta, tutkimuskysymyksistä ja kerroin minkä tyyppisiä sisaruksia tutkielmaani etsin. Kerroin etsiväni ensisijaisesti kahta erityyppistä sisarustapausta ja esitin tapauksille asettamani kriteerit. Sovimme, että jälkihuollon sosiaalityöntekijät kysyivät kriteerit täyttäviltä sisaruksilta halukkuutta osallistua tutkimukseen ja välittävät halukkaiden sisarusten yhteystiedot minulle. Apunaan heillä oli laatimani saatekirje haastatteluun osallistumisesta.

Pian jälkihuollon sosiaalityöntekijöiden tapaamisen jälkeen sain tiedon ensimmäisestä sisarustapauksesta. Sosiaalityöntekijä kertoi Tiian ja Tonin olleen sijoitettuna eri paikoissa ja

nuoret olivat suostuneet haastateltavikseni. Olin yhteydessä Tiiaan ja puhelumme aikana selvisi, että perheeseen kuului Tiian ja Tonin lisäksi kaksi muuta sisarusta, joista perheen kuopus oli kieltäytynyt haastattelusta. Tiian kanssa juteltuani selvisi minulle myös se, että Tiia, Toni ja pikkusisko olivat olleet jonkin aikaa samassa sijaishuoltopaikassa mutta isovelji oli ollut sijoitettuna eri paikassa. Sisarusten sijoitushistoria piti sisällään muutoksia ja Tiialla ja Tonilla oli kokemuksia sekä sijoituksesta yhdessä että erikseen. Päätin lisätä Tiian ja Tonin tapauksen tutkimukseeni, sillä se antoi kiinnostavan näkökulman sisaruksista, joilla oli kokemuksia sekä sijaishuollossa yhdessä että erikseen elämisestä. Halusin saada selville Tiian ja Tonin tarinan ja muutin tutkimusasetelmaani koskemaan kahden tapauksen sijasta kolmea tapausta.

Sonjan ja Sannan tapauksessa jouduin pohtimaan täyttääkö tapaus asettamani kriteerit. Sonjalla oli taustalla pitkä avohuollon sijoitus, mutta häntä ei oltu koskaan huostaanotettu. Sanna sen sijaan oli ollut huostaanotettuna ja sen osalta kriteerit täytyivät. Päätin kuitenkin pitää Sonjan ja Sannan tapauksen mukana tutkimuksessani, koska Sonjan sijoitus kodin ulkopuolelle oli kestoaltaan yli vuoden pituinen.

5.1.2 Tutkielman tapaukset

Seuraavaksi esittelen Tiian ja Tonin, Sonjan ja Sannan sekä Lauran ja Lassen, heidän perheensä sekä lastensuojelun syyt ja toimenpiteet.

Tiia ja Toni

Tiian ja Tonin lapsuuden perheeseen kuuluivat äiti Taina, isovelji Tommi, Tiia, Toni ja pikkusisko Tytti. Tiian ja Tommin isä Jyrki ei juuri tavannut lapsiaan heidän ollessa pieniä. Tonin ja Tytin isä Anssi asui jonkin aikaa samassa kodissa lasten ja Tainan kanssa. Tiian ja Tonin perheen lastensuojelun asiakkuuden taustalla oli äidin huumeidenkäyttö ja niistä johtuvat ongelmat kodissa. Taina-äidin ja Anssin suhde oli riitaisa ja lapset joutuivat todistamaan aikuisten välistä väkivaltaa. Perheen lasten lastensuojelun asiakkuus alkoi Tiian ollessa kolme ja Tonin kaksi vuotta. Äidin huumeidenkäyttö ja perheessä tapahtuneet väkivaltatilanteet johtivat useisiin lastensuojeluilmoituksiin. Tonilla oli myös koulunkäymiseen liittyviä ongelmia ja hänelle oli kertynyt runsaasti poissaoloja. Lapset otettiin kiireellisesti huostaan Tiian ollessa 10 vuotta ja Tonin kahdeksan. Toni, Tiia ja pikkusisko Tytti sijoitettiin vastaanottolaitokseen ja isovelji Tommi sijoitettiin eri paikkaan. Kiireellisen huos-

taanoton aikana huostaanottoa valmisteltiin ja lasten huostaanotto astui voimaan noin kaksi kuukautta kiireellisen huostaanoton jälkeen. Vastaanottolaitoksesta Tiia, Toni ja Tytti muuttivat lastenkotiin. Sosiaalityöntekijät arvioivat lasten hyötyvän perhehoidosta ja muutamana vuoden lastenkotisijoituksen jälkeen Tiia, Toni ja Tytti sijoitettiin sijaisperheeseen.

Tonin sijoitus sijaisperheessä jäi lyhyeksi, koska Toni ei asettunut sijaisperheen sääntöihin eikä tullut toimeen sijaisvanhempien kanssa. Toni muutti 12-vuotiaana lastensuojelulaitokseen, missä hän asui noin neljä vuotta. Useat karkailut ja karkumatkoilla tehdyt rikokset sekä epäily Tonin päihteidenkäytöstä johtivat siihen, että Tonin sijaishuoltopaikkaa muutettiin jälleen ja Toni muutti koulukotiin 16-vuotiaana. Noin vuoden mittaisen koulukotisijoituksen jälkeen Toni siirrettiin taas uuteen nuorisokotiin, josta hän itsenäistyi, siirtyi jälkihuoltoon ja muutti omaan asuntoon.

Tiian kotiutumista Jyrki-isän luo tuettiin perhekuntoutusjaksolla ja Tiia asui huostaanotettuna isänsä kanssa perheosastolla noin puoli vuotta. Tiia kotiutettiin isän luo ja hänen huostaanottonsa päätettiin Tiian ollessa 15-vuotias.

Sonja ja Sanna

Sonjan ja Sannan lastensuojelun asiakkuuden syynä oli tyttöjen koulunkäyntiin liittyvät ongelmat. Sonja ja Sanna asuivat lapsuutensa yhdessä Arja-äidin ja isompien sisarusten Suvin, Sarin ja Nikon kanssa. Lasten vanhemmat Asko ja Arja erosivat Sannan ollessa alle vuoden ikäinen. Asko-isä avioitui uudelleen ja asui vaimonsa Niinan ja Niinan poikien Jessen, Janin ja Jarnon kanssa lähellä lapsia. Sonja ja Sanna tapasivat isäänsä usein. Sonjan ja Sannan lisäksi myös Suvilla, Sarilla ja Nikolla oli koulunkäymiseen liittyviä ongelmia ja perheellä oli ollut pitkään lastensuojelun asiakkuus. Sannan ja Sonjan koulunkäyntiä tuettiin avohuollon tukitoimina ja perheelle tarjottiin perhetyötä pariinkin otteeseen. Sarilla ja Nikolla oli takana lyhyet lastenkotisijoitukset ja sijoitusten syinä olivat koulunkäymiseen liittyvät ongelmat.

Sonja sijoitettiin avohuollon tukitoimenpiteenä lastensuojelulaitokseen, hänen ollessa 14-vuotias. Lastensuojelulaitoksen yhteydessä oleva koulu tuki Sonjan koulunkäyntiä ja Sonjan jatkoi kesken jäänyttä peruskoulua. Avohuollon sijoitusta jatkettiin ja Sonja sai suoritettua peruskoulua. Sonjan tultua raskaaksi päätettiin hänen vuoden ja kahdeksan kuukautta kestänyt avohuollon sijoitus ja Sonja palasi äitinsä luo kotiin.

Sanna oli hetken sijoitettuna avohuollon tukitoimena kriisiperheessä, mutta sijoitus jouduttiin päättämään Sannan vastustuksen takia. Huostaanottoon ryhdyttiin kun Sanna oli 14-vuotias ja hänet sijoitettiin lastensuojelulaitokseen. Ennen huostaanottoa Sanna oli sijoitettuna avohuollon tukitoimena laitoksessa ja sijoitusta jatkettiin huostaanottopäätöksellä. Sannan koulunkäynti lähti sujumaan sijoituksen aikana ja hän sai suoritettua peruskoulun päästötodistuksen. Sannan huostaanotto päätettiin noin kahden vuoden sijoituksen jälkeen ja Sanna kotiutui Asko-isän luokse 16-vuotiaana.

Laura ja Lasse

Lauran ja Lassen perheeseen kuuluivat lapsena pikkusisko Liisa, äiti Mervi ja isä Jouni. Perheen lastensuojelun asiakkuus alkoi pian Lassen syntymän jälkeen. Vanhempien huumeiden käyttö, isän rikollinen elämäntapa sekä äidin jaksamattomuus ja lasten hoidon laiminlyöminen aiheuttivat lastensuojelussa suurta huolta. Mervi-äidin ja Jouni-isän parisuhde oli riitaisa ja lapset joutuivat todistamaan vanhempien välistä väkivaltaa.

Lauran, Lassen ja Liisan ensimmäinen kiireellinen huostaanotto tapahtui Lauran ollessa seitsemän ja Lassen yhdeksän vuotta. Kiireellistä huostaanottoa jatkettiin puolivuotta avohuollon sijoituksena ja lapset asuivat vastaanottolaitoksessa tuon ajan. Lapset palasivat kotiin sijoituksen päätyttyä. Äidin huumeiden käyttö jatkui, isä oli joutunut vankilaan ja lasten elämä kotona vaikeutui entisestään. Perhettä tuettiin avohuollon tukitoimin, mutta ne osoittautuivat riittämättömiksi. Kolmen vuoden päästä avohuollon sijoituksesta lapset sijoitettiin uudelleen, tällä kertaa perheeseen. Avohuollon sijoituksen aikana lasten huostaanottoa alettiin valmistella ja 10-vuotias Laura ja 12-vuotias Lasse sijoitettiin ammatilliseen perhekotiin yhdessä pikkusiskonsa Liisan kanssa.

Jouni isän vapauduttua vankilasta alettiin lasten kotiutumista isän luo valmistella. Lassen täysi-ikäisyyden kynnyksellä ja Lauran ollessa 15 vuotta palasivat lapset kotiin, isän ja hänen uuden perheen luo. Lauran huostaanotto päätettiin puoli vuotta kotiutumisen jälkeen ja Lassen täytettyä 18 vuotta.

5.2 Aineiston hankinta

5.2.1 Kentälle pääsy

Sosiaalityöntekijöiden tapaamisen jälkeen kaikki kolme sisarustapausta ohjautuivat minulle noin kuukauden sisällä. Olin yhteydessä kaikkiin nuoriin ensin puhelimitse ja selvitin aluksi hieman sisarusten taustoja ja kerroin tutkimuksestani. Haastatteluajojen sopiminen sujui mutkattomasti. Tiian haastatteluajan sovin ensimmäisenä ja se toteutui suunnitelman mukaisesti. Tonin kanssa haastattelun tekeminen toi mukanaan hieman haasteita. Tonin kiireisen aikataulun vuoksi haastatteluajaa jouduttiin siirtämään neljästi. Haastattelujen peruminen sai minut jo epäilemään sitä, ettei Toni halunnutkaan osallistua tutkimukseeni. Pysin ensisijaisesti sopimaan sisarusten haastattelupaikoiksi nuorten kodit. Tonin useat haastatteluajojen perumiset ja Tonin asunnon luona tekemäni hukkakäynnit saivat minut epäilemään, oliko koti kuitenkin hyvä paikka toteuttaa haastattelut. Martti Grönforsin (1985, 111) mukaan silloin, jos haastattelussa on kyse hyvin intiimeistä asioista, ei kotiympäristö ole välttämättä paras mahdollinen haastattelun toteutus paikka. Loppujen lopuksi Tonin haastattelu tehtiin toimintakeskuksessa, missä hän aktiivisesti kävi.

Haastattelujen perumiseen törmäsin myös Lauran ja Lassen kanssa. Lasse oli haastattelujen sopimisajankohtana vielä armeijassa ja se rajoitti aikojen sopimista. Puhelussani Lauralle tuli esille myös toive yhteisestä haastatteluajasta ja mielestäni se oli hyvä ehdotus. Lauran ja Lassen kanssa jouduin useaan otteeseen sopimaan haastatteluajoja ja Lauran kotiin sopimani haastattelut eivät onnistuneet. Lopulta ehdotin tapaamista kahvilaan ja annoin Lauran ja Lassen valita mieluisa tapaamispaikka ja -aika. Etenkin nuorten kohdalla haastattelun tekeminen julkisella paikalla voi luoda tilanteeseen vapautuneemman tunnelman (Grönfors 1985, 111). Lauran ja Lassen haastattelu kahvilassa onnistui erinomaisesti. Vaikka kyse oli varsin vilkkaasta kahvilapaikasta, ei se vaikuttanut haastatteluun tai Lauran ja Lassen mahdollisuuden kertoa myös kipeistä muistoistaan.

Sonjan ja Sannan toiveena oli myös, että haastattelen heitä samanaikaisesti. Haastatteluajan sovimme ongelmitta ja paikaksi valikoitui Sonjan koti. Saapuessani paikalla oli Sonjan luona myös sisarusten yhteinen ystävä lapsensa kanssa. Sonja halusi hänen olevan paikalla haastattelun aikanakin. Sonjan ja Sannan haastattelu oli vaiherikas. Haastatteluhetkellä minulle selvisi, että tosiasiallisesti Sonjalla ja Sannalla oli toistensa lisäksi vielä kuusi

muuta sisarusta. Toinen yllättävä tilanne oli se, kun haastattelua oli tehty noin puoli tuntia, saapuivat paikalle myös siskosten äiti, isosisko Suvi ja hänen lapsensa. Äidin ja isosiskon yllättävä paikalle tulo muutti Sonjan ja Sannan haastattelutilannetta ja siskosten parihaastattelu muuttui eräänlaiseksi ryhmähaastatteluksi äidin ja Suvin aktiivisen keskusteluun osallistumisen myötä. Äidin ja Suvin paikalle saapuminen myös muutti haastattelutilanteen ilmapiiriä ja keskustelusta tuli vapautuneempaa. Grönforsilla (1985, 109) on sama kokemus siitä, että useamman ihmisen paikallaolo vapauttaa haastattelutilanteen ilmapiiriä. Tämän tyyppisessä ryhmähaastattelussa saatu tulos voi kuvastaa ihmisen sidonnaisuutta elämäntilanteeseen ja arkipäivän ongelmiin. Vaarana ryhmähaastattelussa voi olla se, että haastatteluun osallistuvat kontrolloivat tilannetta, eikä kaikista asioista uskalleta puhua avoimesti.

Haastattelun jälkeen jäin pohtimaan sitä, vaikuttiko etenkin äidin läsnäolo Sonjan ja Sannan mahdollisuuteen puhua avoimesti. Äidin ja lasten välinen vuorovaikutus vaikutti kuitenkin hyvin avoimelta ja haastattelutilanteessa äiti myös kertoi lasten sijoituksiin liittyviä seikkoja, jotka olivat jääneet epäselviksi Sonjalle ja Sannalle. Haastattelusta kehkeytyi elämänkerrallinen muistelu, jossa perheen yhteisiä tapahtumia muisteltiin sekä mukavina tapahtumina että ikävinä muistoina. Lastenkodissa eletystä lapsuudesta kerrottaessa, liittyy siihen olennaisesti erilaiset sosiaaliset suhteet. Lastenkodista, perheestä tai henkilökohtaisesta elämästä ei voi kertoa puhumatta muista siihen liittyvistä ihmisistä. Lapsuuteen lastenkodissa liittyy oma perhe, vanhemmat, sukulaiset, koulukaverit ja lastenkodin muut lapset sekä henkilökunta. Lapsuuteen lastenkodissa liittyvät myös kaikkien näiden ihmisten suhteet toisiinsa ja heidän elämäänsä. (Eronen 2012, 107.) Sonjan ja Sannan haastattelussa tämä tuli hyvin esille. Puheissa vilisi niin tyttöjen kavereiden, laitoksen muiden nuorten kuin työntekijöidenkin nimet ja muistot heistä. Heidän haastattelussa äiti ja tyttäret olivat yhdessä muistelemassa tyttöjen lapsuutta, sisaruutta sekä Sonjan ja Sannan nuorisokodeissa elettyä aikaa.

5.2.2 Avoin haastattelu

Haastattelu menetelmäksi valitsin avoimen haastattelun. Se on hyvä menetelmä muun muassa menneisyyden tapahtuminen, heikosti tiedostettujen seikkojen ja arkaluonteisten asioiden tarkasteluun. Avoin haastattelu on perusteltua valita aineistonkeruu menetelmäksi etenkin silloin, jos tutkimuksen tarkoituksena on etsiä jotain rajattua yksittäistä tietoa.

(Siekkinen 2007, 44–45). Avoin haastattelu muistuttaa keskustelua, jossa haastattelija selvittää haastateltavien ajatuksia, mielipiteitä ja käsityksiä sitä mukaan, kun ne tulevat vastaan keskustelun kuluksi (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2010, 209). Olin etukäteen miettinyt mistä teemoista sisarusten haluan minulle kertovan ja olin kirjannut teemat ylös. Teemat olivat lapsuus kotona ja muistot sisaruksista, huostaanotto ja sijoitus, sijaishuoltopaikka kotona ja sisaruus sijoituksen aikana sekä sisaruus sijoituksen jälkeen. Minulla oli etukäteen laatimani muistilappu teemoista mukanani haastatteluissa, mutta en käyttänyt sitä juuri lainkaan.

Jos haastateltavat eivät ole tutkijalle entuudestaan tuttuja, tai heihin ei ole olemassa aikaisempaa suhdetta, on tutkijan tehtävä luoda haastattelulle otollinen ilmapiiri (Grönfors 1985, 107). Pysin luomaan haastattelutilanteesta mahdollisimman vapautuneen ilmapiirin juttelemalla alkuun arkipäivän asioista, kuten säästä, joulun odotuksesta tai ihastelin haastateltavien kotia. Kaikki nuoret tiesivät minun toimivan sosiaalityöntekijänä ja, että olin ollut töissä jälkihuollossa. Työkokemukseni jälkihuollosta helpotti paljon kontaktin luomisessa, sillä tiesin jälkihuollon prosessia ja tunsin nuorten vanhat sekä nykyiset työntekijät. Myös nuorten sijaishuoltopaikat olivat minulle tuttuja entuudestaan ja tiesin minkä tyyppisistä paikoista oli kyse. Kerroin myös kaikille jotain pientä henkilökohtaista itsestäni esimerkiksi Tiian ja Sonjan kanssa puhuin hieman omista lapsistani. Itsestä kertominen voi auttaa luomaan yhteisyyttä ja näin edistää haastattelun päämäärää (Ruusuvuori & Tiittula 2009, 25). Kerroin kaikille haastateltavilleni, ettei minulla ole varsinaista haastattelurunkoa ja toiveeni siitä, että pystyisimme juttelemaan nuorten perheestä, lapsuudesta, sisaruksista ja huostaanotosta. Kerroin myös aina ennen haastattelua miksi olin kiinnostunut sisarus-suhteista ja, että toivoin saavani kuulla sisarusten omat näkemykset ja kokemukset siitä mitä heille oli tapahtunut. Pysin pääsemään syvällisempään vuorovaikutukseen haastateltavieni kanssa, sillä avoin haastattelu perustuu vapaamuotoisempaan vuorovaikutukseen ja syvempiin sosiaalisiin kontakteihin (Siekkinen 2007, 44). Tiian sekä Lauran ja Lassen kanssa koin päässeeni syvällisempään keskustelukontaktiin kuin Tonin tai Sonjan ja Sannan kanssa.

Toni oli haastateltavistani vähäpuheinen ja hieman varauksellinen. Hän olisi ehkä halunnut mieluummin vastata enemmän strukturoituimpiin kysymyksiin, kuin kysymyksiini tunteista ja kokemuksista.

Henna "Sillon kun sä kävit tapamaassa niitä sun siskoja, niin miltä se tuntu?"

Toni "En mä tiedä"

Henna "Oliko sulla niitä ikävä?"

Toni "Oli"

Kuten yllä oleva esimerkki hyvin osoittaa, ei Toni halunnut puhua haastatteluhetkellä monisanaisesti tunteistaan. Haastattelun loppupuolella Toni selvästi rentoutui ja kykeni kertomaan monisanaisemmin omista ajatuksistaan. Tonin haastattelua helpotti se, että olin haastatellut Tiian aikaisemmin ja tiesin jo hieman perheen taustaa. Kerroin myös Tonille mitä Tiia oli asiasta kertonut ja kysyin hänen näkemystään asiaan. Tiia ja Toni olivat tapauksistani ainoat, keitä haastattelin erikseen.

Sonjan ja Sannan tapauksessa Sanna erityisesti toivoi, että haastattelen siskoksia yhdessä. Sannaa haastattelutilanne jännitti ja hän haki vahvistusta sanomisiinsa Sonjasta. Sonja tuki Sannaa ja täydensi hänen kertomaansa. Seuraava katkelma sisarusten haastattelusta kuvastaa hyvin Sannan tapaa hakea tukea Sonjasta.

Henna "Miten te olitte erilaisia?"

Sanna "No emmä tiää...Sonja selitä sä"

Sonja "No miten?Me ollaan oltu ihan tavallisia."

Sanna "No ei kyll oltu ihan samanlaisii kun muut!"

Henna "Kerro miten te olitte erilaisii"

Sanna "En mä osaa selittää...Sonja voitko sä auttaa..en mä osaa selittää.."

Sonja "Me oltiin vähän enemmän semmosii menevämpii ja uhmakkaampii kuin muut ja saatettiin tehdä kaikkee semmosta mitä ei saanut tehdä..."

Kuten jo aikaisemmin kerroin, muuttui Sonjan ja Sannan haastattelutilanne äidin ja isosiskon Suvin saavuttua paikalle. Äiti ja Suvi osallistuivat aktiivisesti keskusteluamme ja kertoivat omat näkemyksensä asioihin ja se teki Sonjan ja Sannan haastattelusta eräänlaisen muisteluhetken äidin sekä tyttärien välille. Isosiskon mukaan tulo oli hyvä asia tutkimukseni kannalta. Hän toi uutta näkökulmaa sisarusten välisiin suhteisiin ja kertoi miltä pikkusiskojen sijoitus tuntui täysi-ikäisestä siskosta.

Haastattelin kaikkia sisaruksia kerran ja sovin heidän kanssaan, että voimme sopia toisen tapaamisen, jos katson sen tarpeelliseksi. Vaikka Sirkka Hirsjärven, Sirkka Remeksen ja

Paula Sajavaaran (2010, 209) mukaan avoimessa haastattelussa tarvitaan usein useampi kuin yksi haastattelu kerta, en itse nähnyt sitä tarpeelliseksi. Kuunneltuani haastattelunauhain tulin siihen tulokseen, ettei toiselle haastattelukerralle ollut tarvetta. Haastattelut olivat myös mielestäni kestoiltaan riittävän pituisia. Haastattelujen tulee olla sen pituisia, että käsiteltävät asiat voidaan kertoa riittävän tyhjentävästi, muttei kuitenkaan niin pitkä, että se kyllästyttäisi tai väsyttäisi haastateltavaa (Grönfors 1985, 110). Tiian haastattelu oli lyhyin, kestoiltaan 53 minuuttia ja pisin oli Lauran ja Lassen haastattelu, mikä kesti 95 minuuttia. Lauran ja Lassen haastattelussa oli huomattavissa Lassen väsyminen haastattelutilanteeseen. Hän alkoi hoputtaa Lauraa hänen vastauksissaan ja pyysi siskoaan vastaamaan kysymyksiin lyhyemmin. Lassen olemuksesta oli vaistottavissa levottomuutta ja kysyin Lasselta, halusiko hän lopettaa haastattelun. Tarjosin myös mahdollisuutta jatkaa haastattelua toisena ajankohtana. Lasse myönsi, että hänellä on hieman kiire, mutta halusi jatkaa haastattelua loppuun.

5.2.3 Dokumentit aineistona

Toinen tutkielmani aineisto muodostuu haastateltavana olleiden sisarusten dokumenteista. Sosiaalityön asiakirjat sisältävät asiakkaiden kannalta merkityksellistä tekstiä. Niiden perusteella tehdään päätelmiä ja ne vaikuttavat viranomaisten päätöksentekoon. (Kääriäinen 2004, 97.) Sain kaikilta tutkielmani sisaruksilta luvan käyttää heitä koskevia dokumentteja tutkielmani aineistona. Rajasin dokumenttiaineiston koskemaan nuorten asiakassuunnitelmia ja huostaanottopäätöksiä. En ollut kiinnostunut muista nuoria koskevista muistiinpanoista. Haastattelun jälkeen sovin, että jälkihuollon sosiaalityöntekijät tulostivat minulle nuorten huostaanottopäätökset ja asiakassuunnitelmat ennen sijoitusta, sen aikana ja sijoituksen jälkeen sekä heidän jälkihuoltosuunnitelmat.

Lastenkodista tuotetut dokumentit voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään niiden tarkoitusten mukaan. Ensimmäinen ryhmä koostuu institutionaalisista dokumenteista, joiden tarkoituksena on toimia erilaisten päätösten perusteina ja jotka on tuotettu instituution tarpeisiin. Toinen dokumenttien ryhmä sisältää dokumentit, joiden tehtävänä on yksilöllisen ja yhteisöllisen muistin ylläpitäminen. Dokumentoinnilla ja tarinoilla lastenkodista säädelään nähdyn tulemistä sekä yksilöllistä ja yhteisöllistä muistia. (Eronen 2008, 22–23.) Ammattilaisten kirjoittamia asiakirjoja ohjaavat tilannekohtaiset kontekstitekijät. Asiakirjat kirjoitetaan aina jossakin tilanteessa, tietyille lukijoille ja tietyllä tavalla. Yksilön asioi-

den käsittely edellyttää dokumentointia ja usein dokumentit ovat todiste asiakkuudesta tietyissä instituutioissa. Institutionaalisessa kanssakäymisessä asiakirjat voivat olla osoitus ammattilaisen tekemistä päätöksistä tai ammatillisesta työstä. (Raitakari 2006, 28–29.) Aino Kääriäisen (2005, 159) mukaan dokumentoinnilla on sosiaalityössä monia tehtäviä ja käyttötarkoituksia. Sosiaalityön asiakirjat ja dokumentointi liittyvät aina tiedon prosessointiin, säilyttämiseen ja käyttämiseen. Dokumentoinnilla on myös tärkeä tiedonmuodostuksen tehtävä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisessä työskentelyssä. Dokumentointi on sosiaalityön tiedonmuodostuksen yksi tärkeimmistä välineistä ja dokumentoinnissa on kyse muustakin kuin vain asiakastapahtumien kirjaamisesta. Tässä tutkielmassa tarkastelen sisarustapausteni institutionaalisia dokumentteja, eli huostaanottopäätöksiä ja asiakassuunnitelmia.

Kun tutkimuksessa käytetään erilaisia aineistoja, toimii asiakirja-aineisto usein sekundaariaineistona suhteessa muihin aineistomuotoihin, kuten haastatteluihin (Saurama 2002, 51). Niin myös tässä tutkielmassa dokumenttien rooli on toimia haastatteluja täydentävänä aineistona. Dokumenttiaineiston toissijaisuus tässä tutkielmassa johtuu osaltaan myös siitä, että osalla tutkimuksen nuorista asiakassuunnitelmat olivat vähäsanaisia ja niukkoja. Dokumenttien niukkuus osaltaan selittyy sosiaalityön kiireisestä luonteesta, kasvavista asiakasmääristä ja työhön liittyvistä paineista (ks. Kääriäinen 2004, 101). Toisaalta sosiaalityössä asiakirjat kertovat yleensäkin vain pienen osan sosiaalityön tarkoitusperistä tai asiakastyöhön liittyvistä ristiriidoista (Kääriäinen 2003, 19). Niukkuudestaan huolimatta, asiakirjoilla on tässä tutkielmassa tärkeä tehtävä kertoa miten sisarusuhde on huomioitu ja miten sisarukset näyttäytyvät nuoria koskevissa päätöksissä ja asiakassuunnitelmissa.

5.3 Aineiston analyysi

Tapaustutkimuksessa analyysin tarkoituksena on nostaa esille tapauksen erityisyys, jotta on mahdollista, kuten tässä tutkielmassa, verrata eri tapauksia ja sen myötä ymmärtää paremmin tutkittavia ilmiöitä (Peltola 2007, 115). Tutkielmani analyysi alkoi jo litteroidessani haastattelunauhat. Litteroin kaikki haastattelut itse ja kirjoitin kaiken puhutun puheen sanasta sanaan ylös. Jokaisesta haastattelusta muodostin oman tekstitiedoston ja jo litterointi vaiheessa kirjoitin ylös ensimmäisiä huomioitani tekstistä. Litteroinnin jälkeen annoin kaikille sisaruksille ja heidän perheenjäsenilleen itse keksimäni nimet. Tämän jälkeen otin

tarkastelun kohteeksi yhden tapauksen kerrallaan. Alla olevassa taulukossa on koottu tapauskohtaisesti tutkielmani aineisto.

TAULUKKO 1. Tutkielman aineisto tapauskohtaisesti

	Litteroidut tekstit	Huostaanotto- /sijoituspäätös	Asiakassuunnitelmat	Yhteensä
Tiia ja Toni	32 sivua	2 kpl	9 kpl+12 kpl	70 sivua
Sonja ja Sanna	19 sivua	2 kpl	7 kpl +6 kpl	39 sivua
Laura ja Lasse	22 sivua	2 kpl	6 kpl + 8 kpl	44 sivua

Aluksi muodostin jokaisesta sisarustapauksesta aikajanan sekä lyhyen tarinan sisaruksista. Aikajanan ja tarinan tein litteroitujen haastattelujen sekä sisaruksia koskevien dokumenttien avulla. Etenkin dokumentit antoivat tärkeää tietoa lastensuojelullisen huolen ilmenemiselle ja interventioiden sijoittumisesta lasten elämässä. Aikajana alkoi jokaisen tapauksen kohdalla siitä elämänvaiheesta, jolloin lapsen asiakkuus lastensuojelussa oli alkanut ja jatkui kronologisesti tähän päivään asti. Sisarusten tarinoiniin kokosin tiivistetysti sisarusten perhesuhteet, huostaanoton syyt ja sijoitushistorian.

Valitsin analyysimenetelmäksi teoriaohjaavan sisällönanalyysin, sillä väljänä teoreettisena kehyksenä se sopii hyvin etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiini. Sisällönanalyysiä on luonnehdittu laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmänä. Sen avulla aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien sekä tiivistäen. Sisällönanalyysin avulla aineistosta etsitään tekstin merkityksiä ja pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä sanallinen, selkeä ja tiivistetty kuvaus, kadottamatta kuitenkaan sen sisältämää tietoa. Laadullisessa tutkimuksessa sisällönanalyysiä voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai, kuten tässä tutkielmassa, teoriaohjaavasti. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin ja ne tuodaan analyysiin valmiina, jo tiedettyinä asioina. (Tuomi & Sarajarvi 2009,91–108, 117.) Eila Latvala ja Liisa Vanhainen-Nuutinen (2003, 24) ovat useisiin lähteisiin perustuen tiivistäneet sisällönanalyysiprosessin etenemisen seuraavien vaiheiden mukaisesti. Ensin valitaan analyysiyksikkö ja tutustutaan aineistoon. Tämän jälkeen aineisto pelkistetään ja luokitellaan, lopuksi tehdään tulkinta ja arvioidaan sisällönanalyysin luotettavuus. Etenin analyysissäni lukemalla tapauskohtaisesti litteroituja haastattelutekstejä ja etsin vastauksia tutkimuskysymyksiini. Poistin tutkielmani kannalta epäolennaisen tiedon ja tiivistin aineistoa siten, että jäljelle jäi

tutkielmani kannalta olennainen tutkimusaines (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109). Esitin aineistolle kysymyksen: mitä elementtejä sisarussuhteisiin liittyi lapsuudessa, sijaishuolto-paikassa ollessa ja tänä päivänä.

Aluksi tarkastelin sisarusten puheita lapsuudesta ja alleviivasin tekstistä kohtia, joissa puhuttiin sisarusten välisistä suhteista lapsuuden kodissa. Pyrkimykseni oli löytää sisarussuh-teiden merkityksiä lapsuudessa ja millaisia rooleja sisaruksilla lapsuuden kodissa oli. Koodasin aineistoa merkitsemällä litteroidun aineiston sivujen reunaan aineistosta esiin nousseet merkitykset, sisarusroolit sekä sisarussuhteeseen vaikuttavat tekijät (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109). Muodostin jokaiselle nuorelle oman käsitekartan, johon kirjasin sisarussuhteita kuvaavia asioita ja yhdistin samaa asiaa tarkoittavia asioita laajemmaksi asiayh-teyksiksi ja linkitin ne yhdeksi yläkäsitteeksi. Yläkäsitteet muodostin teoriaohjaavan sisäl-lönanalyysin mukaisesti, aikaisemmista tutkimuksista saadun tiedon pohjalta. Tarkastelin käsitekarttojen avulla myös sisarussuhteeseen liittyviä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Alla on esimerkkinä käsitekartta Lassen sisarusroolista lapsuuden kodissa.

KUVIO 1. Lassen käsitekartta sisarusroolista lapsuuden kodissa

Seuraavaksi siirryin tarkastelemaan sisarusten huostaanottoa ja sijoitusta. Etsin vastauksia kysymyksiin: miten sisarussuhde *huomioitiin* huostaanotossa? Alleviivasin tekstistä kohtia,

joista tuli esiin sisarussuhteen huomioiminen sijoituksessa. Tämän lisäksi etsin nuoria koskevista asiakirjoista kaikki kohdat, jossa oli mainittu sisaruus, siskot tai veljet ja merkitsin ne alleviivaamalla. Tarkastelin mitä sisaruudesta oli kirjattu asiakirjoihin. Etsin myös mitä sisarussuhteen tukemisesta oli kirjattu huostaanotossa ja sijaishuollon aikaisissa asiakirjoissa. Dokumentteja tarkastelen Ahosen (2013) *unohdetut läheiset, ohitetut läheiset* sekä *kohdatut läheiset* -argumentaatioiden kautta. Dokumenttiaineistoon perehtyessäni kiinnitin huomiota siihen, että nuoria koskevissa dokumenteissa oli sisaruksista ja heidän välisistä suhteistaan kirjoitettu varsin niukasti. Myös Pösö (2004, 79) on havainnut koulukotinuoria koskevissa dokumenteissa puutteita nuorten perhesuhteiden kuvauksissa. Koulukotiin sijoitettujen nuorten asiakirjoista ilmeni perheen ongelmat seikkaperäisemmin, kuin mitä nuoret itse haastatteluissa kertoivat. Tässä tutkielmassa asiakirjojen kuvaukset perheiden ongelmista eivät poikenneet juurikaan nuorten omista kertomuksista ja vastoin Pösön havaintoa, tutkielmani sisarukset eivät pyrkineet pitämään puhetta poissa perheongelmista (em.79). Haastattelemiä nuoret kertoivat perheen ongelmista seikkaperäisesti ja joissain tapauksissa jopa tarkemmin kuin mitä asiakirjoista käy ilmi. Osalla tutkielmani nuorista asiakassuunnitelmat puuttuivat usean vuoden ajalta. Joissakin tapauksissa asiakassuunnitelmien tekstiä ei ollut päivitetty tai muutettu ja sama lasta koskeva teksti toistui vähäsen vuodesta toiseen. Näiden syiden takia dokumenttiaineiston rooli analyysissä jäi vähäiseksi.

Sisarussuhteen huomioimisesta huostaanotossa siirryin tarkastelemaan sisarussuhteen *merkityksiä sijoituksen aikana* ja etenin analyysissä samalla tavoin, kuin lapsuuden sisarussuhteiden merkityksiä etsiessäni. Alleviivasin tekstistä sisarussuhdetta kuvaavia asioita, koodasin merkitykset ja roolit sekä sisarussuhteisiin vaikuttavat asiat ja muodostin aikaisempiin tutkimuksiin pohjautuen käsitekartat sisaruuden merkityksistä ja siskojen ja veljien roolista sijaishuollon aikana. Tämän jälkeen tarkastelin sitä, *miten sisarussuhteita oli ylläpidetty sijoituksen aikana* ja *miten yhteydenpitoa* eri sijaishuoltopaikkaan sijoitettujen nuorten kohdalla *oli tuettu?* Lopuksi esitin aineistolle kysymyksen: *miten huostaanotto on vaikuttanut sisarussuhteeseen?* Tähän kysymykseen vastausta lähdin etsimään kysymällä, mitä siskot ja veljet merkitsevät nyt? Etsin tekstistä kohtia, missä sisarukset kuvaavat sisarussuhteitaan ja siskojen ja veljien roolia huostassapidon ja sijaishuoltopaikasta poismuuton jälkeen. Ja muodostin käsitekartat, kuten aikaisemmissakin analyysin vaiheissa olin tehnyt.

Lopuksi kirjoitin kattavan, kronologisesti etenevän yhteenvedon jokaisesta sisarustapauksesta. Tapaustutkimuksessa tapauksen empiirisen kontekstin ja sen piirteiden kuvaus on tärkeä osa tutkimusta, mutta yhtä tärkeää on tapauksen liittäminen muuhun tutkimukseen ja aiheesta käytyyn teoreettiseen keskusteluun (Peuhkuri 2007, 130). Yhteenvedoissa yhdistyvät sisarusten tarinat, kokemukset ja aikaisemmat tutkimukset. Lopuksi etsin mitä samaa ja mitä eroja tutkimissani sisarustapauksissa oli ja tarkastelin eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia aikaisempien tutkimusten valossa.

5.4 Eettiset kysymykset

Riitta Hyytinen (2007, 54) on huumeperheentapausta tutkiessaan sanonut perheen elämän olevan hänen edessään paljaana ja todellisena aineistona ja perhe on antanut luvan kertoa julkisesti itsestään. Yhdyn tähän kokemukseen Hyytisen kanssa. Sisarusten yksityiset tarinat ja heidän elämänsä sekä kokemuksensa on kerrottu minulle. Olen saanut luvan lukea heidän salaisuuksina pidettyjä päätöksiä ja sosiaalityöntekijöiden arvioita lapsista ja heidän perheistään. Olen tutustunut kaikkien kolmen sisarustapausten äiteihin, isiin, siskoihin ja veljiin. Minulle on kerrottu kolmesta erilaisesta perheestä ja olen kiitollinen siitä. Tutkielmaani osallistuneet sisarukset ovat halunneet kertoa omista kokemuksistaan ja siten lisätä tietoa sisarussuhteiden merkityksistä ja niiden huomioimisesta lastensuojelussa. Olen halunnut kertoa näiden sisarusten tarinat Hyytisen (2007, 54) tavoin, sisaruksia ja heidän perheitään kunnioittaen ja siten, etten käytäisi heitä hyväkseni.

Tutkimusraporttiani kirjoittaessani olen pohtinut paljon tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Olen miettinyt kuinka toimia eettisesti, tutkimukseen osallistuvia kunnioittaen ja kuitenkin kertoen perheiden ja sisarusten tarinat mahdollisimman todellisina. Riitta Granfelt (2005, 247) on todennut sosiaalityön eettisen velvoitteen olevan se, että kuuntelemme ja tuomme yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun niiden ihmisten hätää, jotka eivät kykene itse pitämään kiinni oikeuksistaan ja vaatimaan muutosta. Huolellisesti kontekstuoidulla tilannekuvauksella ei vedota sääliin, vaan sillä kerrotaan yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuudesta. Minua on motivoinut tutkimukseen tekoon näiden sisarusten halu kertoa omat kokemuksensa sisarussuhteista ja niiden huomioimisesta huostaanotossa. Haastattelemani sisarukset ovat kertoneet minulle haluavansa muuttaa muiden huostaanotettujen lasten ti-

lannetta tuomalla esiin omat kokemuksensa. Toive muuttaa asioita tutkimukseen osallistumisen kautta, on ollut yksi eteenpäin vievä voima tässä tutkielmassa.

Arja Kuulan (2011, 60–61) mukaan ihmistieteissä aineiston hankintaa ja tutkimusaineistoja määrittelevät sekä normit tutkimuksen luotettavuudesta että ihmisarvon suojelemisesta. Olennainen osa tieteenkäytäntöjä on tutkimusaineiston avoimuus ja sen kautta tehtyjen tutkimustulosten tarkastusmahdollisuus. Aineistonhankinnassa korostuvat ihmisarvon suojelemaan koskevat normit. Eettisesti kestävä tutkimuksen lähtökohta on ihmisarvon kunnioittaminen, mikä ilmenee pyrkimyksenä turvata tutkittavien itsemääräämisoikeus, vahingoittumattomuus ja yksityisyys. Itsemääräämistä kunnioitetaan siten, että tutkimukseen osallistuva saa päättää osallistuuko tutkimukseen ja hänelle annetaan riittävästi tietoa tutkimuksesta. Pyrin kiinnittämään erityistä huomiota tutkimuseettisiin seikkoihin, kertomalla mahdollisimman tarkasti mitä olen tutkimassa, miten ja miksi. Kerroin kaikille tähän tutkielmaan osallistuneille tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimusmenetelmät jo ennen tapaamista.

Tutkimuksiin osallistuvilla annettava tieto on monessa mielessä tärkeää. Se usein vaikuttaa siihen lupautuvatko ihmiset haastateltaviksi ja saako tutkija tarvittavan aineiston. Informaatio tutkimuksesta myös kertoo tutkittaville, mitä kerättävälle tutkimusaineistolle tehdään tutkimuksessa ja sen valmistumisen jälkeen. (Kuula 2011, 101.) Jälkihuollon sosiaalityöntekijät olivat kysyneet alustavaa suostumusta tutkimukseen osallistumisesta ja luvan antaa sisarusten yhteystiedot minulle. Soitin jokaiselle nuorelle henkilökohtaisesti ja kerroin olevani kiinnostunut huostassa olleiden lasten sisarussuhteista ja toiveistani haastatella sisaruksia sekä saada käyttää heitä koskevia salaisina pidettyjä asiakirjoja aineistonani. Haastatteluhetkellä kerroin uudemman kerran tutkimuksen luonteesta ja kerroin mistä tapaustutkimuksessa on kyse. Toin esille myös haluni kuulla sisarusten perheistä, lapsuudesta, ajasta ennen sijoitusta, huostaanotosta ja huostaanoton jälkeisestä ajasta. Painotin useaan otteeseen tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta kertomalla muun muassa, ettei vaikeisiin kysymyksiin tarvitse vastata ja jos haastattelun haluaa lopettaa, sen voi tehdä missä haastattelun vaiheessa haluaa. Kerroin ennen haastattelua tuhoavani kaiken tutkimusmateriaalin tutkielmani valmistumisen jälkeen. Tutkimuslupani velvoitti minua myös tiedottamaan haastateltavilleni, ettei heidän osallistumisensa tutkimukseeni vaikuttanut heidän kaupungilta saatavaan palveluun. Tämä tieto, lupaus tuhota tutkimusaineisto tutkielman valmistumisen jälkeen ja haastatteluun osallistuvien anonymiteetin säilyttäminen

sekä lupa käyttää sisarusia koskevia asiakirjoja olivat suostumuslomakkeessa (Liite 1), jonka sekä haastateltavat että minä allekirjoitimme ennen haastattelun alkua.

Haastavin eettinen kysymys tutkielmassani koski sisarusten yksityisyyden suojaamista. Yksityisyyden kunnioittaminen tarkoittaa sitä, että tutkimukseen osallistuvilla on oikeus määrittää mitä tietoja he itsestään tutkimuskäyttöön antavat ja ettei tutkimusteksteistä saa käydä ilmi keitä tutkimukseen osallistuvat ovat. Tutkimustekstiä ei saa kirjoittaa niin, että niistä voidaan tunnistaa tutkimukseen osallistuneet yksityiset henkilöt. (Kuula 2011, 64.) Koska kyseessä on tapaustutkimus, missä empiirisen kontekstin kuvaaminen on olennainen osa tutkimuksen toteuttamista (Peuhkuri 2007, 130), jouduin pohtimaan paljon yksityisyyden suojaamiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Ongelmallisena koin sen, miten paljon voin kertoa sisarusten elämästä, jotta se täyttäisi tapaustutkimuksen piirteet, muttei kuitenkaan riko tutkittavien yksityisyyttä. Pohdin tarkasti miten tutkimusraportissani samanaikaisesti sekä säilytän sisarusten yksityisyyden että kerron kattavasti heidän elämästään. Kerroin kaikille haastateltavilleni, ettei heidän henkilöllisyytensä tule ilmi tutkimuksessani. Samalla myös kerroin heidän kyllä itse tunnistavan omat tarinansa. Totesin myös heidän, jotka tuntevat sisarukset, ja joille haastateltavat itse kertovat osallistuneensa tutkimukseen, voivan tunnistaa kenestä tutkielmani tapauksissa on kyse. Suojatakseni haastateltavien henkilöllisyyttä, olen muuttanut kaikkien sisarusten ja heidän perheenjäsentensä nimet. En ole kertonut millä paikkakunnalla tutkimukseeni osallistuneet ovat asuneet tai asuvat tällä hetkellä. Olen myös häivyttänyt tietoja sijaishuoltopaikkoja ja muuttanut niitä niin, ettei sijaishuoltopaikkoja voida tunnistaa. Olen muuttanut joitakin tutkielmani kannalta epäolennaisia perheisiin tai sijoituksiin liittyviä asiayhteyksiä. Tutkimusraportin sitaateista olen poistanut sisarusten käyttämiä murre sanoja sekä persoonallisia tapoja ilmaista itseään. Sisarusten suorat lainaukset eivät ole täydellisiä ja olen muuttanut niitä salatakseni tunnistetietoja.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkielmani luotettavuutta osaltaan vahvistaa tutkimusstrategiakseni valitsemani tapaustutkimus. Tapaustutkimuksessa luotettavuutta lisää toisiaan täydentävien aineistojen, menetelmien ja näkökulmien käyttö, eli triangulaatio. Triangulaatiolla voidaan syventää tai täydentää tapauksen eripuolien empiiristä ja käsitteellistä ymmärrystä. Triangulaatiotyyp-

pejä ovat aineistotriangulaatio, menetelmätriangulaatio, teoriatriangulaatio ja tutkijatriangulaatio. Tässä tutkielmassa on käytetty aineistotriangulaatiota. Aineistotriangulaatiossa kerätään aineistoa eri lähteistä ja eri tavoin. Tyypillisimpiä aineistoja ovat muun muassa haastattelut, dokumentit tai tilastot. (Stake 1995, 112–113; Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 23–24.) Tapaustutkimukselle tyypilliseen tapaan olen valinnut tutkimukseni tapaukset tiettyjen kriteerien perusteella ja päätynt tarkastelemaan useampaa tapausta, mikä osaltaan myös lisää tutkimuksen luotettavuutta (Yin 2009, 61) ja tutkimuksen yleistettävyyttä (Kurunmäki 2007, 77). Aineistoni on mielestäni riittävän laaja ja moniulotteinen tähän tutkielmaan. Se käsittää jokaisen sisaruksen haastattelut ja Sonjan ja Sannan tapauksessa myös äidin sekä isosiskon haastattelun. Aineiston luotettavuutta lisää myös se, että olen itse kerännyt ja litteroinut aineiston. (ks. Hämäläinen 2012, 92) Haastatteluaineiston lisäksi tutkielman aineistona on käytetty dokumentteja, jotka tuovat tutkielmaan sosiaalityöntekijän näkökulman.

Laadullisessa tutkimuksessa analyysin luotettavuuden mittaamisessa korostuvat analyysin systemaattisuus ja tulkinnan luotettavuuden kriteerit. Systemaattisessa analyysissä kuvataan kaikki tutkimuksen tekemisen aikana tehdyt valinnat, rajaukset ja analyysin eteneminen. Luotettavuutta lisää se, että lukijalle osoitetaan, mistä aineiston kokonaisuus muodostuu ja kuvataan ne asiat, joille analyysin päähavainnot rakentuvat. Tutkimuksen luotettavuuden arvioiminen tarkoittaa sekä kerätyn aineiston että niistä tehtyjen tulkintojen pitävyyden arviointia. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 27.) Olen kuvannut tarkasti aineiston keräämisen, litteroinnin sekä analyysin etenemisen. Tulkintojeni luotettavuutta olen lisännyt tuomalla tutkimustuloksiin sisarusten omaa ääntä, eli vahvistamalla tekemiäni päätelmiä sitaateilla.

6 TIIA JA TONI

6.1 Lapsuus turvattomassa kodissa turvallisten sisarusten kanssa

”Lapset asuvat huumemyönteisessä kodissa, jossa käytetään ja ilmoituksen mukaan välitetään huumeita...” - Ote huostaanottopäätöksestä

Tiian ja Tonin lapsuutta kotona varjostivat äidin huumeidenkäyttö ja siihen liittyvät ongelmat kotona. Etenkin Tiian puheista välittyi kokemus kodin turvattomuudesta. Anssi isän väkivalta Taina äitiä kohtaan pelotti Tiiaa ja Tiia joutui todistamaan äidin pahoinpitelyjä. Turvattomuutta aiheutti myös se, että kodin ovet olivat avoinna äidin päihteitä käyttäville tuttaville ja Tiia muistaa kotoa käyneen vieraita ihmisiä. Tonin muistot kodista poikkesivat Tiian kokemuksista. Turvattomuuden kokemukset ovat yksilöllisiä eivätkä kaikki perheenjäsenet koe samojen asioiden aiheuttavan turvattomuutta (Vornanen 2006,125) Tiia koki kodissa turvattomuutta, mutta Tonille koti oli hyvä paikka ja hän muisti lapsuuden kotona hyvänä aikana. Kotona oli aina ruokaa, äiti huolehti siitä, että lapsilla oli puhtaat vaatteet ja Tonin mukaan perheessä oli normaalit säännöt. Myös perhehoitoon sijoitettujen lasten kodille antamissa hyvissä piirteissä mainittiin hyvä ruoka ja kodin puhtaus (Hämäläinen 2012, 96). Samoin kuin Tiian kotiin liittyvissä tarinoissa tuli esiin kodista huolehtiva äiti ja se, ettei perheellä ollut puutetta ruuasta tai puhtaista vaatteista. Hämäläinen (2012, 108) on todennut sijoitettujen lasten kotiin liittyvän sekä turvallisuuden että turvattomuuden teemoja ja tämä tuli hyvin esille Tonin ja Tiian kotiin liittyvissä puheissa. Toni koki, että asiat kotona olivat hyvin, kun taas Tiia kuvasi turvattomuuden tunteita sekä kertoi joutuneensa ottamaan vastuuta sisarusten hoidosta. Hämäläinen (2012, 108) on jaotellut sijoitettujen lasten kodille antamat turvattomuuden ulottuvuuksiksi muodostuvat vastuunkannon, epävarmuuden ja pelon tunteiden myötä. Samoja ulottuvuuksia oli löydettävissä myös Tiian ja Tonin kodille antamista merkityksistä.

Äidin päihteiden käyttö näkyi siinä, että äiti oli poissa kotoa ja lapsia hoiti perheen tuttu. Loppuaikoina äidin olemus muuttui huumeidenkäytön seurauksena ja vaikka äiti oli kotona, ei hän ollut aina läsnä. Hyytinen (2007, 89–93) on huumeperhettä koskevassa tutkimuksessaan todennut huumeiden käytön vaikuttavan vanhempien psyykkiseen ja fyysiseen olemukseen sekä kodin ilmapiiriin. Huumeperheissä koti ja arkiset tehtävät pystytään yhtenä päivänä hoitamaan ja toisena päivänä edes lapsista ei kyetä pitämään huolta. Äidin

poissaolosta johtuen sisarukset viettivät paljon aikaa keskenään ja huolehtivat toinen toisistaan. Tonille sisaruksista huolehtiminen tarkoitti juuri toistensa perään katsomista.

Henna: ”No muistatko sä, että te sisarukset oisitte toisistanne huolehtinu tai hoitanut toisianne?”

Toni: ”No ollaan me aina huolehdittu tai silleen toisistamme”

Henna: ”Joo, millasta se huolehtiminen oli?”

Toni: ”En mä tiedä, katottiin toistemme perään”

Sisaruksista huolehtiminen tuli esille selvästi Tiian puheissa. Tiia oli joutunut huolehtimaan nuoremmista sisaruksistaan jo hyvin nuorella iällä. Huolehtiminen Tiialle tarkoitti konkreettisesti sisarusten hoitamista kuten ruuanlaittoa, kaupassa käymistä ja huolehtimista siitä, että nuoremmat sisarukset söivät riittävästi. Sekä Tiia että Toni toivat vahvasti esille isovelji Tommin roolia tärkeänä sisaruksista huolehtijana. Tonin mukaan Tommi oli eräänlainen isähahmo ja nuoremmista sisaruksista huolehtija jo lapsuudessa. Tiia koki Tommin huolehtivan hänestä, kun taas Tiia oli enemmän vastuussa Tonin ja pikkusisko Tytin hoidosta. Tiia koki antaneensa etenkin Tonille läheisyyttä ja turvallisuuden tunnetta ja Toni hakeutui Tiian seuraan. Tiia puolestaan haki erityisesti turvaa Tommista, tämä tarkoitti sekä fyysistä turvaa että läheisyyden tunnetta. Tiia kuvasi olleensa kiinni Tommissa.

Tiia: ”Mun isovelji, niin mä hain siitä turvaa niin kun tosi paljon”

Henna: ”Miten sä hait sitä?”

Tiia: ”Siis silleen et nukuin tosi usein sen huoneessa ja sen sängyssä ja sen vieressä ja niin kun tämmöstä”

Veljille tyypilliseen tapaan Tonille sisarussuhteisiin liittyi vahvasti yhdessä oleminen ja yhteinen tekeminen (ks. Edwards, Hadfield, Lucey & Mauther 2006, 61). Tonin muistoissa sisarusten kanssa leikittiin ja oltiin pihalla samassa talossa asuvien muiden lasten kanssa. Toni joutunut lapsuudessa hoitamaan pikkusiskoaan Tyttiä, mutta muisti puolustaneensa pikkusisko naapurin lasten kiusanteolta. Tiia ja Toni viihtyivät hyvin toistensa seurassa ja heillä oli paljon samoja kavereita. Tiian ja Tonin lapsuuteen ei kuulunut sisarusten väliset riidat tai mustasukkaisuus. Vaikka sisarusten ikäero ei ollut kovin suuri ja he viettivät paljon aikaa keskenään, ei sisarussuhteeseen kuulunut keskinäisiä riitoja ja riitelyä. (vrt. Malmberg 2011, 154; Parker & Stimpson 2004, 21; Dunn 2003) Riidattomuus sisarusten

välisissä suhteissa johtui kodin turvattomasta ilmapiiristä ja siitä, ettei lasten riitelylle ollut tilaa kotona.

Tiia: ”et oli niitä muita asioita siinä huolehdittavana, että ei keskittynyt siihen riitelyyn, tai yritti elää mahdollisimman sovussa sitten, mä luulen et se johtuu siitä”

Tiian ja Tonin puheissa korostui sisarusten välille jo lapsuudessa muodostunut vahva yhteenkuuluvuuden tunne ja suhde sisaruksiin koettiin lapsuudenkodissa läheisinä perhesuhteina.

6.2 Huostaanotto ja ero isovelji Tommista

”Huostaanotto ja sijaishuolto on lasten edun mukaista, sillä äidin huumeidenkäyttö ja siihen liittyvä elämäntapa vaarantaa vakavasti lasten turvallisuuden ja myönteisen kehityksen” – Ote huostaanottopäätöksestä

Kiireellinen huostaanotto tuli lapsille yllätyksenä ja Tiian ja Toni muistot kiireellisestä huostaanotosta olivat hämäränpeitossa. Toni ei ollut kiireellisen huostaanoton aikaan kotona ja hänen sijoitus vastaanottolaitokseen tapahtui vasta muutaman päivän päästä muiden sisarusten sijoituksesta. Huostaanotto tilanteeseen liittyi paljon epätietoisuutta.

Tiia: ”Ei sitä osannu jotenkin siinä, kun se jotenkin tapahtu niin hirveen nopeesti. Ei niin kun selitetty, vaikka kumminki oli niin vanha, että tiesi, että näin voi tapahtua ja ehkä niin kun tapahtuukin.... Eikä osannu niin kun miettiä, et mitä nyt tapahtuu, kun ei kukaan ollu koskaan sanonut mitään muuta, kun että nyt teidät huostaanotetaan. Ei selitetty mitään.”

Henna ”Puhuttiinko siellä sit siitä huostaanotosta teidän kanssa?”

Tiia: ”Ei. Jotenkin sitä sai itte niin kun pähkäillä sillon. Et mitäköhän tässä oikeen tapahtuu?”

Kiireellisen huostaanoton yhteydessä Tiia, Toni ja pikkusisko Tytti sijoitettiin vastaanottolaitokseen ja isovelji Tommin sijaishuolto paikaksi määräytyi nuorisokoti. Epätietoisuutta tilanteessa lisäsi isoveljen erottaminen nuoremmista, eikä sisarusten sijoittamisesta eri paikkoihin puhuttu lasten kanssa. Toni arveli isoveljen sijoituksen eripaikkaan johtuneen Tommin koulunkäyntiin liittyvistä ongelmista. Toni myös muisteli Tommin sijoituksen tapahtuneen ennen muiden sisarusten sijoitusta. Tiian muistikuvat tapahtuneesta olivat toisenlaiset. Hänen mukaansa kiireellisessä huostaanotossa kaikki sisarukset sijoitettiin sa-

manaikaisesti. Sisarusten eriävät muistivat huostaanotosta kuvastaa hyvin tilanteet seka-
vuutta ja epätietoisuutta tapahtuneesta. Kososen (1996b) ja Jamesin ym. (2008) mukaan
sisarusten eripaikkoihin sijoittamisen taustalla voi olla sisarusten suuri ikäero, sijaishuolto-
paikkojen puute tai kykenemättömyys ottaa vastaan kaikkia sisaruksia tai yksilölliset tuen
tarpeet. Tiialle Tommin eri paikkaan joutuminen oli edelleen epäselvää, eikä Tiia voinut
ymmärtää miksi sisarukset erotettiin toisistaan.

*Tiia: ”Mä en osaa sanoa et miksi, tai et miks meidät erotettiin? Miksi se lähti yksin
sinne? Jotenkin mä ymmärtäisin et tytöt ja pojat olis menny eri paikkoihin jotenkin,
mut ei sille oo koskaan mitään erityistä selitystä annettu koskaan.”*

Molemmat sekä Tiia että Toni toivoivat, ettei Tommia olisi sijoitettu eri paikkaan ja koki-
vat, ettei heitä oltu kuultu asiassa.

*Henna: ”Kysyttiinkö teiltä koskaan, et jos Tommikin olis sijoitettu samaan paik-
kaan?”*

*Toni: ”Ei. Oltas me varmaan toivottu, mut ei meiltä kysytty. Tommi oli sen koulun
takia siellä, sillä oli se koulu.”*

Tiian ja Tonin asiakirjoistakaan ei löydy vastausta kysymykseen Tommin eri paikkaan
sijoittamisesta. Huostaanottopäätöksestä käy ilmi, että ennen kiireellistä huostaanottoa,
lapset ovat asuneet yhdessä äidin ja sisarusten kanssa. Päätöksessä sisaruksia ei ole nimet-
ty. Myöskään ensimmäisessä huostaanoton aikainen asiakassuunnitelmassa ei ole mainin-
taa Tommista. Asiakassuunnitelmiin on kirjattu yhteydenpidon tukeminen äitiin ja muihin
läheisiin ihmisiin, mutta siinä ei ole eritelty ketkä olivat Tiian ja Tonin muut läheiset ihmi-
set. Tiian ja Tonin huostaanoton aikaisia asiakirjat voidaan määritellä Ahosen (2013, 67–
71) *kadotetut läheiset* -argumentaationa. Asiakirjoista korostuu lasten tilanteen kuvaami-
nen negatiivisten, äidin päihteiden käyttöön ja elämänhallinnan ongelmiin liittyvien kuva-
usten kautta. Perheeseen tai lapsiin liittyviä myönteisiä asioita ei asiakirjoista löydy. Yh-
teydenpidon tukeminen vain äitiin on mainittu ja muut läheiset ihmiset, kuten isovanhem-
mat, olivat ikään kuin unohdettu lasten elämästä. *Kadotetut läheiset* -argumentaatiolle tyy-
pillisenä myös sisarukset ovat jääneet pimentoon. Kääriäinen (2003, 119–120) on havain-
nut sosiaalityöntekijöiden kirjaavan lastensuojelun päätösasiakirjoihin työskentelyproses-
sin aikana kertynyttä huolta lapsen kehityksen ja terveyden vaarantumisesta sekä vastuulli-
sen vanhemmuuden puuttumisesta. Tämä tuli hyvin esiin myös Tiian ja Tonin huostaanot-
topäätöksissä.

6.3 Lastenkodissa sisarusuhteet muuttuvat

Noin vuoden vastaanottolaitos sijoituksen jälkeen Tiia, Toni ja Tytti sijoitettiin lastenkotiin. Tonista lastenkoti oli kiva paikka. Lastenkodissa oli muita samanikäisiä lapsia ja Tonille mieluisaa tekemistä. Toni solmi lastenkodissa kaverisuhteita ja hänen arkeen kuului normaalia ala-asteikäisen pojan toimintaa. Tiian rooli nuoremmista sisaruksista huolehtivana isosiskona jatkui lastenkodissa. Tiia kuvasi huolehtineensa Tonista ja Tytistä lastenkodissa ja huolenpito oli samanlaista kuin kotona. Tiia siivosi pienempien sisarustensa huoneen ja tarjosi etenkin Tytille äidillistä huolenpitoa. Tytti haki Tiiasta turvaa ja läheisyyttä, mutta sisarusuhteeseen Tonin kanssa ei liittynyt samankaltaista emotionaalista läheisyyttä. Tonin kanssa sisarusuhteeseen liittyi yhteinen tekeminen, ei niinkään keskusteleminen ja vaikeiden asioiden läpikäyminen.

Tiia: ”Mun sisko oli semmonen, että se tuli syliin tai jotain tämmöstä, mut Toni ei oo koskaan ollu semmonen. Ei oo koskaan hakenu niinkun sitä läheisyyttä tai mitään semmosta.”

Henna ”et oliko ihan yhtä helppo olla tai pystyitkö sä kertomaan ihan samalla lailla sun asioista (siskolle)”

Toni: ”En mä oo ikinä oikeen kertonut mun asioista”

Henna: ”Ootko sä pitänyt asioita niin kun sisällä?”

Toni: ”Joo.”

Tiian rooli huolehtivana isosiskona huomattiin lastenkodilla ja siihen puututtiin. Tiian ei enää annettu ottaa samalla tavalla vastuuta sisarusten hoidosta ja alkuun Tiia koki sen epäreiluna asiana. Tiian tapa pitää huolta sisaruksista oli osa hänen tapansa toimia ja välittää siskosta ja veljestä, eikä hän alkuun ymmärtänyt miksi sitä ei enää saanut tehdä. Ennen sijoitusta lapsi on voinut joutua kantamaan vastuuta kodista. Lastenkodissa turvallisen kasvuympäristön luomiseen liittyy kuitenkin se, että arjen pyörittämisen vastuu kuuluu aikuisille, ei lapsille. (Laakso 2009, 117.) Huolenpidon rajoittaminen vähensi Tiian vastuuta sisaruksista, Tiia sai luvan olla lapsi ja elää ikätasoisella tavalla. Nyt jälkeinpäin Tiia piti laitoksen tekemään päätöstä hyvänä asiana.

Tiia: ”Aluksi sitä ei rajoitettu mut sit jossain vaiheessa mä muistan, et sitä ruvettiin jonkin verran rajoittaa. Niin kun silleen et sä et saa nyt tehdä ja silleen. Sillonhan se tuntu ihan tyhmältä, kun oli siihen tavallaan oppinut jo siellä kotona ja sit-

ten eihän sitä osannut, kun halus vaan pitää niistä huolta. Kun koko tilanne oli niin uusi. Mutta nyt jälkeinpäin kun miettii, niin oli se hyvä kun sai itte sit vähän olla.”

Huostaanotto ja sijoitus vaikuttivat eritavoin Tiian ja Tonin sisarussuhteisiin. Tämä tuli hyvin esille kokemuksista suhteessa Tommiin. Tiia toi vahvasti esille Tommi veljen häviämistä hänen elämästään huostaanoton johdosta. Isoveli oli ollut Tiiasta huolehtiva sisarus kotona, mutta kun Tommi oli sijoitettuna eri paikkaan, katkesi Tiian ja Tommin välinen yhteydenpito lähes kokonaan. Tommin häviäminen Tiian elämästä tuli hyvin ilmi Tiian määrittellessä perheenjäseniään lastenkotiaikana.

Henna: ”Ketä sun perheeseen on kuulunut sillon kun teolitte lastenkodissa?”

Tiia: ”No nyt kun sitä aattelee, niin minä, Toni, Tytti ja äiti ja meidän mummi.”

Henna: ”Niin et isovehi, joka oli sillon lapsuudessa, niin se jäi sitten vai?”

Tiia: ”Niin se jäi...”

Tiian kokemus Tommin häviämisestä hänen elämästään sijoituksen aikana on samantyyppinen kuin Viittalan (2001, 227) haastattelemissa lapsilla oli. Heistä enemmistö säilytti sisarukset, joiden kanssa he eivät jakanut sijaishuoltopaikan arkea, perheeseensä kuuluvina, mutta osa jätti mainitsematta muualla asuvat sisaret. Toni puolestaan koki, ettei Tommi hävinnyt hänen elämästään sijoituksen myötä. Tonin perheeseen lastenkodissa kuuluivat molemmat vanhemmat, kaikki sisarukset ja isovanhemmat. Tiian ja Tonin erilaiset määritelmät perheistään kuvastavat hyvin sitä, että lapset kokevat perhesiteet yksilöllisesti, eikä perhe ole kaikille perheenjäsenille samaa tarkoittava asia (Ritala-Koskinen 2003, 134). Tiia muisti, ettei hän juurikaan ollut yhteydessä Tommiin ja kotilomille mummolle Tiia meni yhdessä Tonin ja Tytin kanssa. Nuorempien sisarusten läsnäolo lastenkodissa vähensi ikävän tunnetta, eikä Tiia osannut kaivata Tommia. Tiian kohdalla nuorempien sisarusten läsnäolo helpotti sopeutumista laitokseen ja Toni sekä Tytti olivat Tiian tuki ja turva lastenkodissa (ks. Hämäläinen 2012, 180; Viittala 2001, 227; Gardner 1995).

Tiia: ”Kun oli Tonin ja Tytin kanssa, niin ei sitä osannu niin kun kaivata, tai ei tuntunut, et joku puuttuu silla tavalla.”

Sisarussuhdetta Tommiin ei tuettu, eikä Tommista puhuttu nuoremmille sisaruksille.

Tiia: ”Ei, ei mun isoveljestä niin kun puhuttu, eikä kysytty, en mä muista ainakaan. Et se oikeesti niin kun jäi vaan. En ainakaan muista, et sitä ois millään tavalla ylläpidetty. ”

Toni muisti olleensa yhteydessä Tommiin sekä puhelimitse että tapaamalla isoveljeään. Tommi ei hävinnyt Tonin elämästä, vaan Tonille Tommi pysyi huolehtivana isoveljenä, vaikka veljekset eivät jakaneet samaa sijaishuoltopaikkaa. Vaikka Toni viihtyi lastenkodissa, oli hänellä tapana karata sieltä. Karkailua Toni kutsui sijoitetuille lapsille tyypillisellä nimellä hatka. Hatkareissuillaan Toni tapasi vanhoja, kotipihapiirissä asuneita tärkeitä kavereitaan sekä isoveljeään Tommia. Tommin rooli huolehtivana isoveljenä jatkui sijoituksen aikanakin ja sitä kuvasti hyvin se, että Tommi vei Tonin takaisin lastenkotiin hatkareissuilta. Tommi kantoi huolta hatkaavasta pikkuveljestään, eikä halunnut Tonin joutuvan ongelmiin karkureissuillaan. Vaikka Tommi katkaisi pikkuveljen hatkareissut, ei se estänyt Tonia ottamasta yhteyttä Tommiin.

Henna: ”Olitteko te yhtyedessä silloin kun sä olit hatkoissa?”

Toni: ”Joo”

Henna: ”Sovitteko te tapaamisia?”

Toni: ”Joo”

Henna: ”Kävitkö sä moikkaamassa Tommiakin siellä (sijaishuoltopaikassa)?”

Toni: ”En, kun Tommi aina otti mut kiinni kun mä olin hatkoissa. Se vei mut takas sinne”

Henna: ”No miltä se tuntu?”

Toni: ”En mä tiedä. Kyllä mä suutuin. ”

Henna: ”No otitko sä kuitenkin taas seuraavalla kerralla yhtyettä Tommiin”

Toni: ”Joo”

Henna: ”Vaikka sä tiesit, että se vie sut takas.”

Toni: ”Niin. Mut sit jossain vaiheessa se ei enää vienyt. ”

Sisarussuhteessa huoli liittyy vahvasti isompien sisarusten rooliin olla huolenpitäjinä ja järjenpuhujina nuoremmille sisaruksille (Pösö 2004, 81). Tommi yritti saada Tonia lopettamaan hatkailu, ottamalla hänet kiinni ja viemällä takaisin lastenkotiin. Hän kantoi huolto pikkuveljestään ja yritti puhua Tonille järkeä, mutta Tonin oli vaikea lopettaa hatkailu. Tonin sijoitushistoriaan kuului vahvasti hatkassa oleminen ja kiinnittymättömyys sijais-huoltopaikkoihin.

Tiia ja Toni eivät olleet huolissaan eri sijaishuoltopaikkaa sijoitettuna olleesta Tommista. Tommiin luotettiin ja hänen uskottiin pärjäävän.

Henna: ”Olitteko te huolissaan Tommista?”

Toni: ”Ei. Mä tiesin et se pärjää.”

Henna: ”Mistä sä sen tiesit?”

Toni: ”En mä tiedä. Sen vaan tietää.”

Tonin ja Tiian asiakassuunnitelmat yhteisen lastenkotisijoituksen ajalta jatkavat Ahosen (2013) *kadotetut läheiset* -argumentaatiota. Kummankaan asiakassuunnitelmassa ei ole mainintaa isovelji Tommista tai sisarusuhteen tukemisesta. Tommi oli ikään kuin pyyhitty pois Tiian ja Tonin elämästä. Asiakassuunnitelmiin on kirjattu yhteydenpidon tukeminen äitiin ja muihin läheisiin ihmisiin, mutta läheisiä ihmisiä ei ole eritelty.

6.4 Sisarusuhde säilyy vaikka Tiian ja Tonin tiet eroavat

Lastenkodista Tiia, Toni ja Tytti sijoitettiin perhekotiin, mikä osoittautui Tonille huonoksi vaihtoehdoksi. Toni ei viihtynyt sijaisperheessä ja jo vastaanottolaitoksessa opittu hatkaaminen jatkui ja lisääntyi entisestään sijaisperheessä. Toni veti myös Tiian mukaansa hatka-reissuille ja sisarukset karkailivat yhdessä. Toni ei asettunut sijaisperheeseen ja hänet päätettiin sijoittaa lastenkotiin kauemmaksi lasten kotikaupungista. Sijaisperheeseen kiinnittymiseen Anderssonin (2005, 53) mukaan vaikuttaa suuresti lapsen oma halua asettua sijaisperheeseen. Joillekin lapsille laitossijoitus on parempi vaihtoehto kuin perhehoito (Hämäläinen 2012, 17). Tonin mukaan hänen sijoittaminen lastenkotiin oli hyvä asia. Toni pääsi paikkaan, missä hän viihtyi ja missä hänellä oli sekä entuudestaan tuttuja kavereita että mielekästä tekemistä. Hyvänä asiana Toni koki myös sen, että hänen sijaisperheestä lähtö lopetti Tiian hatkailut. Tonin poislähdöllä oli näin ollen myönteinen vaikutus Tiiaan. Lasten erottaminen sijaishuollossa voi olla seurausta siitä, että on haluttu suojella lasta saamasta huonoja vaikutteita sisaruksilta (Kosonen 2001, 187).

Henna: ”Luuletko et se kun sut pantiin toiseen paikkaan, niin luuletko, et se vaikutti sun sisaruksiin jollain lailla?”

Toni: ”Ehkä Tiia vähän rauhoittui sitten, kun se ei ollu kokoajan mun mukana.”

Tiia koki Tonin poislähdön menetyksenä, mutta tottui pian Tonin poislähtöön. Myös Toni tottui nopeasti sisaruksista erossa oloon. Kaverit ja mielekäs tekeminen ehkäisivät Tonin ikävää. Sijoitukset eri sijaishuoltopaikkoihin eivät vaikuttaneet Tiian ja Tonin läheisiin suhteisiin. Toni oli lähes päivittäin yhteydessä sisaruksiinsa puhelimitse ja siskot kävivät tapaamassa Tonia laitoksessa. Tärkeäksi yhteydenpidon tukijaksi osoittautui Tonin oma hoitaja. Sijaishuoltopaikoilla on suuri rooli sisarussuhteiden tukemisessa ja sijaishuoltopaikat toimivat eräänlaisina portinvartioina sisarusten yhteydenpidossa. Jos sijaishuoltopaikka lasten yhteydenpito sisaruksiin koetaan tärkeänä, tuetaan sitä ja lasta kannustetaan olemaan yhteydessä sisaruksiinsa. Mutta jos sijaishuoltopaikka kokee sisarussuhteen ylläpitämisen lapselle haitallisena, ei lasta kannusteta olemaan yhteydessä sisaruksiinsa ja suhde siskoihin ja veljiin saattaa jäädä kaukaiseksi. (James ym. 2008, 60–109.) Tonin hoitaja tuki sisarusten välistä yhteydenpitoa ja piti sitä tärkeänä asiana. Hän mahdollisti sisarusten ja äidin tapaamiset vankilassa ja hoitajasta tuli sisaruksille tärkeä ihmissuhde.

Tiia: ”Tonin hoitaja teki mahdolliseksi tapaamiset. Tosi hyvä hoitaja. Se niin kun ylläpiti sitä (yhteydenpitoa) kokoajan. Mehän oltiin siellä yötäkin joskus, siellä laitoksessa. Et siellä oli ihan semmonen huone, mihin sai tulla viikonlopuksi..”

Henna: ”Oliko siellä ketään tärkeitä aikuisia, tai sellasia joista olis tullu sulle tärkeitä?”

Toni: ”Ehkä se mun omaohjaaja kuka mulla oli sillon”

Henna: ”Joo okei. Tiia kertoi et se jotenkin tuki tai aloitti sen, että te saitte pitää yhteyttä. Muistatko sä miten se tapahtu?”

Toni: ”Sillon meidän äiti joutu vankilaan ja sieltä laitoksesta sanottiin, et niitä laitoksen autoja ei saa käyttää niihin tapaamisiin. Se mun omahoitaja ite heitti omalla autolla meitä.”

Laitoksessa Tonin suhde sisaruksiin huomioitiin ja asiakassuunnitelmaan kirjattiin ensimmäistä kertaa yhteydenpidon tukeminen sisaruksiin. Asiakassuunnitelmissa Tonille läheisistä ihmissuhteista oli kirjattu Ahosen (2013, 72–73) määrittelemän *ohitetut läheiset* -argumentaatioina. Suunnitelmissa sisaruksista puhuttiin yhtenä joukkona, niissä ei ole kerrottu ketkä Tonin sisarukset olivat tai miten sisarussuhdetta tuetaan. Sisarussuhteiden merkityksistä Tonille ei myöskään ollut suunnitelmissa mainintaa.

Tonin kielteinen suhtautuminen sijaisperheeseen vaikutti sisarusten väliseen yhteydenpitoon. Toni ei halunnut käydä sijaisperheessä muutoin kuin siskojen syntymäpäivinä. Sisarusten tapaamiset toteutuivat Tonin laitoksessa, vankilan perhetapaamisissa sekä Tonin

hatkareissujen kautta. Toni ylläpiti sisarussuhteitaan niin Tiiaan, Tyttiin kuin Tommiinkin hatkareissujen avulla ja hatkareissut mahdollistivat osaltaan tiiviin yhteydenpidon sisaruksiin.

Toni: ”En mä ollu hirveesti niissä laitoksissa. En mä hirveesti oo ollu täältä pois. Suurimman osan mä oon ollu niin kun hatkoissa, koko laitosajan.”

Tonille tärkeiksi ihmisiksi laitoksessa tulivat myös kaverit. Kaverisuhteet oli solmittu jo lapsuudessa ja yhteyttä kavereihin ylläpidettiin yhteisillä hatkareissuilla. Sisarukset tiesivät Tonin olevan hatkassa, Toni otti heihin usein yhtyettä puhelimitse ja sisarukset sopivat tapaamisia. Siskot eivät kuitenkaan kertoneet missä Toni hatkareissuillaan oli, eikä myöskään Tommi enää ottanut Tonia kiinni tai paljastanut karkumatkoilla olevaa pikkuveljeään. Se, etteivät sisarukset paljastaneet Tonin olinpaikkaa aikuisille kertoo sisarussuhteen lojalisuudesta, eli sisarususkollisuudesta. (ks. Bank & Kahn 1982, 251–266) Toni kertoi Tiialle mitä hatkareissuillaan teki ja hän pystyi luottamaan siihen, ettei sisko kerro hänen salaisuuksiaan.

Tiia toisaalta kantoi huolta veljestään, mutta samanaikaisesti hän uskoi Tonin pärjäävän. Tiia tiesi mitä Toni teki ja missä hän oli, eikä osannut olla veljestään huolissaan. Tiia luotti Tonin kykyyn pärjätä.

Tiia: ”No en mä oikeestaan kantanut (huolta). Et kyllähän se tosi paljon teki ja hatkas ja kaikkee tämmöstä, et ei menny sinne takasin sit kun se oli lomilla, mut enpä mä silleen ollu siitä huolissaan. Et ehkä enemmän nyt, kun se on aikuinen. Nyt enemmän kun sillon.”

Tiian kotiuduttua biologisen isänsä Jyrkin luo tapasi Toni siskojaan myös kotilomilla Jyrkin luona. Jyrki otti kotilomille sekä edelleen sijaisperheessä asuvan Tytin että laitoksessa olevan Tonin. Kotilomista Jyrkin luo sovittiin ja ne kirjattiin Tonin asiakassuunnitelmaan. Myös Tiian asiakassuunnitelmassa huomioitiin Tiian läheinen suhde sisaruksiin ja yhteydenpito nähtiin tärkeänä. Tonin hatkaamiseen yritettiin puuttua jälleen muuttamalla hänen sijaishuoltoipaikka lastenkodista koulukotiin. Koulukotisijoituksella ei kuitenkaan saatu aikaan haluttua muutosta, eikä Toni sitoutunut laitokseen, vaan jatkoi karkailua. Sijoituksen epäonnistumisten ja vaihtuvien sijaishuoltoipaikkojen syynä, etenkin nuorisoikäisillä lapsilla, on usein se, ettei nuori suostu olemaan sijaishuoltoipaikassa vaan karkaa sieltä.

Karkailujen takia nuori on virallisesti sijoitettuna jonnekin, mutta käytännössä hän on jossain aivan muualla. (Eronen 2013, 57.)

6.5 Aikuistuminen ja sisarusten tiivis yhteys

Tiian tultua täysi-ikäiseksi, siirtyi hän jälkihuoltoon ja muutti omaan asuntoon. Tonin siirryttyä koulukodista kotipaikkakunnalla sijaitsevaan nuorisokotiin, oli yhteys Tiian ja muihin sisaruksiin tiivistä. Yhteydenpito tapahtui puhelimitse, kotilomina, sovittuina tapaamisina ja Tonin hatkareissujen aikana. Tiian oma koti tarjosi sisaruksille paikan olla yhdessä ja sekä pikkusisko Tytti että Toni lomailivat ja kyläilivät sijaishuoltopaikoistaan Tiian luona. Tonin kohdalla jopa mietittiin Tonin kotiutumista nuorisokodista Tiian luo.

Tiia: ”Me oltiin tosi tiiviisti yhdessä loppujen lopuksi. Jossain vaiheessahan silloin, kun siinä ei ois ollu kauaa aikaa kun Toni ois täyttänyt 18, niin ne mielti, siellä laitoksessa, että jos Toni ois muuttanut mun luokse.”

Tiian ja Tonin sisarussuhde huomioitiin molempien nuorten asiakassuunnitelmissa ja Tonin kohdalla suunnitelmista löytyy maininta yhteydenpidon tukemisesta erityisesti sisaruksiin. Tiian jälkihuoltosuunnitelma ja myöhemmin Tonin jälkihuoltosuunnitelmissa on nähtävissä *kohdatut läheiset* -argumentaatio. Niistä käy hyvin ilmi se, että sosiaalityöntekijät ovat selvittäneet sisarukset ja muut tärkeät perhesuhteet ja ne on kirjattu suunnitelmiin. Perhesuhteiden ja sisarusten merkitykset eivät jää epäselviksi, vaan ne on selvitetty ja kysetty nuorelta itseltään. (Ahonen 2013, 75–77.)

Tonin jälkihuoltosuunnitelma: ”Äiti ja isosisko Tiia ovat Tonille tärkeä ja tukevat häntä. Tonin on helpompi kertoa asioistaan heille kuin työntekijöille...”

Tiian jälkihuoltosuunnitelma: ”Perhe on Tiialle tärkeä. Hän tapaa säännöllisesti äitiään, isäänsä ja sisaruksiaan Tonia, Tommia ja Tyttiä...”

Tiian yhteydenpito isovelji Tommiin alkoi palautua pikkuhiljaa Tiian kotiututtua isän luo. Lähemmin sisarussuhde Tommiin vahvistui vasta Tiian tullessa täysi-ikäiseksi. Tommin ja Tiian yhteydenpitoon vaikutti suuresti Toni. Toni oli pitänyt yhteyttä Tommiin ja Tonin myötä Tiia tutustui uudelleen veljeensä. Myös äiti oli tukemassa Tiian ja Tommin sisarussuhteen vahvistumista.

Tiia: ”Se lähti mun muistaakseni tavallaan Tonin kautta, kun Toni oli sen (Tommin) kanssa ja mä olin taas Tonin kanssa. Niin kun ollaan oltu tosi paljon yhdessä, niin jotenkin sen kautta se lähti ja sitten meidän äitinkin kautta.”

Koska Tiian ja Tommin välit olivat katkenneet lähes kokonaan huostaanoton ja sijoituksen myötä, joutui Tiia tutustumaan veljeensä uudelleen. Erosta huolimatta suhde Tommiin muodostui nopeasti läheiseksi ja tärkeä veli palasi Tiian elämään, osaksi hänen perhettään.

Tiia: ”Kyllä se tuntu tosi hyvältä, et ehkä aluksi se tuntu jollain tavalla, et sitä ei tunne tai silleen, koska oli kumminkin menny niin pitkä aika. Mut ei se tuntunut, että meidän tavii silleen kokonaan tutustuu uuteen ihmiseen silleen. Et ihan helposti se tapahtu.”

Cicirellin (1982, 268) mukaan sisarussuhteen luonteeseen liittyy se, että erossakin olleet sisarukset voivat saavuttaa hyvin läheisen sisarussuhteen varsin pian yhteydenpidon alettua. Erossa olleiden sisarusten kohdalla sisaruksia sitova side ja yhteisöllisyyden tunne nousevat esiin ja vahvistuvat silloin, kun sisarukset oppivat tuntemaan toisiaan paremmin. Mahdollisuus olla yhdessä lähentää ja syventää erossa olleiden sisarusten suhdetta. Sisarussuhteen lähentymisen taustauustalla voi myös olla konkreettiset elämänmuutokset tai dramaattiset tapahtumat elämässä, jonka seurauksena perheestä ja sisarussuhteista haetaan tukea. (Rannikko 2008, 169.)

Tonin täytettyä 18 vuotta, päättyi hänen huostaanottonsa ja Toni muutti asumaan omaan asuntoon. Äidin kuntoutumisen ja vankilasta vapautumisen jälkeen pikkusisko Tytti kotiutui äidin luo. Tiialle ja Tonille äidin kuntoutuminen ja pikkusiskon kotiin pääseminen olivat tärkeitä asioita. Aikuinen Tiia koki nyt perheensä palautuneen ennalleen, samanlaiseksi kuin mitä se oli ollut lapsuudessa ja ennen huostaanottoa. Lapsuuden perheen lisäksi perheeseen oli tullut uusina jäseninä lapset ja puoliset. Tiia koki kantaneensa Tonista enemmän huolta aikuisena, kuin lapsuudessa. Tiian oman lapsen ja äitiyden myötä huolehtiminen Tonista väheni. Myös Tonin asettuminen parisuhteeseen rauhoitti Tonia ja tyttöystävällä oli myönteinen vaikutus Toniin. Tämä osaltaan vähensi Tiian huolta Tonista. Vaikka huoli Tonista oli vähentynyt, ei se vähentänyt Tiian ja Tonin yhteydenpitoa tai sisarussuhteen merkitystä tärkeänä perhesuhteena.

Tonin mukaan huostaanotto ei ole huonontanut, muttei myöskään parantanut sisarus-suhteita. Sisaruksilla on ollut läheiset välit lapsuudessa, sijoituksen aikana ja ovat edelleen. Tiia puolestaan koki huostaanoton ja sijoituksen sekä lapsuuden kokemusten lähentäneen ja tiivistäneen entisestään hänen suhdettaan sisaruksiin. Tiian mukaan halu pitää kiinni sisaruksista lapsuudessa on tehnyt sisarus-suhteista erityisen läheiset ja tärkeitä.

Henna: ”Mitä sä luulet, et mistä se johtuu et te ootte niin läheisiä?”

Tiia: ”No mä luulen et se johtuu just tosta kaikesta...huostaanotosta ja sitten kun on halunnut pitää niin kuin joistain kiinni. Tai sisarukset keskenään on halunnut pitää toisistaan kiinni.”

Tonin mukaan läheiseen sisarus-suhteeseen tänä päivänä vaikuttaa sisarusten tiivis yhteydenpito ja se, että sisarukset viihtyvät hyvin toistensa seurassa. Cicirelli (1982, 274) on todennut niiden aikuisten, jotka pitävät siskoja ja veljiä läheisinä, olevan paljon yhteydessä toisiinsa ja viihtyvän hyvin toistensa seurassa. Tiialle ja Tonille perheen merkitys on tänä päivänä suuri. Siihen liittyy paljon huolenpitoa ja välittämistä mutta myös mukavaa yhdessä oloa. Perheen yhteisöllisyys on Rannikon (2008, 175–176) mukaan perhettä ja sisarus-suhdetta kannatteleva ja yhdistävä tekijä tulevaisuudessa. Sisarusten tunnesiteet aikuisena eivät perustu vain suoraan yhteydenpitoon vaan myös jaettuun menneisyyteen.

7 SONJA JA SANNA

7.1 Monimuotoinen perhe ja monet sisarukset

Sonjan ja Sannan lapsuuteen liittyi vahvasti sisarusten kanssa oleminen ja yhteinen tekeminen. Perhe oli suuri ja sisaruksia oli monia. Vanhempien eron jälkeen Arja-äiti jäi viiden lapsen yksinhuoltajaksi. Työssäkäyvälle äidille suuren perheen arjen pyörittäminen oli välillä haastavaa. Vaikka äidillä oli lasten yksinhuoltajuus, oli Asko-isä vahvasti osallisena lasten elämässä ja lapset vierailivat isän luona säännöllisesti. Asko avioitui pian eron jälkeen Ninan kanssa, jolla oli kolme poikaa edellisestä liitosta. Isän uuden parisuhteen myötä Sonjalle ja Sannalle syntyi uussisaruksia. Sonjan ja Sannan perhesuhteita kuvaa hyvin niiden moninaisuus. Perhesuhteiden moninaisuudella tarkoitetaan niiden muuttuvuutta (Sevón & Notko 2008, 13). Moninaisuus perhesuhteissa tulee vahvasti esille Sonjan ja Sannan sisarussuhteissa. Sisarussuhteita on löydettävissä kaikkia Ritala-Koskisen (2001, 152) ja Ribbens McCarthyn ja Edwardsin (2011, 176) määrittelemiä sisarussuhteen muotoja. Isosisko Suvi oli siskopuoli, biologisia sisaruksia olivat Sonja, Sanna, Niko ja Sari sekä uussisaruksia Jesse, Jani ja Jarno. Tässä tutkielmassa Sonjan ja Sannan uussisaruksia kutsun myös uusveljiksi. Sonja ja Sanna eivät pitäneet isosisko Suvia siskopuolena, vaan he kokivat Suvun samanlaisena sisaruksena kuin Niko ja Sari ovat. Jatkossa en käytä Suvista määritelmää siskopuoli, vaan hän on kolmas Sonjan ja Sannan biologisista sisaruksista. Suhde biologisiin siskoihin ja veljeen sekä uusveljiin koettiin tiiviinä.

Sonja: ”No me ollaan tosi tiiviisti aina, tai et me ollaan tosi tiivistä aina kaikki oltu yhdessä.”

Muuttuneeseen perhemalliin sopeutumisessa on uussisaruksilla ja puolisisaruksilla iso rooli. Hyvässä sopeutumisessa uussisaruksista tulee jakaja ja kumppani. Jos sopeutuminen uuteen perhemalliin on vaikeaa, voi lapsi kokea uussisaret onnen poisottajina ja ongelmien aloittajina. (Malmberg 2011, 168.) Uusveljet olivat tulleet osaksi Sonjan ja Sannan elämää tyttöjen ollessa hyvin pieniä ja muistoihin lapsuudesta kuuluivat uusveljet Jesse, Jani ja Jarno. Etenkin Sannalle suhde, häntä vain kolme kuukautta nuorempaan pikkuveljeen Jarnoon, oli läheinen. Sannan ja Jarnon välille muodostui tiivis yhteenkuuluvuuden tunne.

Sanna: ”Kyl me oltiin Jarnon kaa, kun Jarno on mua vaan kolme kuukautta nuorempi, niin oltiin enemmän silleen toistemme puolella kaikissa asioissa. ”

Ritala-Koskinen (2001, 157–159) on havainnut suhtautumisen uussisaruksiin jakautuvan kahteen ryhmään. Osa lapsista ei pidä uussisaruksia siskoina tai veljinä, eikä heidän suhteensa uussisaruksiin rakennu sisarussuhteen idealle. Toisessa ryhmässä lapset voivat kokea uussisarukset paljolti siskoina ja veljinä. Uussisarukset ovat tavallaan sisaruksia ja niistä puhutaan melkein veljinä ja siskoina, mutta ne saatetaan kuitenkin erottaa biologisista sisaruksista. Sonja ja Sanna mielsivät uussisarukset veljikseen, mutta kutsuvat heitä velipuoliksi, joita tavattiin silloin, kun oltiin isän luona.

Sanna: ”Et joka toinen viikonloppu me oltiin iskällä ..”

Sonja: ”Ja siellä oli ne niin sanotut kolme velipuolta”

Sonjan ja Sannan perheessä vanhempien sisarusten rooli nuoremmista huolehtijana näkyi lähinnä siinä, että vanhemmat sisarukset katsoivat nuorempien sisarusten perään. Sisaruksista huolehtimisella usein tarkoitetaan juuri sitä, että vanhemmat sisarukset katsovat nuorempien siskojen ja veljien perään (Kosonen 2001, 191). Perheen esikoisella Suvilla oli vahva rooli sisaruskatraassa. Suvi asetti nuoremmille sääntöjä ja niitä toteltiin.

Sanna: ”Suvi on meitä aika paljon vanhempi ja sit kun se joutu kattoon meitä, niin se oli se joka määräsi säännöt, et just semmonen isosiskon rooli.”

Sisarukset olivat paljon tekemisissä keskenään. Sisarukset muodostivat tiiviin ryhmän, johon liittyi toistensa puolella olemista ja liittoutumista. Liittoutuminen näkyi esimerkiksi silloin, jos jotakuta sisaruksista kohdeltiin huonosti, nousivat kaikki sisarukset puolustamaan häntä. Sisarusten puolustaminen ja liittoutuminen kertoo sisarussuhteeseen liittyvästä yhteenkuuluvuuden tunteesta ja lojaalisuudesta sisarusten välillä. (ks. McHale ym. 2006, 128; Bank & Kahn 1982, 251.)

Henna: ”.. niin et tuntuko siltä, että olitte toistenne puolella?”

Sonja: ”Joo, kaikki on ollu, et ei oo ollu silleen etei ois.”

Äiti: ” Ne vetää yhtäköyttä koko porukka!”

Suvi: ” Niin se on ihan sama, jos me tapelleen keskenään ja jos joku tulee sanoon siihen jotakin, niin me ollaan kaikki sitä vastaan.”

Ikäero kuitenkin vaikutti yhteiseen tekemiseen lapsena. Vanhemmat sisarukset viettivät enemmän aikaa keskenään ja nuoremmat olivat omana ryhmänä. Sannan ja Jarnon tiivistä suhdetta kuvasti hyvin se, että Sonja koki jäävänsä altavastaajaksi ja ulkopuoliseksi Sannan ja Jarnon pitäessä toistensa puolta. Jarno asettui Sannan puolelle ja puolusti Sannaa, jos siskoksille tuli riitoja. Sannalla ja Jarnolla oli vahva keskinäinen yhteenkuuluvuuden tunne, mikä on yksi tärkeä sisarussuhteen ulottuvuus (McHale ym. 2006, 128).

Sonja : ”Noi on ollu aina semmisii, et jos vaikka Sanna kiusas mua ja mä kiusaan takas, niin Jarno on tullu siihen puolustaan Sannaa. Ne on ollu tosi semmonen tiivis kaksikko. Me ollaan oltu silleen nuoret ja vanhat yhdessä. Mut sit toi (Sanna) on ollu just sen veljen kanssa semmonen kaksikko oikeen.”

Sonjan ja Sannan väliseen sisarussuhteeseen liittyi lapsuudessa normaaleja, sisarusten välistä riitoja ja mustasukkaisuutta. Mustasukkaisuus sisarussuhteessa näyttäytyi etenkin Sonjan mustasukkaisuutena Sannaa kohtaan. Sonja koki Sannan olleen erityisasemassa perheessä ja Sanna oli lellitty. Myös Kososen (2001, 140) tutkimuksessa ilmeni perheen keskimmäisten lasten kokeneen kuopuksen saavan erityiskohtelua ja enemmän vanhempien huomiota. Vanhemmat antavat vähemmän vastuuta esimerkiksi kodinhoidollisista tehtävistä nuorimmalle lapselle. Erityisasema Sonjan ja Sannan perheessä tarkoitti sitä, ettei Sannan tarvinnut osallistua kotitöihin samalla tavalla kuin muiden sisarusten ja vanhemmat suhtautuivat Sannaan eritavalla kuin esimerkiksi Sonjaan. Vanhempien suhtautumisella lapsiin on iso merkitys sisarusten keskinäisiin väleihin ja negatiivisen sisarussuhteen yhtenä syynä voi olla vanhempien eriarvoinen suhtautuminen lapsiin. (Dunn 1984; Reinikainen 2009, 45.)

Henna: ”No oliko mitään mustasukkasuutta?”

Sanna: ”Joo oli, et mä sain mukamas eniten kaikkea. Ja Sonja on ollu semmonen joka siitä on niin kun eniten jäkättänyt ja kyllä sä vieläkin oot semmonen välillä..”

Sonja: ”Niin siis Sanna on semmonen, että se pääsee...jos me muut tehtiin, kun äiti oli töissä neljään asti ja oli joskus viiden neljän maissa kotona, niin kyl me siivottiin ja tehtiin juttuja, et äidin on kiva tulla kotiin, niin ei tää (Sanna) tehny siellä yhtään mitään. Se vaan makas ja oli silleen, et ”mun ei tarvii tehdä mitään” ja sitten kun se teki, niin se sai heti, pääsi vuokraan leffoja ja ostaan. Sillon kun sä (Sanna) teit varmaan ekakerran jotain, niin sit äiti aina huomaa. Niin sillon Sanna sai aina.. Ja äitikin on sanonut, ettei aina huomaa. Mut tietty sitten huomaa kun toinen saa, et mä oon ollu vähän katkera.”

Sisarussuhteisiin voi liittyä sisarussuhteen ambivalenttisuus (Malmberg 2011, 154) tai sisarukset voivat tuntea toisiaan kohtaan eritavalla (Dunn 1984, 14). Sonjan ja Sannan sisarussuhteen kaksijakoisuus tuli hyvin esille siinä, että Sonja tunsu mustasukkaisuutta ja kateutta Sannaan kohtaan, mutta Sanna ei puolestaan ollut mustasukkainen tai kateellinen Sonjalle.

Henna: ”No olitko sä koskaan mustasukkainen mistään Sonjalle?”

Sanna: ”En, ei ollu syytä olla mustasukkanen.”

Sonjan kokemus Sannan erityiskohtelusta tuli esille lapsuuden, nuoruuden ja aikuisuudenkin aikana. Myös Suvi-siskon ja äidinkin mukaan Sanna oli perheessä erityisasemassa ja hän oli lellitty.

7.2 Lastensuojelun mukaan tulo ja isosisko Suvin rooli huolehtijana

”Sonjan ja Sannan äiti on työssäkäyvä yksinhuoltaja. Kaikilla perheen lapsilla on ollut suuria vaikeuksia saada peruskoulu suoritettua” – Ote asiakassuunnitelmista

Perheen lapsilla oli ollut vuosia kestänyt lastensuojelun asiakkuus ja kaikkien biologisten sisarusten kohdalla lastensuojelullista huolta aiheutti lasten koulunkäymättömyys. Pösön (2004, 79) mukaan lastensuojeluongelmat usein kasaantuvat perheisiin jopa niin, että ne jatkuvat sukupolvesta toiseen. Sonjan ja Sannan perheessä koulunkäymisen ongelmat olivat kaikkia biologisia sisaruksia koskettava, yhteinen ongelma ja se ikään kuin yhdisti sisaruksia. Yhteisten lastensuojeluongelmien jakaminen voi luoda perheenjäsenten kohdalla myös yhteenkuuluvuuden tunnetta ja ne voi olla osoitus samankaltaisuudesta (Pösö 2004, 80).

Sonja: ”Me ollaan kaikki oltu niin huonoja käymään koulua, et meillä ei oo mitään muuta kun kouluun ja sinne lähteminen, et ei oo mitään muuta ollu.”

Isosisko Sari ja isovelji Niko olivat olleet sijoitettuna lyhyen avohuollon sijoitusjakson ja myös Suvin kohdalla oli puhuttu sijoituksesta. Sekä Sonja että Sanna kuvasivat koulunkäymiseen liittyviä haasteita vaikeutena mennä kouluun.

Sanna: ”En mä vaan tykänny koulusta, tai enää tykänny käydä, en halunnu ollakaan siellä.”

Sonja: ”Ei vaan jaksanut mennä, eikä kiinnostanut.”

Arja-äiti yritti saada lapsiaan käymään koulussa, mutta työssäkävänä yksinhuoltajana hän koki keinottomuutta saada tyttöjä kouluun ja asettaa heille rajoja. Perheelle tarjottiin avoimuuden tukitoimina perhetyötä ja työskentelyssä äidille annettiin kasvatukseen liittyviä ohjeita, jotka äiti koki turhina.

Äiti: ”Lastensuojelu sitä sano, et pitäis olla kotiintuloajat ja videon katselukielto, kun on ikäraajat niissä. Jos ne haluaa, niin antakaa kassakaappi, niin mä laitan ne sinne. Mä oon päivät töissä ja mä oon yksinhuoltaja, mä oon kokoajan hoitanut yksin näitä. Meillä ei ole kotiintuloaikoja, kun pitäis olla ulosmenoajat. Et piti potkia ulos, jos haluis niistä eroon. Ei ne koskaan ollu ulkona tai oli ne ulkona, mut kavereiden kanssa tai kaverit on ollu meillä.”

Suvin vastuu huolehtivana isosiskona näkyi hänen yrittäessä tukea pikkusiskojensa koulunkäyntiä. Sannaa kiusattiin koulussa ja se osaltaan vaikeutti kouluun menoa. Isosiskoa pikkusiskon kiusaaminen suututti ja Suvi halusi asiaan muutosta. Suvi otti äidillistä vastuuta pikkusiskostaan Sannasta. Hän oli kouluun yhteydessä ja yritti saada kiusaamisen loppumaan.

Suvi: ”Mäkin kävin puhumassa sen rehtorin kanssa, et mun pinna palo siihen koulukiusaamiseen... Se oli ihan älytöntä ja ne oli siellä, et ei he voi siihen puuttua.”

Lastensuojelussakin tunnistettiin Suvin rooli tärkeänä ja huolehtivana isosiskona ja lastensuojelu otti Suvin mukaan työskentelyyn. Sonjaa ja Sannaa yritettiin saada osallistumaan erilaisiin ryhmä- ja yksilötapaamisiin, mutta tytöt kieltäytyivät osallistumasta, eivätkä halunneet puhua työntekijöiden kanssa. Vaikka Suviin ei enää kohdistunut lastensuojelullisia toimenpiteitä, pyydettiin hänet mukaan pikkusiskojen ja työntekijöiden tapaamiseen. Suvin avulla pyrittiin saamaan Sonja ja Sanna kiinnittymään työskentelyyn.

Sonja: ”No joskus kun meillä oli sossut, niin mua ja Sannaa ne johonkin piiripyöriin leikkeihin halus, eikä meitä kiinnostanut se. Aina jätettiin ne pois ja sit siit tuli sanomista.”

Suvi: ”Mut pyydettiin istumaan sinne, et te suostutte olemaan siellä”

7.3 Sisaruksilla on yhteinen ongelma mutta erikseen sovitut sijoitukset

Perhetyö ja muut kotiin vietävät tukimuodot eivät tuottaneet toivottua muutosta Sonjan ja Sannan koulunkäynnissä ja tyttöjen kohdalla alettiin puhua sijoituksesta kodin ulkopuolel-

le. Äidin mukaan Sonjan sijoituksesta oli puhuttu useaan otteeseen ja asiasta oli neuvoteltu yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Sonja itse koki päätöksen sijoituksesta tapahtuneen parin tapaamisen perusteella. Vaikka Sonjalla ja Sannalla oli molemmilla ongelmia koulunkäynnissä, ei sisarusten asioista puhuttu yhdessä, vaan heitä tavattiin erikseen, omissa neuvotteluissa. Sonjan kohdalla päädyttiin sijoittamaan Sonja nuorisokotiin avohuollontukitoimenpiteenä. Nuorisokodin yhteydessä oleva koulu nähtiin hyvänä ratkaisuna tukemaan Sonjan koulunkäyntiä.

Sanna: ”Sonja joutu mua ennen (laitokseen)”

Henna: ”Mut oliko sullakin Sanna silloin siinä koulun käynnissä sitä ongelmaa?”

Sanna: ”Joo”

Henna: ”Puhuttiinko siitä yhteisesti, et teillä molemmilla oli sitä koulunkäynnin ongelmaa?”

Sonja: ”Ei ainakaan samanaikaisesti, tai silloin kun mun puhuttiin, niin silloin puhuttiin vaan mun, et meenkö mä sinne laitokseen. Mä olin laitoksessa silloin, kun Sanna joutu.”

Sonjan sijoituksella ei ollut vaikutusta Sannaan ja hänen poissaolot koulussa lisääntyivät. Sannan tilanteeseen yritettiin saada muutosta ja kun Sonjan sijoituksesta oli kulunut noin vuosi, kokeiltiin Sannallekin avohuollonsijoitusta perheeseen. Kun Sannan sijoitusta alettiin valmistella, oli äidin toiveena saada molemmat sisarukset samaan sijaishuoltopaikkaan. Äiti yritti saada Sannan samaan laitokseen missä Sonja jo oli. Äidin toivetta ei kuitenkaan kuultu. Syynä sille oli Sannan nuori ikä. Sisarusten eri sijaishuoltopaikkoihin sijoittamisen syitä ovat muun muassa sisarusten suuri ikäero, eri aikoihin tapahtuvat sijoitukset, sijaishuoltopaikan kykenemättömyys ottaa vastaan sisaruksia, lasten yksilölliset tuen tarpeet ja sisarusten toive eri sijaishuoltopaikasta (James ym. 2008, 90–106; Kosonen 1996.) Laitosten profiloituminen tietyn ikäisten lasten hoitoon on yksi syy sisarusten eri sijaishuoltopaikkoihin sijoittamiselle (Niskanen 2012).

Äiti: ”Mä yritin sitä mut, ne ei ollu suostuvaisii siihen. Sanna oli liian nuori, kun sinne oli se ikäraja 14 vuotta et pääsee.”

Sisarusten oma suhtautuminen eri sijaishuoltopaikkoihin sijoittamisesta oli kaksijakoinen. Sonja toisaalta olisi halunnut, että Sanna olisi tullut samaan nuorisokotiin, mutta kuitenkin piti päätöstä sisarusten eripaikkaan sijoittamisesta oikeana ratkaisuna.

Henna: ”Olisitko sä halunnu Sonja, et Sanna olis tullu sinne samaan paikkaan?”

Sonja: ”No joo, tai emmä tiä..”

Sanna. ”No oisit.”

Sonja: ”No jollain tavalla se olis varmaan ollu hyvä....mut ihan hyvä et pysy kuitenkin vähän erossa.”

Sanna sijoitettiin ensin kriisiperheeseen ja myöhemmin toiseen nuorisokotiin. Sanna ei viihtynyt perheessä ja sijoitus lopetettiin muutaman päivän päästä. Avohuollon sijoitukseen ryhdyttiin uudelleen muutaman kuukauden kuluttua ja tällä kertaa sijaishuoltopaikaksi valikoitui nuorisokoti. Avohuollon sijoituksen aikana Sannan huostaanoton tarvetta arvioitiin ja siihen ryhdyttiin sovitus. Kun Sannan avohuollon sijoitusta suunniteltiin ja sitä myöhemmin jatkettiin huostaanotoksi, olivat sosiaalityöntekijät tietoisia isosisko Sonjan tilanteesta. Sonja oli kuitenkin tässä vaiheessa jo raskaana ja hänen sijoitusta nuorisokodissa oltiin jo päättämässä.

Sonjan ja Sannan sijoitus- ja huostaanottopäätöksistä on nähtävissä sosiaalityöntekijän näkemys koulunkäymiseen liittyvien ongelmien jatkumisesta sisarukselta toiselle. Sonjan ja Sannan sijoittamista on osaksi perusteltu muiden sisarusten koulunkäynnin ongelmien kautta. Argumentaatioltaan Sonjan ja Sannan päätöksistä ja suunnitelmista on löydettävissä Ahosen (2013, 72–77) määrittelemiä *kadotetut läheiset* ja *ohitetut läheiset* -argumentaatiota. Sonjan sijoituspäätöksessä sisaruksia ei ole mainittu lainkaan, eikä yhteydenpidosta läheisiin ole sovittu. Sonjan sijoituksen aikaisissa asiakassuunnitelmissa on kerrottu, että Sonjalla on sisaruksia, mutta se kuinka monta ja millainen suhde Sonjalla sisaruksiin on, ei suunnitelmista käy esille. Sannan päätöksissä vanhemmat ja biologiset sisarukset on mainittu, mutta uusveljiä ei ole mainittu. Sonjan päätöksessä tai suunnitelmissa ei sisarussuhteiden merkityksiä ole myöskään selvitetty, eikä läheisistä sukulaisista ole mainintaa. Toisaalta Sonjan viimeisessä sijoituksen aikaisessa asiakassuunnitelmassa oli viitteitä *kohdatut läheiset* -argumentaatioihin. Siinä sisarukset on kuvattu Sonjalle merkittävänä ja sisarusten sekä äidin tuki raskaana olevalle Sonjalle nähtiin tärkeänä.

Asiakassuunnitelma: ”Vahvuutena on myös suuri lähiverkosto, vanhemmat ja sisaret. Lähiverkosto tukee Sonjaa...”

Sannan huostaanottopäätöksessä on löydettävissä *ohitetut läheiset* -argumentaatioita. Sisarukset on kyllä mainittu ja Sannan suhde vanhempiin ja sisaruksiin on kerrottu olevan lä-

heinen. Kuitenkaan huostaanottopäätöksessä ei ole mainintaa Sannalle tärkeistä uusveljistä, eikä läheisestä suhteesta Jarnoon ole mainintaa. Sannan päätöksessä on kerrottu isosisko Sonjan sijoitus, sen syyt ja sijaishuolto paikka. Kiinnostavaa huomio Sannan huostaanotto päätöksessä on se, että siinä on todettu yhteydenpidon tukeminen läheisiin tarpeettomaksi, koska Sannan sijaishuolto paikka sijaitisi lähellä kotia

7.4 Yhteydenpidon vaikeus ja kaverisuhteiden merkitys

Sonja sijoitettiin nuorisokotiin, noin sadan kilometrin päähän kotoa. Nuorisokoti sijaitti syrjässä ja julkiset kulkuyhteydet lähimpään kaupunkiin olivat huonot. Tämä osaltaan vaikeutti liikkumista laitosalueen ulkopuolelle ja ehkäisi karkumatkoja. Sonja viettikin paljon aikaa nuorisokodissa. Aluksi Sonja ikävoi perhettään ja kaipasi sisarusten läsnäoloa.

Henna: ”Ikävöitkö sä sisaruksia?”

Sonja: ”Jollain tavalla joo, kun oli aina voinut olla yhdessä ja nuorisokodissa jouduit yheksältä tai kymmeneltä huoneeseen.. Mut just sitä yhdessäoloa oli ikävä.”

Yhteyttä sisaruksiin pidettiin puhelimitse ja viikonloppuisin kotilomilla. Sonjan sijaishuolto paikassa oli tiukat säännöt omien puhelimien käytön suhteen ja puhelinajat laitoksen puhelimeen oli tiukkaan määrätty. Nuorilla oli käytössä yksi puhelinaika päivässä, mutta jos nuori oli rikkonut nuorisokodin sääntöjä, estettiin puhelimen käyttö ja yhteydenpito.

Sonja: ”Joku tietty aika se oli ja just kerran päivässä jonkun hetken. Jo jos teit pienenkin moka, niin lähti puhelimet ja lähti kaikki!”

Kotona puheluita Sonjalta odotettiin ja jo omassa asunnossaan asuva isosisko Suvikin saapui kotiin siskon puhelua odottamaan. Suvilla oli myös tapana tulla viikonloppuisin kotiin siskoaan tapaamaan. Toisinaan isosisko myös haki ja vei Sonjan viikonloppuisin kotilomille.

Suvi: ”Jonkun kellonajan jälkeen mä muistan, et katottiin aina välillä just et koska saa soittaa ja koska se aika on.”

Pösö (2004, 79) on todennut koulukodissa asuvien nuorten yhteydenpidon sisaruksiin olevan helppoa silloin, kun sisarukset asuvat kotona. Koulukotinuorten puhelut kotiin tarkoitt-

tivat usein puheluita nimenomaan sisaruksille. Sonjan ja Sannan tapauksessa Sonja ei ollut yhteydessä suoraan Sannaan puhelimitse. Syynä siihen oli laitoksen yhden puhelun tiukka linja. Sonjan sijoituksen aikana hän ja Sanna tapasivat toisiaan viikonloppuisin kotilomilla, mutta muuten siskosten yhteydenpito oli vähäistä.

Henna: ”Pidittekö te yhtyettä muuten sit siellä kun te olitte sijoitettuina?”

Sonja ja Sanna: ”Ei!”

Sonja: ”No ei silleen, ei mitenkään. Vähän vaikee, kun ei saa soittaa tai puhuu siinä puhelimesta.”

Laitoksen tiukka linja puheluissa ja yhteydenpidossa kotiin vaikeutti Suvin mukaan myös tapaamisten sopimista ja lisäsi epätietoisuutta.

Suvi: ”Niin vähän hankalaa silleen, kun ei välillä ees tienny, et pitääkö lähtee haakeen viikonloppuna, perjantaina niin, et pääseekö kotiin vai ei.”

Sannan sijaishuolto paikka poikkesi säännöissään Sonjan nuorisokodista. Sanna sai liikkua vapaasti, eikä hänen yhteydenpitoaan perheeseen rajoitettu. Sanna piti sijoitusta nuorisokotiin oikeana ratkaisuna ja se, että hänen sijaishuolto paikkansa oli lähellä kotia, oli hyvä asia. Kodin lähelle sijoittaminen oli myös yksi syy sille, miksi Sanna ei olisi halunnut samaan nuorisokotiin, missä Sonja oli.

Henna: ”Oliko se oikee päätös, että se tehtiin se sijoitus?”

Sanna: ”Mun mielestä mulla oli ainakin.”

Henna: ”Oliko se oikee päätös, et sut pantiin eri paikkaan missä Sonja oli?”

Sanna: ”Kyll mun mielestä, ainakin mä sain olla lähempänä kotia.”

Sanna sai olla kotona arki-illat sekä kaikki viikonloput, eikä sijoitus Sannan mukaan vaikuttanut hänen ja sisarusten välisiin suhteisiin. Sanna oli paljon tekemisissä etenkin uusveli Jarnon kanssa ja vietti paljon aikaa isän luona.

Vaikka Sonjan sijaishuolto paikassa oli tiukat säännöt, piti Sonjakin nuorisokotia hyvänä paikkana. Sonjan koulunkäynti jatkui ja hän pystyi käymään koulua, mikä oli hyvä asia. Yhtenä tärkeänä asiana laitoksessa viihtymiselle nousi suhde muihin siellä oleviin nuoriin. Reinikaisen (2009, 64–68) mukaan nuorisokodissa asuville tytöille kaverisuhteet voivat

olla sijoituksen aikana joko tärkeitä tai merkityksettömiä. Suurimmalle osalle Reinikaisen tutkimukseen osallistuneista tytöistä kaverisuhteet nuorisokodissa eivät olleet muodostuneet läheisiksi ystävyysuhteiksi. Toisin kuin Reinikaisen (2009) tutkimustulokset osoittavat, muodostui Sonjalle tärkeitä kaverisuhteita ja nuorisokodissa asuvien muiden nuorten kanssa vietettiin paljon aikaa myös kotilomilla.

Sonja: ”Kyllähän siellä tuli tutuksi ja ei sit nähny sisaruksii niin paljoo, kun mä olin siellä, niin me nuorisokotilaiset oltiin sit kuitenkin aika paljon viikonloppusin yhdessäkin.”

Sonjan kokemukset laitoksessa muodostuneista ystävyysuhteista vastasivat Pösön (2004, 82–83) haastatteleminen koulukotinuorten kokemuksia kaverisuhteiden merkityksistä. Laitoksessa solmitut kaverisuhteet ovat sijoitetuille lapsille usein tärkeitä ja merkityksellisiä. Niiden tärkeys johtuu osaltaan nuorten yhteisestä historiasta. Laitosystävyyssuhteissa korostuu vahva luottamukseen ja vuorovaikutukseen perustuva ystävyys. Laitoksessa kaverisuhteista tulee nuorelle tuki ja tärkeä sosiaalinen suhde. Kuten Sonjalle kävi, voi nuorten välillä laitoksessa syntyä, ei suotavia, rakkaus- ja seurustelusuhdeita. (Pösö 2004,82–83.) Sonja solmi seurustelusuhteen nuorisokodissa asuvan pojan kanssa, jonka kanssa hän myös sai lapsen ja perusti perheen. Sonjan sijoitus nuorisokodissa päätettiin raskauden loppuvaiheessa ja Sonja kotiutettiin äidin luo. Nuorelle äidille vanhemmat ja sisarukset olivat tärkeä tuki.

7.5 Sijoitukset päättyvät ja sisarussuhteet säilyvät

Sonjasta oli tullut äiti ja hän asui omassa kodissa, kun Sannan kotiutumista isän luo alettiin valmistella. Sijoituksen aikana vanhempien keskinäiset välit paranivat ja Sannan kotiutus isän luo oli kaikkien mielestä hyvä ratkaisu. Asko-isä haki Sannan yhteishuoltajuuden ja Sanna kotiutui isälleen noin kahden vuoden sijoituksen jälkeen. Yhteydenpito sisarusten välillä on sijoitusten jälkeen ollut tiivistä. Sijoitus ei vaikuttanut Sonjan tai Sannan perhesuhteisiin. Perhesuhteet pysyivät muutoin samoina kuin lapsuudessa paitsi, että sinne tuli uusia jäseniä lapsista ja sisarusten puolisoista. Sisarusten lisäksi etenkin kaverit ovat muodostuneet tärkeiksi ihmissuhteiksi Sonjalle ja Sannalle. Edwardsin ja hänen tutkijaryhmänsä (2006, 36) mukaan suurimmalle osalle nuorista kaverisuhteet eivät mene sisarussuhteiden edelle, kuitenkin osalle nuorista suhde kavereihin voi muodostua lähes yhtä merkittä-

väksi kuin suhde sisaruksiin. Kaverit voivat olla nuorelle ”kuin” sisko tai veli. Sonja ja Sanna pitivät kavereita, vanhempien ja sisarusten lisäksi, osana omia perheitään. Kavereista oli tullut ikään kuin melkein siskoja. Myös äiti toi esille kaverisuhteiden tärkeyttä Sannan ja Sonjan elämässä.

Henna: ”Ketäs nyt Sonja sun perheeseen kuuluu?”

Sonja: ”Samat, mut sit tietysti nää kavereit ja lapsi, mut siis samat ja sit on tullu niitten poikaystäviä ja niitten lapsii”

Henna: ”Entäs sun Sanna, ketä sun perheeseen kuuluu nyt?”

Sanna: ”Kaikki samat”

Henna: ”Onko sinne tullut ketään uusia?”

Sanna: ”No kaverit tai parhaat pari ystävää, mut nehan on ollu aina lapsesta asti.”

Suvin mukaan pikkusiskot kasvoivat sijoitusten aikana ja ottivat enemmän vastuuta itseltään. Tänä päivänä sisarukset ovat yhteydessä toisiinsa lähes päivittäin, eikä sijoitus ole vaikuttanut sisarusten välisiin suhteisiin. Sijoittaminen eripaikkoihin koettiin jopa hyvänä asiana ja sen vaikutus Sonjan ja Sannan välisiin suhteisiin voidaan nähdä myös myönteisenä vaikutuksena.

Henna: ”Jos nyt vaan mietitään sitä sisarussuhdetta, tai teidän välistä suhdetta, niin aatteletko te et se huostaanotto tai se sijoitus niin vaikuttiko se teihin jotenkin?”

Sonja: ”No en mä tiedä, no ei silleen oikeestaan.”

Suvi: ”En mä tiedä olisko sit huonommat välit jos te olisitte ollu kotona?”

Äiti: ”Niin.”

Sonja: ”Niin.”

Henna: ”Ai että se oli jopa hyvä asia et teidät sijoitettiin eri pakkaan?”

Suvi: ”No sanotaan et se riippuu niin paljon ihmisesti ja siit luonteesta ja muusta. Me ollaan aina oltu sellasia ,että me pidetään niin paljon yhtyettä kun vaan voi. Jokaisella on tietysti se oma mitä tekee, mutta sä tiedät, että siinä vaiheessa kun tarvii, niin aina saa apua.”

Sisarukset muodostavat tänä päivänä tiiviin turvaverkon. Siskojen ja veljien apuun sekä tukeen luotetaan. Sisarukset voivat olla suureksi avuksi toisilleen aikuisena. Sisarusten myötä koetaan yhteenkuuluvuutta ja heiltä saadaan tukea etenkin silloin, jos perhe kohtaa vastoinkäymisiä ja kriisejä. (Cicirelli 1982, 278.) Rannikko (2008, 175) on havainnut etenkin nuorempien sisarusten luottavan vanhempien siskojen ja veljien tukeen aikuisena niin

paljon, että se vaikuttaa muun muassa asuinpaikan valintaan. Sisarussuhde aikuisena voidaan kokea niin tärkeäksi, että sen takia voidaan vaihtaa asuinpaikkaa ja muuttaa lähemmäksi sisaruksia.

Sonja: ”Joo, kyllä me ollaan sisarukset pidetty yhtä, et ei oo sitä pelkoo, et jos tapahtuis jotain, niin et ei vois sanoo niille, et ne ei vois auttaa sua tietyissä asioissa, niin et ei tarvii silleen pelätä.”

Molempien tyttöjen jälkihuoltosuunnitelmissa on huomioitu sisarusten väliset suhteet ja niissä on kerrottu sisaruksista ja heidän roolistaan Sonjan tai Sannan elämässä.

Jälkihuoltosuunnitelma: ”Sanna asuu isänsä Askon ja tämä puolison Ninan sekä puoliveljensä Jarnon kanssa. Sannan äiti Arja asuu ----. Sannalla on kolme siskoa ja veli. Sanna pitää tiiviisti yhtyettä sukulaisiinsa...”

Jälkihuoltosuunnitelmien argumentaatiot ovat *kohdatut läheiset* -argumentaatioille tyypilliset ja niistä tulee hyvin esiin nuorten oma ääni. *Kohdatut läheiset* -argumenteissa on lapsen osallisuus huomioitu häntä koskevissa dokumenteissa ja lapsen oma mielipide sekä hänelle tärkeät läheiset on selvitetty (Ahonen 2013, 77).

8 LAURA JA LASSE

8.1 Turvaton lapsuus huumekodissa ja Lassen vastuu sisaruksista

Lauran ja Lassen lapsuuteen liittyi paljon turvattomuutta. Vanhempien huumeiden käyttö ja isän huumeiden myyminen tekivät kodista turvattoman paikan, jossa lapsista huolehtiminen unohtui. Huumemaailman tuleminen kotiin tarkoittaa huume kulttuuriin liittyvien asioiden näkymistä lasten elämässä ja kodin olosuhteissa. Huumeisen vanhemmuuden heikentämä hoiva tarkoittaa huumeita käyttävän vanhemman heikentynyttä fyysistä vointia, psyykkistä kuntoa ja heikentynyttä kykyä toimia vanhempana. Vanhemmilla ei ole kykyä huolehtia lasten tarpeista ja kasvattaa lapsia. Huumeiden käytön seurauksena perhe elää kaksoiselämää, johon liittyy salailua ja turvattomuutta. Salailu läpäisee kaikki suhteet perheen elämässä ja turvattomuus tarkoittaa sekä psyykkisen että fyysisen turvattomuuden kokemuksia. (Hyytinen 2007, 83.) Turvattomuus voidaan Vornasen (2010, 58) mukaan määritellä epävarmuudeksi, suojattomuudeksi, huoleksi ja ahdistukseksi ja sen lähikäsitteitä ovat riski, uhka, pelko ja vaara (Niemi 2000, 23). Kodin turvattomuus näyttäytyi Lassen, Lauran ja Liisan kodissa monella eri tavalla. Vanhemmat riitelivät ja heidän välillä oli väkivaltaa. Epävarmuutta ja huolta aiheutti myös lasten hoidon laiminlyöminen ja se, etteivät vanhemmat kyenneet pitämään huolta kodista. Vanhempien huumeidenkäytön seurauksena lapset jäivät vaille hoitoa. Hoidon laiminlyöminen konkretisoitui ruuan puutteena ja siinä, että perheen rahat menivät huumeiden käytön rahoittamiseen.

Laura: ”Sit se meni silleen, että se kaikki raha meni siihen kamaan, huumeeseen. Meille ei sit jäänyt mitään muuta vaihtoehtoo. Muistan pari kertaa silleen, että mun isoäiti, toi meille paljon ruokaa ja yritti pitää meistä huolta ja välil kävi silleen, et sitä ruokaa ei yhtäkkii sit ollukkaan, vaikka sitä oli just tuotu. Haluttiin vaan myydä, että saatiin lisää aineita. Se oli silleen aika rankkaa.”

Lassen rooli sekä sisaruksista että vanhemmista huolehtijana tuli esille jo hyvin pienenä. Lasse yritti puuttua vanhempien riitoihin ja suojella äitiä. Vanhempien riidellessä Lasse hakeutui äidin lähelle ja yritti saada vanhempien riidat loppumaan. Lasse halusi kiinnittää vanhempien huomion itseensä ja katkaista näin tappelut.

Lasse: ”Olin silleen itkin ja parruin ja jotenkin menin sit aina mun äidin luo ja sen lähelle ja yritin sillä olemuksella niin kun suojata, ettei se isä ainakaan, että se ois

jotenkin hillinnyt, kun mä oli siinä vieressä ja mulla oli paha olla ja se ois joten rauhottanut sitä tilannetta. ”

Vanhempien erottua, isä muutti pois perheen kodista ja joutui pian eron jälkeen vankilaan. Huumekierteessä oleva äiti jäi yksin lasten kanssa, eikä äiti kyennyt huolehtimaan lapsistaan. Huumeiden käytön seurauksena vanhemmilla voi olla pitkiäkin aikoja, jolloin he eivät ole kykeneviä huolehtimaan lasten hoidosta ja perheen arjesta (Hyytinen 2007, 89). Äiti oli poissa kotoa ja äidin katoamiset aiheuttivat turvattomuuden tunnetta lapsissa. Äidin poissaolo näkyi myös äidin väsymyksenä ja kyvyttömyytenä huolehtia kodista. Äidin väsymys ja kyvyttömyys huolehtia kodista sekä se, ettei kotiin saanut kutsua kavereita aiheuttivat ihmetystä lapsissa.

Laura: ”Me ihmeteltiin miks se nukkuu koko päivän, tai se on nukkunut jo viikon. Se nousee nopeesti vaan polttamaan tupakan ja sit se menee takas nukkuun. Et se ei ikinä tee meidän kaa mitään ja aateltiin, että kaikkien muiden vanhemmat on sellaisia, että ne tekee kaikkea ja me jäädään vaan sinne kotiin ja meille ei ikinä saata tulla ketään kavereita leikkiin ja semmosta niin kun epämäärästä. ”

Äidin voimattomuudesta johtuen Lasse ja Laura joutuivat myös hyvin nuorina huolehtimaan ja ottamaan vastuuta kodinhoidollisista asioista. Lassen ja Lauran kotiin liittyvissä puheissa ja äidin kykenemättömyydestä huolehtia lapsista sekä kodista oli löydettävissä paljon samoja piirteitä kuin Hyytisen (2007, 88–93) tutkiman huumeperheen arjessa oli. Huumeperheessä hoiva ja sen puute näkyvät konkreettisesti esimerkiksi siinä, ettei lasten fyysisistä tarpeista kuten ruoasta ja vaatetuksesta kyetä huolehtimaan. Lapsia ei herätetä aamuisin kouluun, eikä heille anneta aamupalaa. Huumeinen vanhemmuus vie kyvyn huolehtia kodista ja lapset voivat joutuvat asumaan siivottomassa ja likaisessa kodissa.

Lasse: ”Aluksi me ihmeteltiin ja kyseltiin, että mistä se johtuu, miksi on niin kun niin poissaoleva tai niin väsynyt tai asiat ei järjesty. Ei tuu ruokaa tai ei pysty siivoamaan. Sit kun siihen ei tullu mitään selkeitä vastausta, että se vaan jatku ja jatku. Vähän me koitettiin sitten ite siivota tai laittaa paikkoja kuntoon, mut eihän me tietenkään samalla lailla pystytä, miten niin kun aikuisen ihmisen pitäis pitää asunnosta huoli, niin vähän me yritettiin parhaamme. ”

Sisarusten lisäksi sukulaisista tuli tärkeä turvaverkko lapsille ja Lasse, Laura ja Liisa viettivät paljon aikaa isovanhemmillaan tai tädin luona. Etenkin isovanhemmat tarjosivat turvaa ja sisarukset pystyivät pyytämään sukulaisilta apua silloin, kun elämä kotona muodostui liian vaikeaksi.

Laura: ”Mä muistan, että me oltiin aina pienenä joko meidän vaarilla, äidin puolelta, se piti meistä huolta ja mummolla ja meidän tädillä ja isän puolen mummolla oltiin paljon yötä ja niistä sai semmosta turvaa ja niille pysty aina soittaan jos äiti ei vaikka ollu yötä kotona ja me ollaan yksin oltu kotona.”

Maritta Itäpuisto (2005) on tutkinut alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa lapsuutta eläneiden kokemuksia ja löytänyt heidän puheistaan useita mainintoja kodin ulkopuolisista turvapaikoista. Turvapaikka on tila, johon mennään tai paikka jonne kodista paetaan. Se voi olla jokin konkreettinen paikka, kuten sukulaisen tai ystävän kodit, metsät ja kadut. (Itäpuisto 2005, 86.) Lasselte ja Lauralle turvapaikoiksi muodostuivat niin sukulaisten kodit kuin kodin lähipiirissä olevat metsä ja ranta. Laura ja Lasse kävivät yhdessä kalassa ja kalastaminen oli sisaruksille mieluisaa tekemistä, samalla se myös tarjosin pakopaikan kotoa ja vei ajatuksia pois kodin ilmapiiristä.

Lasse: ”Välillä mä pyöräilin tonne (paikan nimi), sinne sillalle kalastelemaan, et tykkäsin kalastaa. Mä sain siinä niin kun paettua siitä asiasta pois, ajatuksii jonnekin ihan muualle.”

Vaikka sukulaiset auttoivat ja tarjosivat tukea, oli Lauran ja Lassen lapsuus usein selviytymistä kodin kaaoksessa yksin, ilman vanhempien huolenpitoa. Kodin turvattomuus lisäsi sisarusten merkitystä ja sisarukset yrittivät selviytyä arjesta yhdessä, toisistaan huolehtien.

Lasse: ”niin sitä ei kukaan muukaan tehny. Sit siinä yritti itse, et päästäs kouluun ja jostain saatais jotain aamupalaa ja jotain syötävää. Se oli pakko, kun kukaan muukaan ei sitä tehnyt. Oli vähän pakko auttaa toinen toistaan ja puhaltaa yhteen hiileen. Että jotenkin, ei kovin hyvällä menestyksellä, mut jotenkin pärjäs aina seuraavaan päivään.”

Lassen rooli nuorimmista sisaruksista huolehtijana tuli hyvin esille Lauran ja Lassen puheissa. Esikoisena Lasse joutui ottamaan paljon vastuuta sekä nuoremmista sisaruksistaan että vanhemmistaan. Laura haki turvaa Lassesta ja Lasse huolehti sekä Laurasta että pikusiskosta Liisasta. Etenkin Lauralle Lasse tarjosi turvaa ja huolenpitoa. Vanhempien erottua ja isän jouduttua vankilaan Lassen rooli perheen huolehtijana korostui entisestään ja vaikka Lassen ja Lauran ikäero ei ollut kuin pari vuotta, muodostui Lassesta eräänlainen isähahmo Lauralle ja Liisalle.

Laura: ”Lassella oli semmonen, tavallaan vähän niin kuin isämäinen rooli mulle ja pikkusiskolle Liisalle. Se oli vähän niin, et me aina haettiin sitä turvaa Lassesta ja se oli se joka herätti meidät kouluun aamulla ja niin kun muutenkin silleen piti huolta. Jos joku kiusas niin se tuli auttamaan ja silleen. Lassesta sai niin kun aika paljon turvaa siinä vaiheessa. ”

Lasse koki joutuneensa ottamaan liikaa vastuuta siskoistaan ja vanhemmistaan. Kodin turvattomuuteen liittyy se, että lapset joutuvat ottamaan liikaa vastuuta kodista ja vastuunkannon myötä lasten asema kodissa muuttuu aikuisen kaltaiseksi (Hämäläinen 2012, 100). Juuri näin tapahtui Lasselle. Hän ei olisi halunnut ottaa niin paljoa vastuuta itsestä, sisarusista ja vanhemmasta huolehtimisesta, mutta Lassella ei ollut muuta vaihtoehtoa ja vastuunottamisesta tuli luonnollinen osa hänen elämänsä.

Lasse: ” Ne oli kumminkin ne vanhemmat. Niiden olis pitänyt huolehtii asioista. Ja edelleenkin tavallaan joistain asioista huolehtii, koska ne on ne vanhemmat. Ehkä enemmän luontasesti tuli niin kun semmonen tarve, että halua, totta kai itsestään pitää huolta ja siskoistaan ja vanhemmistaan, semmoinen luontainen huoli. En mä mitenkään ottanut sitä, et se ois niinku iso vastuu, vaan se tuli niin kun semmonen luonnollinen huoli. ”

Lasse olisi halunnut viettää lapsuutta ja tehdä lapsuuteen liittyviä asioita, mutta hänellä ei ollut siihen mahdollisuutta. Lassen kokemus liian suuresta hoitovastuusta poikkesi Kososen (2001, 179) haastattelemien sisarusten kokemuksista. He eivät olleet kokeneet sisarusten hoitamista liian suurena vastuuna ja rasitteena. Kosonen on tutkimuksensa yhteenvedossa kuitenkin pohtinut sijoitettuina olleiden lasten joutuneen ottamaan liikaa vastuuta kodinhoidosta ja sisarusten hoitamisesta. Kososen aineistossa oli myös ollut viitteitä siitä, että lapset olivat kokeneen vastuun kodista ja sisaruksista raskaana ja stressaavana. (em.256.)

Lasse: ”Pienenä niin kun harmittaa... kun jotenkin joutu keskittyyn kaikkeen muuhun. Kun itte ois pitänyt keskittyä omaan, niin kun omiin leikkeihin ja omaan lapsuuteen.... siinä on aika paljon, kun joutu auttaa tyttöjä Lauraa ja Liisaa, niin kun niitten asiat kuntoon...”

Kodin turvattomuudesta ja vanhempien poissaolosta johtuen sisarukset hakivat toisistaan myös fyysistä läheisyyttä ja hellyyttä. Sisarukset nukkuiivat samassa huoneessa ja Lassen läsnäolo rauhoitti ja loi turvallisuuden tunnetta pikkusiskoille. Läheinen sisarussuhde voi Furmannin ja Buhrmesterin (1985, 448–461) mukaan olla tärkeä emotionaalisen tuen ja läheisyyden antaja, etenkin silloin jos suhde vanhempiin on etäinen tai siinä on puutteita.

(myös Kosonen 1996a.) Laura ja Liisa nukkuivat vuorooin Lassen vieressä samassa sängyssä. Lassella oli tapana rauhoittaa siskojaan silittämällä heidän päätänsä ennen nukkumaan menoa. Sisarukset antoivat toinen toisilleen sitä hellyyttä, mitä he eivät saaneet vanhemmiltaan ja se teki sisarussuhteesta entistäkin merkityksellisemmän perhesuhteen.

Laura: ”Mä nukuin ylhäällä ja Liisa alhaalla ja Lasse nukku siinä kerrossängyn päähän oli laitettu yksi sänky, niin aina vuorotellen haluttiin nukkuu sen vieressä joka yö ja koska Lasse teki aina meille silleen, että se pyöritti aina meidän hiuksia. Mä muistan, jos Liisa nukku Lassen vieressä, niin mä menin siihen Liisan alasängkyyn nukkuun ja siinä alasängyssä oli semmonen aukko, niin Lasse saatto työntää käden siitä ja se saatto vaan alkaa pyöritteleen mun hiuksia siinä. Lasse tavallaan anto meille sitä hellyyttä mitä me ei saatu vanhemmilta. Se on tavallaan kaikki, niin kun tiivistänyt vaan meidän välejä.”

8.2 Vastaanottolaitoksessa lapsuuden onnea ja epävarmuutta

Lauran ja Lassen ensimmäinen kiireellinen huostaanotto oli seurausta äidin katoamisesta. Lasten palatessa lomailemasta, ei äiti saapunut noutamaan lapsiaan sovitusti, häneen ei saatu yhteyttä, eivätkä lapset päässeet kotiin. Täti päätti ilmoittaa asiasta lastensuojeluun ja sisarukset sijoitettiin kiireellisestä vastaanottolaitokseen. Äidin katoaminen aiheutti epävarmuutta ja hylätyksi tulemisen tunteita Lasselle, mutta Laura koki sijoituksen hyvänä asiana. Vastaanottolaitos oli Laurasta hyvä paikka ja hän viihtyi siellä. Laura tutustui laitoksessa sijoitetuina olleisiin muihin lapsiin ja sai kavereita. Elo vastaanottolaitoksessa oli turvallista ja onnellista aikaa Lauralle. Aika vastaanottolaitoksessa tarjosi hänelle mahdollisuuden viettää onnellista lapsuutta.

Laura: ”Mä tykkäsin hirveesti olla siellä. Mä tutustuin siellä... .se oli tosi hyvä kaveri mulle siellä. Mä aina olin sen kaa ja leikittiin aina yhdessä ja se oli aika onnellista aikaa tavallaan..... se oli tavallaan tosi onnellista aikaa ja sellasta lapsuuden kuuluu tavallaan olla.”

Lasse puolestaan koki vastaanottolaitoksen ahdistavana ja hänelle koko tilanne oli vaikea. Kodista pois lähteminen, tilanteen epävarmuus ja huoli tulevaisuudesta painoivat Lassen mieltä. Pösö (2004, 76) on todennut sijoitetuina olleiden nuorten kantavan huolta vanhempien selviytymisestä kodissa. Niin myös Lassella oli huoli äidistä ja tulevaisuudesta. Lasse koki hylätyksi tulemisen tunteita ja elämäntilanne oli Lassesta hyvin sekavaa. Tilanteesta johtuen Lasse ei osannut olla vastaanottolaitoksessa ja hänelle tuli riitaa hoitajien kanssa.

Lasse: ”Mulla oli tosi epävarmaa ja epämiellyttävää. Mulla oli kauhee epävarmuus siitä, että miksi me ollaan siellä ja miten elämä jatkuu ja sitten mulla tuli kauheesti riitaa niitten hoitajien kanssa, mä en muista miksi. Mä oli kauheen ahdistunut ja epävarma koko tilanteesta, mä en tiennyt, että asiat on ihan sekasin ja yhtäkkiä viedään kotoota pois, niin kun jotenkin tuli semmonen outo tunne, tai semmonen hylkäämisen tunne. Kyllä mä tulin ihan hyvin toimeen ja kyllä me juteltiin mun sisarusten kanssa siellä, mutta se oli jotenkin tosi vaikeeta aikaa mulle.”

Sisarukset jakoivat kokemuksiaan vastaanottolaitoksessa ja sisarusten tuki sijoituksen aikana oli tärkeää (ks. Viittala 2001, Gardner 1995). Laura ja Lasse myös jatkoivat toisistaan huolehtimista vastaanottolaitoksessa ja etenkin Lasselle siskojen hyvinvointi oli tärkeää.

Laura: ”Lasse oli semmonen, että se halus et meillä on kaikki ok. Ja just kun oltiin samassa koulussa, niin se puuttu aina kaikkiin riitoihin ja jos jotain sattuu, niin se tuli aina lohduttaan.”

Laura, Lasse ja Liisa olivat kiireellisesti huostaanotettuina ja vastaanottokotiin sijoitettuina puoli vuotta. Mervi-äitiä yritettiin saada sitoutumaan päihdekuntoutukseen ja perheelle tarjottiin mahdollisuutta päästä perhekuntoutukseen. Lauran toiveena oli, että äiti ja lapset olisivat aloittaneet perhekuntoutuksen ja muuttaneet siihen tarkoitettuun asuntoon. Äiti ei kuitenkaan kyennyt käymään perhekuntoutuksen edellytyksenä olleissa huumesuoloissa, eikä perhekuntoutus Lauran toiveesta huolimatta toteutunut. Lapset kotiutuivat ja tilanne kotona jatkui pian samanlaisena kuin ennen sijoitusta vastaanottolaitokseen.

8.3 Sisarukset pitävät kodin salaisuudet

”Äiti ei ole kyennyt huolehtimaan lasten perushoidosta, eikä perheen käytännön asioista. Perheessä ei ole ollut aina riittävästi ruokaa ja koti on ollut asumiskelvottomassa kunnossa. Lasse ja Laura ovat joutuneet näkemään päihteidenkäyttöä, perheväkivaltaa ja poliisien käyntejä perheessä ” – Ote huostaanottopäätöksestä

Lauran ja Lassen elämän vaikeimmat ajat koittivat vastaanottolaitoksesta kotiutumisen jälkeen. Mervi-äiti ei pystynyt sitoutumaan päihdehoitoihin ja hänen huumeiden käyttö paheni entisestään.

Laura: ”Varmaan viimeinen vuosi, kun me oltiin kotona, niin alko oleen tosi, tosi paha. Meidän kotoota löyty joka paikasta huumeepiikkejä, käytettyjä ja niissä oli

piikit tallella ja piti kokoajan olla hirveen varuillaan ja äiti oli niin kun tosi huonossa kunnossa ja kaikki oli tosi huonosti. ”

Vaikka perheessä kävi sekä sosiaalityöntekijöitä että poliiseja, eivät lapset paljastaneet kodin ja äidin todellista tilannetta. Sisarukset puhuivat äidistä ja vaikeasta elämäntilanteesta toistensa kanssa, mutta perheen asioista ei saanut puhua ulkopuolisille. Isän ohjeet perheen salaisuuksien pitämisestä oli otettu todesta ja niitä noudatettiin.

Henna: ”Puhuitteko te siitä sit kellekkään?”

Lasse: ”Ei me puhuttu kellekkään perheen ulkopuoliselle siitä”

Henna: ”Puhuitteko te keskenään?”

Lasse: ”Keskenään me tosi paljon puhuttiin... meidän isä on, silloinkin, sano meille aina tosi paljon aina, et perheen asiat on perheen sisäsi...”

Laura: ”Et niitä ei ulkopuolisille puhuta.”

Perheen salaisuuksien säilyttäminen kuvastaa perhesuhteisiin kuuluvaa lojaaliuden piirrettä (Sevón & Notko 2008, 13) ja se kertoo Hurtigin (2006, 170–171) mukaan lapselta saatavan tiedon vaikeuteen liittyvästä lojaalius esteestä. Lasten uskotaan olevan lojaaleja vanhemmilleen, eivätkä he sen takia kerro ammattilaisille perhettä koskevista vaikeista asioista tai vanhempien ongelmista. (myös Pösö 2008, 102.) Vaikka koti oli turvaton, oli se Lasselle ja Lauralle tärkeä paikka. Hämäläisen (2012, 177) mukaan sijoitettujen lasten kodeille antamat merkitykset ovat ambivalentteja. Niihin liittyy sekä turvattomuuden tunteita että kokemuksiä hyvästä. Lasse ja Laura suojelivat kotia. He eivätkä paljastaneet kodin ja äidin tilannetta siitä syystä, että he halusivat olla kotona, eivätkä halunneet joutua sijoitetuiksi.

Lasse. ”mut siinä oli myös se, että me haluttiin hirveesti olla kotona. Vaikka ne asiat oli huonosti, niin me haluttiin hirveesti olla kotona.”

Itäpuisto (2005, 91) on havainnut samaa, ongelmista vaikenemista, alkoholiperheissä lapsuutta eläneiden aikuisten puheissa. Vaikka sosiaaliviranomaisten toivotaan puuttuvat perheen tilanteeseen, liittyy siihen pelko kodista pois lähtemisestä ja lastenkotiin joutumisesta.

8.4 Sisarukset liittoutuvat sijaisperhettä vastaan

Kodin turvattomuus ja epäily äidin päihteidenkäytöstä kuitenkin vahvistui sosiaalityöntekijöille, minkä seurauksena vanhemmille ehdotettiin lasten sijoitusta sijaisperheeseen avo-
huollon tukitoimenpiteenä. Tieto sijoituksesta ei tullut varsinaisena yllätyksenä Lauralle ja Lasselle ja he osasivat odottaa sitä. Laura ja Lasse kävivät äidin kanssa tutustumassa kodin läheisyydessä sijaitsevaan perheeseen ja Lasselle annettiin iso vastuu sijoituspaikan valinnassa. Hän sai päättää oliko perhe sisaruksille sopiva paikka.

Laura. ”Me mentiin kattoon ja Lasse sai sit päättää, et halutaanko me jäädä sinne, vai etitäänkö joku toinen paikka. ”

Lassen rooli vastuunkantajana tulee hyvin esille myös häntä koskevissa asiakirjoissa.

Huostaanottopäätös: ”Lasse on joutunut ottamaan lapselle kuulumatonta vastuuta itsestään, äidistään ja sisaruksistaan.”

Sijoitusta suunniteltaessa Lassen mielipidettä kuultiin ja Lasselle välittyi tunne siitä, että sosiaalityöntekijät näkivät sisarusten samaan paikkaan sijoittamisen tärkeänä asiana ja sen eteen tehtiin töitä.

Lasse: ”Mä muistan et mä keskustelin niitten kanssa. Ja mä ymmärsin, et se on ihan päivän selvää ja ne oli itsekin sitä mieltä, kun ne on seurannut meitä ja meidän historiaa. Me ollaan aina tultu tosi hyvin keskenään toimeen, se on se tärkein juttu, et niin me pärjätään. Ne ite sano, et se on tosi hyvä juttu”

Sekä Lassen että Lauran avo-
huollon tukitoimenpiteenä tehdyn sijoituksen aikaisissa asiakassuunnitelmissa ja myöhemmin huostaanottopäätöksissä on kirjattu suunnitelma sisarusten sijoittamisesta samaan sijaishuoltopaikkaan. Vaikka sisarusten tärkeys tiedostettiin ja sisarukset oli mainittu, ei niiden merkityksistä ole asiakirjoihin kuitenkaan kirjattu. Huostaanottopäätöksistä ei käy ilmi Lauralle ja Lasselle tärkeitä sukulaisia. Myöskään perhesijoituksen aikaisissa suunnitelmissa ei ole mainintaa sukulaisia tai muista tärkeistä ihmisistä tai yhteydenpidosta heihin. Argumenteiltaan Lauran ja Lassen dokumentit vastaavat Aho-
sen (2013, 68–71) *kadotetut läheiset* -argumentaatioita. Lasten kotiolosuhteita ja vanhempien tilannetta on kuvattu kielteisten seikkojen kautta ja yhteydenpidossa mainitaan vain yhteydenpidon tukeminen lasten vanhempiin.

Sijoitus sijaisperheeseen osoittautui Lauralle ja Lasselle vaikeaksi ja sisarusten oli hankala asettua perheeseen. Sisarukset liittoutuivat yhdessä vastustamaan perheen vanhempia. Sisarusten liittoutuminen kertoo suhteeseen liittyvästä yhteenkuuluvuudesta ja sisarususkollisuudesta. (ks. Bank & Kahn 1982, 251–252.)

Laura: ”Mä muistan, kun me oltiin siellä sijaisperheessä ja jos jollain tuli riitaa niitten vanhempien kaa, niin kaikki alko tukee sitä yhtä jolla oli riitaa. Et laitettiin meidän voimat yhteen.”

Sijaisperheeseen asettumista hankaloitti entisestään se, että myös vanhemmat ja etenkin äiti liittoutui lasten kanssa sijaisperheen vanhempia vastaan. Sijaisperheen säännöt sekä rajat tuntuivat Lassesta ja Laurasta tiukoilta ja ne olivat erilaiset, mihin sisarukset olivat kotona tottuneet. Lauran ja Lassen oli vaikea ottaa perheen tarjoama tuki ja hoiva vastaan. Sisarukset halusivat palata turvallisesta sijaisperheestä turvattomaan kotiin.

Laura: ”niin et se meni ihan semmoseksi sodaksi. Et meidän äiti alko niin kun vihaamaan niitä vanhempia ja sen takii et niin kun me vihattiin sitä tilannetta. Eihän me vihattu niitä ihmisiä, nehän yritti vaan auttaa meitä mut, jotenkin silleen ei halunnu ottaa sitä apua vastaan. Aatteli vaan et meillä on kotona silti parempi.”

Hämäläinen (2012, 117–118) on todennut lasten olevan sidoksissa entiseen kotiinsa ja kodin sidoksellisuuteen liittyä se, että poismuutto kodista koetaan vaikeana. Muutokseen sopeutuminen on vaikeaa, koska lapsilla on vahva sidoksellisuus kotiin. Sisarusten sijoittamisella samaan sijaishuoltopaikkaan on todettu olevan helpottava vaikutus muutoksiin sopeutumisessa (Hämäläinen 2012, 180). Lauran ja Lassen tapauksessa sillä oli päinvastainen vaikutus. Sisarukset liittoutuivat yhdessä vastustamaan sijaisperheen vanhempia, eivätkä he sopeutuneet sijoituksen aiheuttamaan muutokseen.

8.5 Huostassa yhdessä

Äiti ei kyennyt lopettamaan huumeiden käyttöä ja isän ollessa vankilassa, ei lasten kotipaikka ollut mahdollista. Lauran, Lassen ja Liisan huostaanottoon ryhdyttiin ja vaikka sijoitus sijaisperheessä oli vaikea, alettiin sisaruksille ensisijaisesti etsiä toista, pidempiaikaista sijaisperhettä. Sisaruksille haluttiin saada sijaishuoltopaikka, mikä olisi mahdollisimman kodinomainen ja koska perheen tilanne vaikutti huostaanotto hetkellä vaikealta, oli toden-

näköisyys lasten pitkästä sijoituksesta suuri. Lauran ja Lassen muistikuvat yhteisestä sijoituksesta poikkeavat toisistaan. Lasse muistaa sosiaalityöntekijöiden pitäneen sisarusten samaan paikkaan sijoittamista edelleen tärkeänä, mutta Lauran muistikuva on toinen. Hän mukaansa Jyrki-isä oli vaatinut lastensa sijoittamista samaan sijaishuoltopaikkaan ja uhka siitä, että sisarukset olisivat joutuneet eri paikkoihin, oli ollut todellinen.

Laura: ”Meille yritettiin etsiä ensin (kotikaupungista) paikkaa ja yritettiin kaikille omaa paikkaa. Mut meidän isä alkoi vaatii sitä, et hän ei hyväksy sitä. Jos meidät huostaan otetaan, niin me mennään samaan paikkaan. Se niin kun tavallaan joutu taisteleen meidän puolesta. Mikä on onni, kun ei voi tietää mitä meille kaikille kolmelle ois tapahtunut, tai mitä meidän väleille ois tapahtunut jos me oltais menty eri paikkaa. ...muistan sen kokouksen, missä mä olin mukana, missä päätettiin minne me mennään. Mä muistan, että mun isä istu siinä käsiraudoissa ja äiti oli eri huoneessa ja mä jouduin kulkemaan sitä väliä näitten huoneiden välillä ja isä otti mut syliin ja näytti kartasta, et tonne te meette.”

Koska sisaruksille ei löytynyt sopivaa sijaisperhettä, päädyttiin lapset sijoittamaan ammatilliseen perhekotiin, jonkin matkan päähän Lauran ja Lassen kotipaikkakunnasta. Perhekotiin muuttoon liittyi paljon hyviä kokemuksia, mutta myös kokemuksia turvattomuudesta. Lasselle huostaanotto ja sijoitus perhekotiin mahdollistivat mukavaa ikätasoista tekemistä ja Lasse pääsi harrastamaan pitkään hänen haaveenaan ollutta urheilulajia. Harrastuksen saaminen ja joukkueeseen pääseminen lisäsivät sopeutumista perhekotiin ja teki paikasta mieluisan. Myös perhekodin normaali ja terveellinen arki teki paikasta hyvän sekä turvallisen ja Lasse kotiutui perhekotiin nopeasti. Laakson (2009, 117) mukaan lastenkodissa asuvilla lapsilla on kokemus siitä, etteivät he ole saaneet osakseen vanhempien huolenpitoa. Lastenkodissa aikuisten tehtävä on huolehtia lasten ruuasta, puhtaudesta ja siitä, että lapset voivat käydä koulua ja nukkua rauhassa. Lastenkodissa aikuisten vastuu lapsen arjen toimivuudesta on osa lapsen turvallisen kasvuympäristön luomista. Lasse koki perhekodin turvallisen ja tasapainoisen arjen tärkeänä asiana. Se auttoi sopeutumaan perhekotiin sekä vähensi Lassen vastuuta ja roolia toimia arjesta huolehtijana.

Lasse: ” Tosi hyvä juttu oli se, kun mä olin haaveillut et mä olin aina halunnut pelaa jalkapallo ja mä olin tosi innoissaan kun mä pääsin sinne paikkaan ja kuulin et mä saan ihan varusteet ja pääsen ihan oikeeseen joukkueeseen pelaan. Niin se oli mun unelmien täyttymys.... Se oli tosi hyvä juttu kun sai harrastaa ja elämä oli terveellistä ja normaalia.”

Lauralle perhekotiin muutto oli aluksi vaikeaa. Liisa sisko elätteli toiveita kotiin pääsemisestä ja Liisa sai Lauran mukaan kuvitelmiinsa. Laura halusi uskoa Liisan kuvitelmat ko-

tiin pääsystä ja sijoituksen päättymisestä ja pettyi usein, kun Liisan kuvitelmat osoittautuivat vääriksi. Perhekodin työntekijät kertoivat sisaruksille huostaanoton kestävän pitkään, ja että lapset tulisivat olemaan perhekodilla siihen saakka, kunnes he tulisivat täysikäisiksi. Tieto sijoituksen pitkästä kestosta tuntui Laurasta alkuun lohduttomalta ja hän koki toivottomuuden tunteita tilanteesta. Lauralle sopeutuminen perhekotiin kesti pidempään kuin Lasselle, mutta pikkuhiljaa Laura alkoi tottua tilanteeseen. Noin vuosi huostaanoton jälkeen Laurakin koki perhekodin paikkana, missä hänellä oli hyvä olla.

Sisarusten läheisyys oli tärkeää etenkin perhekotisijoituksen alkuaikana. Sisarukset viettivät paljon aikaa keskenään ja kävivät läpi tuntojaan perhekodista ja muuttuneesta elämäntilanteesta. Kososen (2001, 208) mukaan samassa sijaishuolto paikassa asuvat sisarukset voivat jakaa sekä hyviä muistoja lapsuudesta että käydä lävitse yhdessä koettuja ongelmia. Yhteiset kokemukset vahvistavat yhteenkuuluvuuden sidettä ja ovat tärkeä voimavara sijoitetuille lapsille. Lassen ja Lauran sisarussuhde läheni entisestään sijoituksen ja huostaanoton aikana ja perhekodissa sisarukset tukivat toinen toisiaan. Viittalan (2001, 227) tutkimus osoitti samaan sijaishuolto paikkaan sijoitettujen lasten kokeneen sisarussuhteet läheisinä ja sisarukset olivat tärkeä tuki lapsille.

Henna: ” Millaset välit teillä oli silloin sijoituksen aikana? ”

Lasse: ”Entistä tiiviimmät. Ne vaan kokoajan läheni ja läheni.

Henna: ”Kerro miten ne läheni, tai miten se näkyi? ”

Lasse: ”No kun oli vieraassa paikassa, eikä tuntenut ketään, niin jutteli vielä enemmän keskenään ja vaihto tuntemuksia, että miltä se paikka tuntuu ja arjessa, kun sielläkin oli paljon lapsia, ettei jäänyt ulkopuoliseksi. Etenkin alkuaikoina vietti paljon aikaa keskenään. ”

Lassen ja Lauran kokemus sisarusten läsnäolosta ja sen myönteisestä vaikutuksesta on samankaltainen mitä Gardnerin (1995, 161–182) tutkimuksessa on ilmennyt. Sisarusten läsnäolon on todettu helpottavan sopeutumista stressaavaan ja uuteen elämäntilanteeseen. Laura, Lasse ja Liisa olivat toistensa tukena ja he kokivat, että sisarusten läsnäolo ja samaan paikkaan sijoittaminen helpotti sopeutumista ja teki arjen perhekodissa helpommaksi. (myös Hämäläinen 2012, 180)

Henna: ”Mitä te luulette, et jos olis käynyt niin, että teidät ois sijoitettu eri paikkoihin, niin miten se olis vaikuttanut? ”

Laura: ”Mä luulen et me oltais etäännytty täysin. ”

Lasse: ”Mä luulen, että sillä olis ollu negatiivinen vaikutus. Mä en usko, että me oltais etäännytty, mutta se ois vaikuttanut siihen miten meidän asiat ois menny siellä paikoissa missä me oltais oltu. Normaaliin arkeen, et meillä olis ollu enemmän paha olo, me oltais enemmän riideltä ja purettu, koska meillä on ikävä vielä toisiamme ja se ois heijastunut et opiskelut ois menny vielä huonommin. Mun mielestä ei me oltais kuiteskaan etäännyt, se olis vaikuttanut vaan siihen arkeen.”

Yhtenä tärkeänä asiana sopeutumiselle ja perhekodissa viihtymiselle oli perhekodin muut lapset ja kaverisuhteet, joita sisarukset loivat sijoituksen aikana. Lasselle kaverisuhteiden solmiminen oli iso muutos ja uusi myönteinen asia. Perhekodissa Lasse pääsi ulos kuorestaan ja kykeni ottamaan kontaktia ikätovereihin ja solmi ensimmäisiä kaverisuhteita. Kaverisuhteiden luominen oli tärkeää myös Lauralle. Lasse näki Lauran ystäväystävyyssuhteet hyvänä ja sopeutumista tukevana asiana.

Lasse: ”Lauralle oli hyvä juttu siinä, että se sopeutui hyvin, kun se sai tosi paljon hyviä ystäviä sieltä. Mä itekkin aloin vähän päästä ulos kuoresta, tuleen sosiaalisemmaksi. Kun sai siellä solmittuu ekoja hyviä ystävyysuhteita.”

Laura: ”Se oli tosi kivaa, et kaikki lapset oli periaatteessa saman ikäisiä kun me. Oli parivuotta ikäeroo silleen Lasse pari vuotta vanhempi ja mua kaksi vuotta nuorempii. Sinne samaan paikkaan tuli tyttö, joka oli mun ikäinen ja meistä tuli tosi hyvät kaverit siellä.”

Kaverisuhteiden solmiminen ja kavereiden tärkeys kuuluu olennaisesti nuoruuteen. Kaverisuhteet voivat muuttaa sisarussuhteiden luonnetta ja tehdä sisaruksista vähemmän tärkeitä (Buhrmester & Furman 1990, 1396). Lassen ja Lauran tapauksessa sisarussuhde pysyi läheisenä vaikka molemmille muodostui myös ystävyysuhteita, mitkä olivat etenkin Lauralle sijoituksen aikana tärkeitä. Ystävyysuhteilla ei kuitenkaan ollut vaikutusta läheiseen sisarussuhteeseen, eivätkä ystävyysuhteet sivuttaneet sisarussuhdetta.

Lauran sisarusrooli muuttui huostaanoton aikana ja Laura alkoi myös huolehtia sekä ottaa enemmän vastuuta sisaruksistaan. Huolenpito tarkoitti konkreettisesti auttamista arjen askareissa sekä läsnäoloa. Lassen kotona syntynyt rooli sisaruksista huolehtijana jatkui perhekodissa, mutta huostassapidon aikana Laura tuli Lassen rinnalle ja otti myös vastuuta sisaruksista huolehtimisesta. Etenkin Liisalle Lauran rooli isosiskona vahvistui. Lasse koki Lauran läsnäolon sekä tuen tärkeänä ja suhteesta tuli tasavertaisempi.

Laura: ” Mä otin pikkasen sitä vastuuta ja huolehdin Lassesta ja Liisasta .Esim. Lassea autoin aina siivoon sen huonetta ja olin sen kanssaa ja Liisalle mä juttelin sen kaa ja autoin sitä sen murheissa ja pikkasen semmonen. Mulla tuli taas pikka-

sen semmonen rooli kun Lassella oli kotona. En mä voi sanoo et mä otin sen koko roolin, mut mä otin siitä osan itelleni. Tavallaan jaoin sitä Lassen kanssa. Lassella on jatkunut se edelleen se rooli, se huolehtiva

Lasse: ”Mä oon samaa mieltä. Semmoista henkistä, juttelua ja läsnäoloa.”

James kumppaneineen (2008) on todennut samaan sijaishuoltopaikkaan sijoitettujen lasten sisarussuhteen näyttäytyvän luonnollisena sisarussuhteena ja sijoituksen myötä Lauran ja Lassen sisarussuhde alkoi muodostua tasa-arvoisemmaksi ja luonnolliseksi sisarussuhteeksi. Lasselle ja Lauralle sisarussuhteeseen, niin lapsuudessa kuin nuoruudessaakin, on kuulunut tiivis keskinäinen vuorovaikutus. Edwards tutkijaryhmänsä kanssa (2006, 62) ovat todenneet, että veli-sisko suhteessa yhteenkuuluvuutta ja läheisyyttä tuotetaan yhteisen tekemisen kautta. Lassen ja Lauran sisarussuhteessa läheisyyttä ja yhteyttä ylläpidettiin läheisen vuorovaikutuksen keinoin, ei niinkään yhteisen toiminnan kautta.

Lasse ja Laura mielsivät sijoitusten aikaiset perheensä hieman eri tavoin. Lasselle perhe perhekodissa pysyi samana kuin lapsuudessa. Perheeseen kuuluivat vanhemmat ja sisarukset. Lasse piti sisarussuhteita sijoituksen aikana ensisijaisina perhesuhteita. Lauralle huostassa olon aikana sisarukset muodostivat ydinperheen ja suhde sisaruksiin oli läheisempi kuin suhde biologisiin vanhempiin. Gardner (1996) on havainnut sijoitettujen lasten joissakin tapauksissa kokevan sisarussuhteet tärkeämpiä kuin suhteet biologisiin vanhempiin. Samaan johtopäätökseen ovat tulleet myös Valkonen (1995) ja Reinikainen (2009, 120), jonka tutkimuksessa sisarukset ja biologinen äiti olivat nuorisokodissa asuneille läheisimmät. Valkosen (1995, 95) tutkimuksessa kahdestatoista nuoresta seitsemän koki suhteet sisaruksiin tärkeämpiä kuin suhteet biologisiin vanhempiin.

Laura. ”Et mä näin meidän ydinperheenä ne sisarukset ja sit on äiti ja isä jos-sain.”

Lauran ja Lassen sijoituksen aikaiset asiakassuunnitelmat, etenkin sijoituksen alkuaikoina jatkavat niukkasanaisina *kadotetut läheiset* -argumentaatioita (Ahonen 2013, 68–71). Äidin tilanteeseen ei saatu muutosta ja lapset tapasivat isäänsä vankilan perhetapaamisissa. Suunnitelmissa mainittiin sukulaiset ja koska lapset eivät voineet lomaila äidin luona, toteutuivat äidin tapaamiset sukulaisten välityksellä. Laura, Lasse ja Liisa lomailivat säännöllisesti sukulaisilla ja yhteys vanhempiin säilyi. Lauran ja Lassen suunnitelmat muuttuvat sijoituksen aikana ja viimeisimmissä suunnitelmissa on löydettävissä *kohdatut läheiset*

-argumenteille tyypillistä kerrontaa lapsesta. Suunnitelmissa Lauralta ja Lasselta on kysytty heidän kiinnostuksen kohteitaan harrastuksiin, opiskeluihin ja Lauran suunnitelmissa on nähtävissä kaverisuhteiden merkitys Lauralle. Sisarusten omaa tilannettaan on kuvattu monisanaisemmin, mutta myös vanhemmista on kerrottu laajemmin. Etenkin isän elämään vaikuttavia myönteisiä asioita on suunnitelmissa tuotu esille. Sijoituksen aikaisissa assa-kassuunnitelmissa on kirjoitettu tärkeistä sukulaisista ja yhteydenpidon tukemisesta heihin. *Kohdatut läheiset* -argumentointi jatkuu sijoituksen päätyttyäkin Lauran jälkihuoltosuunnitelmassa. (Ahonen 2013, 75–77.)

8.6 Kotiin isän luo ja uudet sisarussuhteet

”Laura asuu isänsä Jounin ja hänen puolison Kristiinan kanssa. Perheessä asuu myös Lauran sisko Liisa ja Kristiinan entisestä liitosta olevat lapset Matias ja Daniel sekä Jounin ja Kristiinan yhteinen lapsi Leo. Lauralle läheinen isovelji Lasse asuu omissa asunnossa...” – Ote jälkihuoltosuunnitelmasta

Jouni-isän vapauduttua vankilasta ja saatuaan elämänsä raiteilleen kotiutuivat Laura, Lasse ja Liisa isän ja hänen uuden perheen luo. Jo perhekodissa asuessaan Jounin uusi puoliso Kristiina tuli osaksi Lauran ja Lassen elämää ja isän uuden liiton myötä Laura, Lasse ja Liisa saivat kolme uutta veljeä. Uusperheestä tuli Lauralle ja Lasselle ydinperhe. Suhde uusveljiin ja velipuoleen muodostui pian kiinteäksi.

Lasse: ”Se oli se perhe missä me asuttiin, isä, äitipuoli, Laura ja Liisa ja pojat. Äiti ei kuulunut siihen perheeseen, mut kummiskin pidin äitiä äitinä, mutta se ei kuulunut siihen perheeseen. Pidin että se on se ydinperhe

Henna: ”Et siin tuli sit niikun kolme sisarusta lisää?”

Lasse: ”Ne on ollu ihan pieniä, niin me ollaan oltu tekemisissä niitten kanssa. Opittu kiintyyn niihin”

Rannikon (2008, 181) mukaan läheisen sisarussuhteen syntymiseen ei vaikuta sisarusten välinen ikäero, vaan olennaista on se, millaiseksi sisarusten väliset suhteet muodostuvat silloin, kun nuorin sisaruksista on pieni. Lassen ja Lauran tapauksessa uusveljet olivat vielä pieniä ja Lauralla ja Lassella oli mahdollista luoda suhdetta heihin lomailemalla perhekodista isän luona ja tutustumalla kotilomilla uusveljiin. Myöhemmin kotiutumisen jälkeen sisaruksilla oli mahdollisuus rakentaa läheistä sisarussuhdetta. Lauran puheissa tulee hyvin esille sisarusten iän vaikutus sisarussuhteen muodostumiselle. Laura kokee suhteet

nuorimpiin veljiin Danieliin ja Leoon läheisemmiksi kuin suhteensa vanhimpaan uusveljeen Matiakseen.

Laura. ”Mulla on vahvempi side niitten kahden nuoremman(Daniel ja Leo) kaa. Se vanhin poika, se on vissiin 11, niin se on vähän, ei vieraampi, mut vähän silleen eri tyyppinen. Kyllä me ollaan Matiaksenkin kaa tosi läheisii... mut huomaan et oon tekemisissä enemmän niitten pienempien kaa ja kokee silleen, että sillä isommalla on jotenkin jo ne omat jutut.”

Lauran suhde nuorempiin veljiin on muodostunut yhdessä vietetyn ajan kautta ja koska Matiaksen kanssa Laura ei ole viettänyt niin paljoa aikaa, ei suhde häneen ole muodostunut yhtä läheiseksi kuin suhde nuorimpiin veljiin. Sisarusten läheisen ja lämpimän suhteen syntymiseen vaikuttaa sisarusten yhdessä vietetty aika ja sisarusten välinen vuorovaikutus (Rannikko 2008, 181). Uusperhe ja uudet veljet tarjosivat Lauralle ja Lasselle kokemuksen turvallisesta kodista ja elämä uusien veljien kanssa avasi ikkunan erilaisen lapsuuden näkemiselle. Uusperheen arjesta sekä veljien kasvun ja kehityksen seuraamisesta tuli omia lapsuuden muistoja korjaava kokemus.

Laura: ”Sä saat itse niistä niin paljon ja sä pystyt antaa niille. Niin se on kiva kättellä, kun ne touhuu keskenään ja tarkkailla niitä ja kattoo sitä, mitä terveellinen lapsuus on. Semmosta mitä ei ite oo välttämättä koskaan kokenu. Niin jotenkin ihana nähä näin läheltä sitä.”

Kotiutuminen ja uusi perhe eivät vähentäneet Lauran ja Lassen keskinäisten sisarussuhteiden merkityksiä. Lasse ja Laura viihtyivät hyvin toistensa seurassa ja heille tuli yhteisiä kaverisuhteita.

8.7 Liian tiivis sisarussuhde ja itsenäistymisen haasteet

Huoli vanhemmista jatkui sijoituksen päätyttyäkin. Mervi-äidin huumeidenkäyttö oli jatkunut koko sijoituksen ajan. Äiti haki tilanteeseen apua ja pääsi korvaushoitoon Lassen ja Lauran ollessa jo täysi-ikäisiä. Äidin korvaushoidosta huolimatta sisarukset kantavat huolta äidistä edelleen. Laura ja Lasse kokevat, ettei äiti ole kyennyt olemaan heidän tukenaan ja roolit lasten ja äidin välillä ovat vaihtuneet. Lapset ovat huolehtineet ja huolehtivat äidistä nyt ja lapsuudessa. Jouni isän sairastuminen on osaltaan lisännyt entisestään lasten huolta vanhemmistaan.

Lasse: ”Molempien vanhempien tilanne on aika kaukana semmosesta tasapainosta ja niin kun rauhallisesta mitä kaipais. Se helpottais, jos niitten elämä, edes nytten, olis niin kun hallinnassa ja rauhallinen. Niin vois keskittyä täysillä omaan elämään. Sitä se on ollut silloin lapsenakin. Vähän ikävää.”

Lauran ja Lassen suhde heidän vanhempiin näyttäytyy ristiriitaisena. Huoli vanhempien pärjäämisestä on jatkunut lapsuudesta aikuisuuteen ja vanhempien lapsille tarjoama tuki ei ole ollut riittävää nyt eikä lapsuudessa. Huolet vanhemmista ja puutteet vanhemmuudessa ovat osaltaan hitsanneet sisaruksia entistä tiiviimmin yhteen. Vanhempien ollessa kyvyttömiä tarjoamaan nuorelle riittävästi sosiaalista pääomaa ja emotionaalista tukea, tukeutuu nuori usein toisiin nuoriin ja sisaruksiin, joista voikin tulla nuorelle merkittävä emotionaalisen tuen lähde (Tolonen 2009, 153).

Tänä päivänä Laura ja Lasse ovat tekemisissä toistensa kanssa päivittäin. Huostaanoton vaikutuksista Lauran ja Lassen sisarussuhteisiin on löydettävissä sekä myönteisiä että kielteisiä piirteitä. Huostaanotto ja sijoitus samaan sijaishuoltopaikkaan ovat lähentäneet suhdetta ja tehnyt sisaruksista entistäkin tärkeämpiä perhesuhteita. Toisaalta lapsuuden turvattomuus, huostaanotto ja sijoitus ovat tehneet Lassen ja Lauran sisarussuhteesta jopa liian tiiviin.

Laura: ”Ainut negatiivinen on se, että me ollaan välillä jopa liian läheisiä, liian kiinni toisissamme, niin kun tulee tosi helposti riitaa, et me ollaan välillä ihan liian yhteydessä.”

Tiiviiseen sisarussuhteeseen liittyy myös negatiivisia vaikutuksia. Lasse on kokenut huolehtimisen ja vastuunkannon sisaruksista ja vanhemmista vieneen resurssija häneltä. Reinikaisen (2009, 99) mukaan ne itsenäistyvät nuoret, jotka joutuivat kantamaan huolta vanhemmistaan tai perheestään, saivat otteen omasta elämästään vasta ymmärtäessään, ettei heidän tarvitse kantaa vastuuta vanhemmistaan. Nuoret olivat myös alkaneet voida paremmin ymmärrettyään, etteivät he ole vastuussa vanhempien elämästä. Kodin tilanne, huoli vanhemmista ja vastuunkanto sisaruksista vaikutti jo lapsena Lassen koulun käyntiin ja peruskoulun jälkeen Lassella on ollut vaikeuksia opiskeluissa.

Lasse: ”Siinä jäi kaikki omat opiskelut ja kaikki. Tommoset on kärsinyt tosi paljon. Ihan niin kun peruskouluun asti ja vielä nykyäänkin. Koska vieläkin kun on se huoli koko ajan vanhempien pärjäämisestä ja sisaruksista... et ehkä liiaksikin. Tekis mie-

li, osata päästä siitä, niin kun eroon. Koska pitäis keskittyä, tän ikäsenä, omaankin elämään. Kyllä se on vieläkin (huolehtiminen). Mut se on vaan siitä kiinni, koska vanhempien tilanteet on niin epävakaut, että joutuu kantaan huolta niistä sisarus-ten elämästä. Kyllä se on vieläkin. niin.”

Tiivis sisarussuhde on vaikuttanut opiskelujen lisäksi muiden ystävyys- ja seurustelusuh- teiden solmimiseen. Lauran ja Lassen tiivis yhdessä oleminen on aiheuttanut ihmetystä sisarusten ystävissä ja sisarusten tiivis yhdessäolo on haitannut seurustelusuh- teita. Lassella on kokemuksia siitä, ettei hänen antama aika riitä kaikille ja sisarukset vaativat paljon huomiota. Liika yhdessä olo aiheuttaa riitoja sisarusten välille.

Lasse: ”Kyllä se pikkasen (haittaa), siinä mielessä et koska ne (sisarukset) halua niin paljon aikaa ja huomioo ja pitäis antaa aikaa ja huomioo niin kun muillekki. Niin kun jopa niin kun asioihin kuten koulun käyntiin ja muihin ystäviin ja totta kai se niin kun joltain pois, jos ne kokoajan soittaa tai on jotain vailla.”

Laura etenkin kokee olevansa liian kiinni Lassessa ja kokee tarvitsevansa Lassen läheisyyt- tä ja seuraa. Lauran tarve olla paljon tekemisissä Lassen kanssa johtuu osaltaan siitä, että hän pelkää, että Lasselle sattuu jotain. Pelko siitä, että Lasselle tapahtuu jotain ikävää ku- vastaa ihmissuhteisiin liittyvää turvattomuutta tai pelkoa ihmissuhteen katkeamisesta. Vor- nasen (2000, 252–253) mukaan tärkeän ihmissuhteen katkeamiseen, menetykseen tai kuo- lemaan liittyy vahva turvattomuutta herättävä lataus. Pelko ihmissuhteiden menetyksestä aiheuttaa tytöillä useammin turvattomuuden tunnetta kuin pojilla. Tytöille ihmissuhteisiin liittyvää turvattomuutta voi aiheuttaa jo pelkkä potentiaalinen uhka ihmissuhdemeneny- ksestä. Turvattomuuden tunteen lisäksi Laura myös kokee tarvitsevansa tukea ja apua Las- selta.

Laura: ”Huomaan itsestänikin, et mä välillä vaadin Lasselta ihan liikaa. Oon semmonen tavallaan liian vaativa sen ajan suhteen. Toisaalta mä ymmärrän tosi hyvin, et Lasse halua olla niin kun jos se tapailee jotain tyttöä tai sen kavereitten kanssa tai omien kavereitten kaa. Et totta kai se pitää ymmärtää, mut välillä tulee semmonen tunne, et tarvii vaan sen siihen viereen. Et niin kun ei osaa antaa sille sitä aikaa tai rauhaa tai silleen vähän niin kun jotenkin emmä tiedä. On vaan sel- lanen tarve, et pitää päästä puhumaan sen kaa tai niin kun

Henna: ”Et onko se vähän niin kun riippuvuutta?”

Laura: ”Jollain tavalla niin kun riippuvuutta toisesta. Et tietää et varmasti kaikki on ok . Et jos Lasse vaikka lähtee kavereiden kanssa ulos, niin mä saatan soittaa sille, et onko kaikki kunnossa.”

Tarve saada apua ja tukea sekä läheisyyttä ovat aiheuttaneet haasteita itsenäistymiselle. Lasse ja Laura tukeutuvat vahvasti toisiinsa myös aikuisina ja etenkin Lauralla on ollut vaikea irrottautua turvallisesta Lassesta. Asioista huolehtiminen itsenäisesti sekä vastuun ottaminen itsestä vaativat opettelua. Tiivis suhde sisarusten välillä on osaltaan vaikeuttanut yksin olon opettelua.

Lasse: ” Se (Laura) on vielä muista ihmisistä riippuvainen ja tarvii niin kun fyysistä tai henkistä apua. Et ei pysty huolehtii asioista itse. Tai pystyy huolehtiin, mut tarvii vielä tukea.”

Sisaruksissa kiinni oleminen kuvastaa sisarussuhteen tärkeää roolia Lauran ja Lassen perhesuhteena. Sisarukset ovat tärkeitä emotionaalisen tuen antajina niin lapsuudessa ja sijoituksen aikana kuin aikuisenakin. (ks. Tolonen 2009, 153; Kosonen 2001; Kosonen 1996b)

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkielmani tarkoituksena oli tutkia huostaanotettujen lasten sisarussuhteita ja lähdin tarkastelemaan kolmea erityyppistä sisarustapausta. Etsin vastauksia kysymyksiin mitä sisarussuhteet merkitsevät sijoitettuna olleille nuorille, miten sisarussuhteet on huomioitu huostaanotossa ja miten huostaanotto on vaikuttanut sisarussuhteisiin? Pysin työssäni kuvaamaan Tiian ja Tonin, Sonjan ja Sannan sekä Lauran ja Lassen sisarussuhteita lapsuuden kodissa, sijoituksen aikana ja sen päätyttyä. Kaikilla kolmella sisarusparilla oli toistensa lisäksi myös muita sisarussuhteita, jotka vaikuttavat eri tavoin Tiian, Tonin, Sonjan, Sannan, Lauran ja Lassen elämään. Sisarusten lisäksi heidän elämässään oli myös muita tärkeitä perheenjäseniä ja tutkielmani avaa oven kaikkien näiden kolmen sisarusparin perheisiin. Olen kuvannut sisarusten perheiden tapahtumia ja sisarussuhteiden merkityksiä lasten lapsuudesta tähän päivään asti.

Sisarussuhteiden merkitys

Perhesuhteiden ja sisarussuhteiden moninaisuudet tulivat selkeästi esille tutkimukseni tapauksissa. Perhesuhteissa ja kasvuympäristöissä tapahtuneista muutoksista johtuen sijoitettujen lasten perhesuhteet ovat usein kompleksisia ja lapset saattavat elää useammassa kuin yhdessä perheessä lapsuutensa aikana. Sijoitettujen lasten moninaisia perhesuhteita kuvaa hyvin myös se, että heidän sisarussuhteensa voivat olla hyvin erityyppisiä ja lapsilla on usein sekä täys-, puoli- että uussisaruksia. Lapsilla on sisaruksia joiden kanssa he ovat asuneet samassa perheessä pitkiäkin aikoja, joita he ovat tavanneet satunnaisesti tai sisaruksia joihin he eivät ole olleet yhteydessä juuri lainkaan. Lapset itse voivat kokea läheisiksi suhteet sekä sisaruksiin joiden kanssa heillä on tiivis yhteys että sisarukset joita lapset tapaavat harvoin tai yhteydenpito on vähäistä. (Kosonen 2001, 148–153; myös Hämäläinen 2012.) Kaikilla tutkielmani sisaruksilla oli erityyppisiä sisarussuhteita. Tiia ja Toni olivat ainut sisaruspari, joilla ei ollut uussisaruksia. Sonjalla ja Sannalla puolestaan oli useita, vanhempien uuden parisuhteen myötä syntyneitä sisarussuhteita. Lauralle ja Lasselle uudet sisarukset syntyivät vasta sijoituksen aikana, mutta Sonja ja Sanna elivät lapsuuttaan niin biologisten sisarustensa kuin uussisarustensakin kanssa. Lauran, Lassen sekä Sonjan ja Sannan suhde uussisaruksiin muodostui kiinteäksi ja he pitivät uussisaruksia lähes yhtä tärkeinä kuin biologisia siskoja ja veljiä. Ritala-Koskisen (2001, 162) mukaan suhde uussisaruksiin koetaan usein vähemmän merkittävänä kuin suhde biologisiin sisaruksiin. Tässä

tutkielmassa osalle sisaruksista suhde uussisaruksiin muodostui samanarvoiseksi kuin suhde biologisiin sisaruksiin. Etenkin Sannan ja uusveljen Jarnon sisarussuhde oli kiinteä. Myös Laura ja Lasse pitivät uusveljiä veljinään, mutta Lauralle suhde uusveljeen Matiakseen ei muodostunut niin läheiseksi kuin suhde muihin sisaruksiin.

Tiian ja Tonin, Lassen ja Lauran sekä Sonjan ja Sannan keskinäisiä suhteita kuvattiin sanoilla hyvät, läheiset ja tiiviit. Sisarukset mainittiin perheeseen kuuluvina ensisijaisina ja tärkeinä perhesuhteina niin lapsuudessa, sijoituksen aikana kuin huostaanoton jälkeenkin. Kuten tässä tutkielmassa, niin myös aikaisemmat tutkimukset osoittavat sisarussuhteiden olevan tärkeitä ja ensisijaisia perhesuhteita sijoitetuille lapsille. (mm. Hämäläinen 2012, Reinikainen 209, Kosonen 2001, Gardner 1996, Valkonen 1995). Sisarussuhteista oli löydettävissä McHalen tutkijaryhmänsä (2006, 128–129) kanssa määrittelemiä sisarussuhteen ulottuvuuksia; yhteenkuuluvuutta ja yhdessäoloa, emotionaalista intensiteettiä ja roolien muodostumista sekä Bankin ja Kahn (1982, 251) tärkeänä ulottuvuutena pitämää sisarususkollisuutta. Tiialla ja Tonilla, Lauralla ja Lassella sekä Sonjalla ja Sannalla sisarussuhteisiin kuului vahva yhteenkuuluvuuden tunne ja he puolustivat toinen toisiaan. Kosonen (2001, 185) havaitsi omassa tutkimuksessaan sijoitettujen lasten kokevan suurta yhteenkuuluvuuden tunnetta ja sitoutumista sisaruksiin. Yhteenkuuluvuutta selitti se, että sisarussuhteet edustivat pysyvyyttä ja sisarusten kanssa jaettiin yhteiset kokemukset. Samoin tämän tutkielman tulokset osoittavat yhteisten kokemusten tiivistäneen sisarussuhteita ja kaikilla sisarustapauksilla oli hyvin tiivis suhde sisaruksiinsa. (myös Pösö 2004, 80) Sisarusten roolit tulivat myös selkeästi esille ja osalla tapauksista sisarusten välinen emotionaalinen kiintymys oli suuri. Sisarususkollisuus tapauksissa tuli etenkin sijoitusten aikana hyvin esille.

Kaikki tutkielmani sisarukset viettivät lapsuudessa paljon aikaa keskenään. Yhdessäoloon liittyi yhteistä tekemistä ja leikit kodin pihapiirien muiden lasten kanssa kuuluivat mukavina muistoina sisarusten lapsuuteen. Lapsuudessa sisarusten väliseen suhteeseen vaikuttaa ikäero. Sisarukset joilla on pieni ikäero viettävät paljon aikaa keskenään ja viihtyvät paremmin toistensa seurassa. Toisaalta pienestä ikäerosta johtuen sisarusten välille voi syntyä helpommin riitaa. (Malmberg 2011, 167; Rannikko 2008, 42.) Sisarusparien ikäero oli kaikilla pieni, noin kaksi vuotta ja se osaltaan vaikutti siihen, että Tiia ja Toni, Sonja ja Sanna sekä Lasse ja Laura viettivät lapsuudessaan paljon aikaa keskenään. Vain Sonjan ja Sannan sisarussuhteeseen liittyi sisarusten välistä mustasukkaisuutta ja riitoja. Tiian ja Tonin tai

Lassen ja Lauran lapsuuteen eivät kuuluneet riidat ja mustasukkaisuudet. Tämä voi selittyä sillä, että heidän lapsuudenkodissa oli turvattomuutta ja lapset joutuivat ottamaan enemmän vastuuta sekä arjen askareista että sisarusten hoitamisesta. Tämän takia lasten riitelylle ja mustasukkaisuudelle ei ollut kodissa tilaa.

Tutkimustuloksista oli löydettävissä sisarusroolien muodostuminen lapsuudessa. Sisarusrooleista lapsuudessa tuli hyvin esiin esikoisten rooli nuoremmista sisaruksista huolehtijana. Kaikkien kolmen sisarusparin tapauksessa perheen esikoinen oli ollut hoitovastuussa nuoremmista sisaruksistaan. Etenkin Lassen kohdalla vastuu nuoremmista siskoista oli suuri. Myös Tiian ja Tonin isoveljellä Tommilla oli ollut tärkeä rooli nuorimmista sisaruksista huolehtijana. Tiia ja Tommi olivat jakaneet perheessä hoitovastuuta, kun taas Lauran ja Lassen perheessä Lasselle yksin lankesi iso rooli sisarusten hoidosta. Sonjan ja Sannan isosisko Suvi otti johtajan roolin sisaruskatraassa. Heidän perheessä sisarusten hoitaminen pääsääntöisesti tarkoitti sitä, että vanhemmat siskot ja veljet katsoivat nuorempien sisarusten perään. Myös Tonille sisaruksista huolehtiminen tarkoitti pikkusiskon perään katsomista ja hänen kanssaan leikkimistä. Kosonen (2001, 179, 191) on havainnut sijoitettujen lasten kohdalla sisarusten perään katsomisen olevan yleisempää, kuin niillä lapsilla, jotka eivät ole olleet sijoitettuna. Sijoitetut lapset myös kokevat sisarusten perään katsomisen, huolehtimisen ja yhteisen tekemisen positiivisena asiana.

Tiian ja Tonin sekä Lauran ja Lassen perheissä sisarukset ottivat enemmän vastuuta siskojen ja veljien hoidosta. Suurempi hoitovastuu selittyi osaltaan sillä, että Tiian ja Tonin sekä Lauran ja Lassen perheiden ongelmat olivat vakavammat kuin Sonjan ja Sannan kotona. Sekä Tiian ja Tonin että Lassen ja Lauran perheiden ongelmien taustalla oli vanhempien päihteiden käyttö, mikä vaikutti vanhempien kykyyn huolehtia lapsista ja teki heidän kohteistaan turvattomia. Hämäläinen (2012, 108) on todennut sijoitettujen lasten koteihin liittyvään turvattomuuteen kuuluvan, pelon ja epävarmuuden tunteiden lisäksi, myös liian suuren vastuunottamisen aiheuttamaa turvattomuutta. Nämä turvattomuuden piirteet tulivat hyvin esille Lassen ja Lauran sekä Tiian puheissa. Lassen ja Lauran tapauksessa molemmat sisarukset olivat kokeneet kodin turvattomana, kun taas Tiian ja Tonin kotiin oli liittynyt sekä turvattomuuden piirteitä että kokemuksia turvallisuudesta. Sonjan ja Sannan kotiin ei näyttänyt liittyneen turvattomuutta. Toisaalta aineistosta kävi ilmi perheen muuttaneen usein, mikä Hämäläisen (2012, 110) mukaan lisää lasten epävarmuuden tunnetta ja

aiheuttaa turvattomuutta. Sonjan ja Sannan puheissa useat muutot eivät kuitenkaan olleet aiheuttaneet turvattomuuden tunnetta lapsuudessa.

Turvaton koti lisäsi myös sisarussuhteen emotionaalisen tuen merkitystä Lassen ja Lauran sekä Tiian ja Tonin sisarussuhteissa lapsuudessa. Molemmissa tapauksissa sisarukset tai joku sisaruksista oli hakenut fyysistä läheisyyttä ja turvaa toisistaan. Kososen (1996a, 271–273) mukaan vanhemmista sisaruksista voi tulla tärkeä emotionaalisen tuen ja avun antaja nuoremmille siskoille ja veljille, etenkin silloin jos lapsella on vähän läheisiä ihmissuhteita (myös Furman & Buhrmester 1985, 448–461). Sonjan ja Sannan sisarussuhteen emotionaalisen tuen merkitys ei tullut aineistosta esille. Sonja tai Sanna eivät olleet hakeneet lapsuudessaan sisaruksistaan fyysistä läheisyyttä, lämpöä tai turvaa. Heidän sisarussuhteeseensa ei myöskään liittynyt samanlaista huolenpitoa, kuin Tiian ja Tonin sekä Lauran ja Lassen sisarussuhteisiin oli kuulunut.

Tutkielmani sisarustapausten sijoitukset olivat kaikki erilaisia. Tiian ja Tonin sijoitushistoriaan kuului sekä sisarusten kanssa yhdessä olemista että eroon joutumista. Laura ja Lasse puolestaan olivat olleet sijoitettuina samoissa paikoissa koko huostassapidon ja sijoitusten ajan. Sekä Lauran ja Lassen että Tiian puheissa yhteinen sijoitusaika helpotti sopeutumista muuttuneeseen elämäntilanteeseen. Tutkimusten mukaan sisarusten sijoittamisella samaan sijaishuoltopaikkaan on usein hyvin myönteinen vaikutus lapsen hyvinvoinnille. Samassa sijaishuoltopaikassa asuvien sisarusten suhde voi näyttäytyä luonnollisena sisarussuhteena, jossa vanhemmat sisarukset huolehtivat nuoremmistaan ja toimivat nuoremmille siskoille ja veljille roolimalleina (James ym. 2008, 90–106). Lauran ja Lassen sekä Tiian ja Tonin sisarussuhteissa yhteisen sijoituksen aikaisesta sisarussuhteesta oli löydettävissä huolenpitoa ja roolimallina olemista. Gardnerin (1995) ja Hämäläisen (2012, 180) mukaan sisarusten läsnäolo helpottaa sopeutumista traumaattisiin ja muuttuneisiin tapahtumiin tai stressaaviin tilanteisiin. Lauralle ja Lasselle sekä Tiialle sopeutuminen sijaishuoltopaikkoihin helpottui koska sisarukset olivat läsnä, mutta Tonille sisarusten läsnäololla ei ollut vaikutusta sopeutumisessa. Tonin oli vaikea asettua sijaisperheeseen, vaikka siskot olivatkin sijoitettuina samaan paikkaan.

Sisarussuhteiden huomioiminen huostaanotossa

Sisarusten asiakirjat ennen huostaanottoa ja sijoituksen aikana noudattivat pääsääntöisesti Ahosen (2013, 67–73) määrittelemiä *kadotetut läheiset* -läheiset tai *ohitetut läheiset* -

argumentaatioita. Sisarusuhteiden merkityksiä ei ollut mainittu lainkaan tai niistä oli kirjoitettu hyvin vähän. Tiian ja Tonin dokumenteissa isovelji Tommia ei ollut mainittu ollenkaan ja Tommia ei ikään kuin ollut olemassa. Myöskään muita tärkeitä ihmisiä ei asiakirjoista löytynyt. Kuitenkin kaikki sisarustapaukset kertoivat heille läheisistä sukulaisista, jotka olivat olleet lasten elämässä lapsuudessa. Myös Reinikainen (2009, 43) on ihmetellyt sijoitusprosessissa hävinneitä tärkeitä sukulaisia ja muita läheisiä ihmisiä. Kuten tämän tutkielman sisaruksilla, niin myös Reinikaisen tutkimuksessa mukana olleista useimmilla oli ollut läheiset suhteet joihinkin sukulaisiin, jotka olivat ennen sijoitusta hoitaneet lapsia pitkiäkin aikoja. Kuitenkaan heitä ei ollut lasten asiakirjoista löydettävissä. Kääriäinen (2003, 167) on todennut, että lastensuojelun asiakirjoista tulee perheen ongelmat ja huolen teemat vahvasti esille. Myös tämän tutkielman dokumenttiaineistoissa korostui perheen ongelmien ja huolta herättävien asioiden kuvaaminen. Niistä oli unohdettu lapselle tärkeiden sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden kuvaaminen. Lastensuojelussa on kiinnitetty huomiota tähän epäkohtaan ja vuonna 2008 voimaan tulleeseen lastensuojelulakiin on kirjattu velvoite selvittää, ennen lapsen sijoitusta, lapselle läheiset ihmissuhteet (LsL 417/2007, 32§). Toivottavasti läheisten selvittäminen jatkossa lisää myös sisarusuhteiden ja muiden tärkeiden ihmissuhteiden kirjaamista lasten asiakirjoihin.

Sisarusuhteiden kuvaaminen lapsen asiakassuunnitelmassa lastensuojelunasiakkuuden alusta alkaen olisi tärkeää. Rädyn (2012, 241–245) mukaan asiakassuunnitelmassa tulisi huomioida ja arvioida lapsen ja hänen perheensä tilanne, tuentarpeet ja palvelut. Se tulisi tehdä yhteisymmärryksessä lapsen ja perheen kanssa. Asiakassuunnitelmassa tulisi sisältää muun muassa kuvaukset lapsen elinolosuhteista, vanhempisuhteista ja vanhemmuuden voimavaroista, päivittäisestä elämästä, asiakkuuden kestosta, lapsen omasta käyttäytymisestä ja lapsen perhesuhteista sekä tärkeistä ihmisistä. Asiakassuunnitelmaan olisi mielestäni tärkeä kirjata kaikki sisarusuhteet ja niiden merkitykset lapselle monestakin syystä. Ensinnäkin, jos lapsen tai perheen tilanne edellyttää sijoitusta ja jos perheessä on useampia lapsia, on sijoituspaikan valinnassa lain mukaan kiinnitettävä huomiota sisarusuhteisiin (LsL 417/2007, 50§). Jos sosiaalityöntekijät eivät ole tietoisia sisarusuhteiden merkityksistä, eivät he osaa myöskään huomioida niitä riittävästi huostaanotto-prosessissa. Kososen (2001, 259) tutkimuksesta kävi ilmi, etteivät sisarukset aina halua tulla sijoitetuiksi samaan sijaishuolto- paikkaan tai he toivovat pääsevänsä samaan paikkaan jonkun sisaruksensa kanssa, mutteivät kaikkien. Kuitenkin joissakin tapauksissa sisarukset, jotka eivät halunneet olla

samassa paikassa sijoitettuina, jakoivat saman sijaishuoltoapaikan. Sijoitusta tehtäessä on tiedettävä kehen sisaruksista lapsi on kiintynyt ja kuka on lapselle läheinen ja tärkeä.

Sisarussuhteiden merkitysten selvittäminen helpottaa myös sijaishuollon aikana tärkeiden sisarussuhteiden tukemista ja sisaruksista puhumista lapsen kanssa. Sijaishuollon aikana yhteydenpidon tukemisesta vanhempiin ja läheisiin on arvioitava yksilöllisesti ja siitä sovi- taan lapsen ja perheen sen hetkisen tilanteen mukaan (Räty 2012, 428). Kuten tässä tutkielmassa ja aikaisemmissa tutkimuksista käy ilmi, ovat huostaanotettujen lasten sisarus- suhteet moninaisia, eivätkä kaikki sisarussuhteet paikannu samaan kotiin. (ks. Kosonen 2001.) Sisarussuhteiden moninaisuus tekee niiden merkitysten selvittämisen entistäkin tärkeämmäksi. Tärkeää on kysyä lapselta itseltä kenet hän itse kokee siskoiksi tai veljiksi ja keihin hän haluaa olla yhteydessä (Kosonen 2001, 259).

Sisarussuhteiden ja perhesuhteiden selvittäminen ja kirjaaminen asiakassuunnitelmaan on tärkeää myös tiedonkulun kannalta. Varsinkin suurissa kaupungeissa lastensuojelu on loh- kottu eri lastensuojeluprosessien mukaisesti toimipisteisiin ja lapsen vastuusosiaalityönteki- jä vaihtuu usein lapsen siirryttyä sijaishuoltoon. Sijaishuollon sosiaalityöntekijän on tärkeä tietää keitä lapselle tärkeät sisarukset ovat, etenkin jos sisarukset ovat joutuneet eroon per- hesuhteissa tapahtuneiden muutosten vuoksi. Tästä syystä perhesuhteet ja sisarussuhteet tulisi selvittää tarkasti jo lastensuojeluasiakkuuden alussa.

Kiinnostava huomio tämän tutkielman asiakirja-aineostossa oli se, että vasta jälkihuolto- suunnitelmissa sisarukset oli mainittu nimillä. Huostaanottopäätöksissä sisarukset oli mai- nittu joko yhtenä joukkona tai kerrottu kuinka monta lasta perheessä oli, mutta heitä ei ollut nimetty. Myöskään sijoituksen aikaisissa asiakassuunnitelmissa ei lasten perhesuh- teista ollut kerrottu. Vasta jälkihuoltosuunnitelmissa kaikille nuorten perheenjäsenille oli annettu nimet ja ne oli kirjattu suunnitelmiin. Dokumenttien perusteella voisi päätellä, että vasta jälkihuollon vaiheessa nuorelta itseltä oli kysytty mikä hänen perheensä oli. Tiialla, Tonilla, Sonjalla ja Sannalla sekä Lauralla oli kokemus siitä, ettei heitä ollut kuultu huos- taanotoissa. Vain Lassella oli kokemus kuulluksi tulemisesta ja siitä, että tärkeät suhteet sisaruksiin oli huomioitu huostaanotossa ja sijaishuoltoapaikan valinnassa.

Sijoituksen aikaisen yhteydenpidon tukemiset poikkesivat sisarustapausten välillä ja niiden sisällä. Tiian ja Tonin sisarussuhdetta isovelji Tommiin ei ollut tuettu, mutta Tonin ja Tiian

suhdetta erottamisen jälkeen tuettiin ja se nähtiin tärkeänä. Tiian ja Tonin yhteydenpidosta oli maininta myös Tonin viimeisimmissä asiakassuunnitelmissa. Sonjan nuorisokodissa yhteydenpitoa sisaruksiin ei tuettu ja Sannan kohdalla yhteydenpidon tukeminen ei ollut tarpeen, koska Sanna vietti sijoituksen aikana paljon aikaa kotona. Yhteydenpidon tukemisessa sijaishuoltoapaikoilla oli suuri rooli. Tonin omahoitajasta tuli keskeinen sisarussuhteen tukija. Vastaavasti taas Sonjan sijaishuoltoapaikan tiukat säännöt puhelimenkäytöstä vaikeuttivat suuresti yhteydenpitoa. James kollegoineen (2008) on todennut sijaishuoltoapaikkojen roolin sisarusten välisen yhteydenpidon tukemisessä olevan suuri. Jos sisarussuhde nähdään lapselle tärkeänä, sitä tuetaan. Mutta jos sen nähdään olevan lapselle haitaksi, voi sijaishuoltoapaikka estää yhteydenpidon toteutumisen. Sisarussuhteiden tukemisen kannalta on tärkeää selvittää keitä sisarukset ovat ja mikä lapsen suhde sisaruksiin on. Jos sisarussuhteet ovat lapselle merkityksellisiä, tulisi niitä tukea samalla tavoin, kuin suhdetta vanhempiin ja muihin lapselle tärkeisiin ihmisiin. Tärkeää on myös puhua sisaruksista ja suhteista siskoihin ja veljiin sijoituksen aikana, koska sisarussuhde voi muuttua sijoituksen aikana. Jos suhde sisaruksiin on ollut kielteinen tai siihen on liittynyt riitoja lapsuudessa, on sijaishuollossa tärkeä tukea ja pyrkiä ratkomaan sisarusten välisiä ristiriitoja, koska sisaruksista voi muodostua tärkeä sosiaalinen tuki aikuisuudessa (Kosonen 2001, 261–262).

Huostaanoton vaikutus sisarussuhteisiin

Sannan ja Sonjan erottaminen ja yhteydenpidon vähäisyys eivät olleet vaikuttaneet sisarussuhteisiin. Erotukselle oli nähtävissä jopa myönteisiä vaikutuksia, sillä se vähensi sisarusten keskinäisiä riitoja. Myöskään Tiia ja Toni eivät olleet kokeneet erotuksen vaikuttaneen heidän keskinäisiin suhteisiin. Yhteydenpito jatkui tiiviinä ja Tiia ja Toni tapasivat toisiaan säännöllisesti. Osaltaan säännöllinen yhteydenpito mahdollistui Tonin laitoksista karkamisilla. Toni ylläpiti sisarussuhteitaan hatkareissujensa avulla. Tiian ja Tonin kohdalla suhde isoveljeen oli erilainen. Toni oli yhteydessä Tommiin ja yhteydenpito tapahtui hatkareissuilla. Mutta Tiialle Tommin sijoittaminen erilleen muista sisaruksista vaikutti siihen, että sisarussuhde Tommiin katkesi. Huostaanoton seurauksena Tiia menetti isoveljen useaksi vuodeksi. Tommin ja Tiian sisarussuhde palautui kuitenkin läheiseksi myöhemmin, huostaanoton ja sijoitusten päättymisen jälkeen.

Toni, Sonja ja Sanna eivät olleet kokeneet huostaanoton vaikuttaneen juurikaan heidän sisarussuhteisiinsa. Mutta Tiia, Laura ja Lasse näkivät huostaanoton lähentäneen entises-

tään tärkeitä sisarussuhteita. Aikuistumisen myötä kaikille tutkielmani sisarustapauksille sisarussuhteet olivat tärkeitä perhesuhteita ja kaikki kokivat saavansa tukea ja apua sisaruksiltaan. Kaikki sisarustapaukset asuivat lähellä toisiaan ja olivat tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Rannikon (2008, 176) mukaan aikuisena sisarussuhteen laatuun vaikuttaa se, että sisarukset asuvat maantieteellisesti lähellä toisiaan. Toinen keskeinen tekijä hyvän sisarussuhteeseen muodostumiselle aikuisena on lapsuuden tiivis vuorovaikutus. Jos sisaruksilla on kokemus tiiviistä vuorovaikutuksesta lapsuudessa, vaikuttaa se positiivisesti sisarussuhteeseen myös aikuisena. Sukulaisuus ja yhteiset luonteenpiirteet yhdistävät sisaruksia ja vahvistavat sisarussuhdetta aikuisena. Etenkin Lasselle ja Lauralle sisarusten tuki oli merkittävä. Syynä siihen oli vanhempien haastavat elämäntilanteet ja se, ettei vanhemmilta saatava tuki ollut riittävää. Sonjalla ja Sannalle sekä Tiialla ja Tonilla vanhemmat olivat tiiviisti mukana heidän elämässään ja etenkin äitien rooli tuen ja avun antajina oli suuri. Lasselta ja Lauralta puuttui äidin tuki.

Sisarussuhteet ovat aikuisiässä monelle sekä tärkeä emotionaalisen tuen lähde että perhesuhde (Kosonen 1996b, 820). Tämä tuli hyvin esille Lauran ja Lassen tapauksessa. Lassen ja Lauran tiivis sisarussuhteesta oli löydettävissä sekä myönteisiä että kielteisiä piirteitä. Hyvää oli se, että sisarukset tukivat toinen toisiaan, mutta liian suuri riippuvuus sisarusten läheisyydestä tai tuesta voi vaikeuttaa oman itsenäisen elämän aloittamista. Reinikaisen (2009, 99) tutkimuksesta ilmenee, että itsenäistyvälle nuorelle kiinteä suhde kotiin voi vaikeuttaa ja hidastaa elämän tasapainottumista. Samaan johtopäätökseen voidaan tulla myös Lassen ja Lauran kohdalla. Itsenäisen elämän aloittaminen voi vaikeutua, jos riippuvuus sisaruksista ja heidän tuestaan oli liian suuri. Jälkihuollolla onkin suuri rooli tukea sijaishuollossa kasvaneiden nuorten vastuunottoa ja keinoja oppia elämään itsenäisesti. Mutta vaikka tavoite on tukea nuorta itsenäisesti toimimaan, on jälkihuollossakin hyvin tärkeä tietää keitä nuoren tukiverkoston kuuluu ja tukea nuoren suhdetta hänelle tärkeisiin ihmisiin, perheeseen ja sisaruksiin. Tutkimustulokset osoittivat sisarussuhteilla olevan suuri merkitys sijaishuollon jälkeen itsenäisen elämän aloittavalle nuorelle. Sisarukset tukivat, auttoivat ja heidän kanssaan vietettiin runsaasti aikaa. Yhteydenpito sisaruksiin aikuisena oli kaikissa tapauksissa hyvin tiivistä ja sisarukset olivat toistensa kanssa tekemisissä lähes päivittäin.

Lopuksi

Tutkimustulokset ovat osoittaneet sisarussuhteiden olevan tärkeitä ja läheisiä suhteita huostaanotetuille lapsille. Siskoilla ja veljillä on oma roolinsa perheessä ja lastensuojelun on tärkeä tietää, mikä lapsen rooli sisarussuhteissa ja perheessä on. Meillä lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä on opetettavaa perhesuhteiden sekä sisarussuhteiden merkitysten selvittämisessä sekä kirjaamisessa lasten huostaanottoa koskeviin asiakirjoihin ja asiakassuunnitelmiin. Asiakassuunnitelmia tulisikin mielestäni kehittää siihen suuntaan, että niistä olisi löydettävissä lapselle tärkeät perhesuhteet ja muut ihmissuhteet. Tärkeää olisi huomioida lapsen oma näkemys tärkeistä ihmissuhteista ja asiakassuunnitelmissa tulisi kuulua lapsen oma ääni hänelle tärkeiden ihmisten määrittelyssä. Tämä tutkielma lisää tarvittavaa tietoa sisarussuhteiden merkityksistä ja sijoitusten vaikutuksista sisarussuhteisiin. Sisarussuhteet tulee huomioida kaikissa lastensuojelunprosessin vaiheissa, niin lastensuojelutarpeen selvityksessä, avohuollon sosiaalityössä kuin sijaishuollossa ja jälkihuollossa. Lastensuojelun tekemät interventiot vaikuttavat perheeseen ja perhesuhteisiin, mutta laadukkaalla ja lapsilähtöisellä lastensuojelulla perhesuhteet ja sisarussuhteet voidaan huomioida ja niitä voidaan tukea niin, ettei sijoituksen myötä lapsi menetä tärkeitä sisarussuhteitaan.

Tutkimusprosessina tämä työ on haastanut minua tarkastelemaan omaa suhtautumistani lasten sisarussuhteisiin. Näen sisaruutta ja sisarusrakkautta seurattessani omien lapsieni suhdetta ja tiivistä yhdessäoloa. Pyysin tyttärentäni määrittelemään sisaruuden ja hänen mielestä sisarukset ovat *”lapsia, jotka ovat syntyneet saman äidin mahasta”*. Lastensuojelun sosiaalityöntekijänä kohtaan päivittäin perheitä, lapsia ja sisaruksia. Pohdimme usein kollegoideni kanssa perheiden ongelmia ja ratkaisuja niihin. Varsin usein ymmärrämme sisarukset samalla tavoin kuin tyttärentäni, saman äidin mahasta syntyneinä lapsina. Tämän tutkielman tulosten myötä toivon sosiaalityöntekijöiden ymmärtävän sisaruuden laajempaan, monimerkityksellisempään ja jokaiselle lapselle yksilöllisinä suhteina. Voidaksemme työssämme ymmärtää sisarussuhteita paremmin, tulee meidän selvittää sisarussuhteet ja niiden merkitykset lapselta itseltään. Sijoitetun lapsen sisarussuhteiden tukemisessakin on vielä paljon parantamisen varaa. Sisaruus tulisi ymmärtää lapsen ensisijaisena perhesuhteena ja sisarussuhteen ylläpitäminen sijoituksen aikana on lapsen yksi tärkeimmistä oikeuksista. Sisarussuhteen tukeminen puolestaan on sosiaalityöntekijöiden ja sijaishuoltoapaikkojen tärkeimpiä velvollisuuksia.

Tutkimusaineistoni houkutti minua tutkimaan sisarusten tapauksia laajemminkin. Kiinnostavia huomioita oli muun muassa isien rooli lasten elämässä. Isät olivat varsin vähällä huomiolla lasten asiakassuunnitelmissa, mutta ilmeisesti isien kanssa oli työskennelty aktiivisesti, koska kaikissa kolmessa tapauksessa kaikki tai joku sisaruksista kotiutui biologisen isän luo. Isien roolista sijoitettujen lasten elämässä tulisi saada enemmän tietoa, etenkin silloin, jos vanhemmat ovat eronneet ja isät asuvat eri kodeissa. Isien kokemukset huostaanotosta ja isyyden tarkasteleminen sijoituksen aikana olisi tärkeä jatkotutkimuksen aihe. Tärkeää olisi saada tutkimusta myös lasten kokemuksista isyydestä ja isäsuhteen tukemisesta huostaanoton aikana. Muidenkin lapselle tärkeiden perhesuhteiden, kuten isovanhempien suhdetta sijoitettuihin lapsenlapsiin tulisi tutkia enemmän. Tässä tutkielmassa kaikki sisarussuhteet olivat läheisiä ja tärkeitä suhteita. Jatkotutkimusta tarvitaan myös lasta vahingoittavista sisarussuhteista, mutta aiheen sensitiivisyyden vuoksi esimerkiksi sisarusten välistä väkivaltaa tai seksuaalista hyväksikäyttöä voi olla vaikea tutkia. Kuitenkin lastensuojelussa tulisi olla vielä enemmän tietoa erityyppisistä sijoitettujen lasten sisarussuhteista.

Lähteet

- Ahonen, Arja M (2013) Lapsen edun argumentaatio sijaishuollossa. Lisensiaatintutkimus. Turku: Turun yliopisto. Verkkodokumentti: <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=b16f69f0-1f9e-4894-996a-d2730ae1bc52>. Viitattu 20.10.2013.
- Andersson, Gunvor (2005) Family relations, adjustment and well-being in a longitudinal study of children in care. *Child and Family Social Work*, 1, 43–56. Verkkojulkaisu: <http://www.scie-socialcareonline.org.uk/profile.asp?guid=c2aae0f6-7ce0-4b1a-b261-b88abf8b00b4>. Viitattu: 19.4.2013.
- Bank, Stephen & Kahn, Michael D (1982) Intense Sibling Loyalties. Teoksessa: Michale E. Lamb & Brian Sutton – Smith (toim.). *Sibling Relationships: Their Nature and Significance Across the Lifespan*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publisher. 251–266.
- Bardy, Marjatta (2001) Huoli lapsuudesta ja vanhemmuudesta. Teoksessa: Marjatta Bardy, Minna Salmi & Tarja Heino. *Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 263. 13–19.
- Bardy, Marjatta, Salmi, Minna & Heino, Tarja (2001) Palvelurakenne 1990-luvulla. Teoksessa: Marjatta Bardy, Minna Salmi & Tarja Heino. *Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 263. 63–96.
- Bardy, Marjatta (2009) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa: Marjatta Bardy (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. 17–46.
- Buhrmester, Duane & Furman, Wyndol (1990) Perceptions of Sibling Relationships during Middle Childhood and Adolescence. *Child Development*, 61. 1387–1398. Verkkojulkaisu: <http://web.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=d6bb9295-bea0-4878-9487-bbf7cbcd052a%40sessionmgr198&vid=2&hid=123>. Viitattu 24.1.2014.
- Cicirelli, Victor G. (1982) Sibling Influence Throughout the Lifespan. Teoksessa: Michale E. Lamb & Brian Sutton – Smith (toim.). *Sibling Relationships: Their Nature and Significance Across the Lifespan*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publisher. 267–284.
- Dunn, Judy (1984) *Sisters and brothers*. London: Fontana paperbacks.
- Dunn, Judy & Kendrick, Carol (1982) *Siblings. Love, Envy & Understanding*. London: Grant McIntyre.
- Edwards, Rosalind, Hadfield Lucy, Lucey Helen & Mauthner Melanie (2006) *Sibling Identity and Relationships. Sister and Brothers*. New York: Routledge.

- Eriksson, Päivi & Koistinen, Katri (2005) Monenlainen tapaustutkimus. Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja 4:2005. Verkkojulkaisu: http://www.ncrc.fi/files/4957/2005_04_verkkojulkaisu_tapaustutkimus.pdf. Viitattu 17.10.2013.
- Eronen, Tuija (2012) Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Verkkojulkaisu: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66881/978-951-44-8754-5.pdf?sequence=1>. Viitattu: 21.4.2013.
- Eronen, Tuija (2013) Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 4/2013. Verkkojulkaisu: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-833-9>. Viitattu: 20.4.2013.
- Eronen, Tuija (2008) Lastenkoti dokumentoituna, kerrottuna ja yhdessä muisteltuna. Janus vol. 16 (1) 19–34. Verkkojulkaisu: http://www.sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/janus/0108/janus_1_2008_eronen.pdf. Viitattu 2.5.2013.
- Furman, Wyndol & Buhurmester, Duane (1985) Children's Perceptions of the Qualities of Sibling Relationships. *Child Development*, 56. 447–461. Verkkojulkaisu: <http://www.jstor.org/stable/1129733>. Viitattu 21.4.2013.
- Gardner, Helen (1996) The concept of family. Perceptions of children in family fostercare. *Child Welfare*, 75 (2), 161–193. Verkkojulkaisu: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/8901384>. Viitattu 21.4.2013.
- Granfelt, Riitta (2005) Marginaalitarinat ammattikäytäntöjen kehittämisen aineksina. Teoksessa: Mirja Satka, Synnöve Karvinen-Niinikoski, Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.) *Sosiaalityön käytäntötutkimus*. Helsinki: Palmenia-kustannus. 240–258.
- Grönfors, Martti (1985) *Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät*. 2.painos. Helsinki:WSOY.
- Hardy, Marjorie S.(2001) Physical Aggression and Sexual Behavior Among Siblings: A Retrospective Study. *Journal of Family Violence* vol 16 (3) 255–268. Verkkojulkaisu: <http://www.ingentaconnect.com/content/klu/jofv/2001/00000016/00000003/00340513>. Viitattu 16.1.2014.
- Heino, Tarja (2007) Keitä ovat lastensuojelun uudet asiakkaat. Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Helsinki: Stakes. Verkkojulkaisu: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77977/T30-2007-VERKKO.pdf?sequence=1>. Viitattu 19.1.2014.
- Heino, Tarja (2009) Lastensuojelu – Kehityskulkuja ja paikannuksia. Teoksessa Johanna Lammi – Taskula, Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 198–203. Verkkojulkaisu: www.thl.fi/thl-client/pdfs/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5. Viitattu 2.1.2014.
- Herrick, Mary Ann & Piccus, Wendy (2005) Sibling Connections. The Importance of Nurturing Sibling Bonds in the Foster Care System. *Children and Youth Services Review* 27, 845–861. Verkkojulkaisu: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740904002646>. Viitattu 20.4.2013.

Hiitola, Johanna (2008) Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla – hanke. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Työpapereita 21/2008. Helsinki: Stakes. Verkkojulkaisu: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204194057>. Viitattu 19.4.2013.

Hiitola, Johanna (2009) Erilaisin eväin huostassapidon jälkeen. Selvitys Tampereella, Hämeenlinnassa, Porissa ja Tampereen seutukunnassa vuonna 2007 lakkautetuista huostassapidoista. Terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Työpapereita 15/2009. Helsinki: Stakes. Verkkojulkaisu: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085020>. Viitattu 15.4.2013.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Sirkka & Sajavaara, Paula (2010) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja (2003) Sensitive Issues in Vulnerable Conditions: Studying Violence in Youth Residential Care. *Young* 11(4), 323–339. Verkkojulkaisu: <http://you.sagepub.com/content/11/4/323.abstract>. Viitattu 15.4.2013.

Hurtig, Johanna (2006) Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa: Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Jyväskylä: PS-kustannus. 167–195.

Hämäläinen, Kati (2012) Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 56/2012. Helsinki: Väestöliitto.

Hyytinen, Riitta (2007) Lapsi, huumeperhe ja toivo. Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutusprosessissa. Lisensiaatintutkimus. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Itäpuisto, Maritta (2005) Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Akateeminen väitöskirja. Kuopio: Kuopion yliopisto. Verkkojulkaisu: http://www.lastenseurassa.fi/pub/files/maritta_itapuisto.pdf. Viitattu 25.2.2014.

James, Sigrid & Monn, Amy R & Palinkas, Lawrence A & Leslie, Laurel K (2008) Maintaining Sibling Relationships for Children in Foster and Adoptive Placements. *Child Youth Serv Rev.* 30 (1), 90–06. Verkkojulkaisu: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2409199/>. Viitattu 17.4.2013.

Kannasoja, Sirpa (2013) Nuorten sosiaalinen toimintakyky. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Verkkojulkaisu: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42447/978-951-39-5459-8_vaitos23112013.pdf?sequence=1. Viitattu 26.2.2014.

Kitinoja, Manu (2005) Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Kosonen, Marjut (1996a) Siblings as Providers of Support and Care during Middle Childhood: Children's Perceptions. *Children and Society*, vol. 10. 267–279.

Verkkojulkaisu: <http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=a88111f9-81b3-4c09-9816-4ba101d1c530%40sessionmgr114&vid=2&hid=125>. Viitattu 7.3.2014

Kosonen, Marjut (1996b) Maintaining Sibling Relationships–Neglected Dimension in Child Care Practice. *British Journal of Social Work*, 26, 809–822. Verkkojulkaisu: <http://bjsw.oxfordjournals.org/content/26/6/809.abstract>. Viitattu 18.4.2013.

Kosonen, Marjut (2001) Foster Children’s Sibling Relationships in Middle Childhood. Ph D thesis. University of Glasgow: Department of Social Policy and Social Work. Verkkojulkaisu: <http://theses.gla.ac.uk/968/>. Viitattu 1.4.2013.

Kraav, Inger & Lahikainen Anja Riitta (2000) Perheen turva ja turvattomuus. Teoksessa: Pauli Niemelä & Anja Riitta Lahikainen (toim.) *Inhimillinen turvallisuus*. Tampere: Vastapaino. 91–117.

Kröger, Teppo (2000) Paikallishistoria sosiaalipalvelujen tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa: Synnöve Karvonen, Tarja Pösö & Mirja Satka (toim.) *Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suuntauksia*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 68–95.

Kurunmäki, Kimmo (2007) Vertailu. Teoksessa: Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus. 74–92.

Kuula, Arja (2011) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kääriäinen, Aino (2003) Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. *Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kääriäinen, Aino (2004) Asiakirjat lastensuojelun sosiaalityön tiedonmuodostuksessa. *Janus* vol. 12(1). 97–104. Verkkojulkaisu: http://www.sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/janus/0104/puheenvuoro1_0104.pdf. Viitattu 20.2.2014.

Kääriäinen, Aino (2005) Dokumentointi tiedonmuodostuksessa. Teoksessa: Mirja Satka, Synnöve Karvonen-Niinikoski, Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.) *Sosiaalityön käytäntötutkimus*. Helsinki: Palmenia-kustannus. 159–171.

Laakso, Riitta (2009) Arjen rutiinit ja yllätykset. *Etnografia lastenkotityössä*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Verkkojulkaisu: <http://uta17-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/66529/978-951-44-7808-6.pdf?sequence=1>. Viitattu 17.4.2013.

Laiho, Kristiina (2010) Lastensuojelu. Teoksessa: Aulikki Kananoja, Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma. 161–191.

Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007) Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa: Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus. 9–38.

Laine, Markus & Peltonen, Lasse (2007) Ikkuna muutokseen. Teoksessa: Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus. 93–108.

Laitinen, Hanne (1998) Tapaustutkimuksen perusteet. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Latvala, Eila & Vanhanen-Nuutinen, Liisa (2003) Laadullisen hoitotieteen tutkimuksen perusprosessi: Sisällönanalyysi. Teoksessa: Sirpa Janhonen & Merja Nikkonen (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY. 21–43.

Lastensuojelu 2012. Tilastoraportti. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkojulkaisu: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110691/Tr30_13.pdf?sequence=5. Viitattu 12.2.2014.

Lastensuojelulaki 683/1983.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Leino, Helena (2007) Yleinen ongelma, yksi tapaus. Teoksessa: Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus. 214–227.

McHale, Susan M, Kim Ji-Yeon & Whiteman Shawn D. (2006) Sibling Relationships in Childhood and Adolescence. Teoksessa: Patricia Noller & Judith A. Feeney (toim.) Close Relationships. Functions, Forms and Processes. New York: Psychology Press. 127–149.

Malmberg, Mirja (2011) Sisarus tunneloukkuna vai voimavarana? Teoksessa: Atte Oksanen & Marko Salonen (toim.) Toiminnallisia loukkuja. Hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa. Tampere: Yliopistopaino Oy. 154–171.

Myllärniemi, Annina (2006) Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Helsinki: Soccan ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja 7.

Niemelä, Pauli (2000) Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko. Teoksessa: Pauli Niemelä & Anja Riitta Lahikainen (toim.) Inhimillinen turvallisuus. Tampere: Vastapaino. 21–37.

Niemelä, Pauli (2012) Tapauskohtaisuus sosiaalityössä ”Case Study – Case Work – Case Evaluation – prosessimalli sosiaalityön ja sen käytännön opetuksen jäsentäjänä. Teoksessa: Noora Tuohino & Anneli Pohjola & Mari Suonio (toim.) Sosiaalityön käytännön opetus liikkeessä. Rovaniemi: Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet. 21–36. Verkkojulkaisu: <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=64b15976-1b21-4e9d-9ae7-a4c60543ea88>. Viitattu 12.5.2013.

Niskanen, Henna (2012) Laitokseen sijoitettujen lasten sisarusuhteiden tukeminen lastensuojelussa. Kandidaatin tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Julkaisematon sosiaalityön kandidaatin tutkielma.

Parker, Jan & Stimpson, Jan (2004) Sisarusuhteet. Kilpailua ja rakkautta. Helsinki: Ota-va.

Pekkarinen, Elina (2010) Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseuran julkaisu- ja 102. Helsinki: Yliopistopaino.

Pekkarinen, Elina (2011) Lastensuojelun tieto ja tutkimus - Asiantuntijoiden näkemys. Nuorisotutkimusverkosto /verkkojulkaisusarja. Verkkojulkaisu 51. Verkkojulkaisu: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastensuojeluntieto.pdf>. Viitattu: 11.4.2013.

Peltola, Taru (2007) Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa: Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus. 111–129.

Peuhkuri, Timo (2007) Teorian ja yleistämisen kriteerit. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa: Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus. 130–148.

Pulma, Panu (1987) Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Teoksessa: Panu Pulma & Oiva Turpeinen. Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. 11–266.

Pösö, Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelyinä. Teoksessa: Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. 140–158.

Pösö, Tarja (2004) Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Tutkimuksia 133. Helsinki: Stakes.

Pösö, Tarja (2007) Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa: Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino. 65–82.

Pösö, Tarja (2008) Kiistanalaiset perhesuhteet ja tutkimisen moraalit. Teoksessa: Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmenia. 93–107.

Pösö, Tarja, Janhukainen, Markku & Kekoni, Taru (2004) Koulukoti tutkimuspuheenvuorojen aiheena. Teoksessa: Markku Janhukainen, Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura, julkaisu 43. 5–18.

Raitakari, Suvi (2006) Neuvottelut ja merkinnät minuuksista. Vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksiköiden palaverissa ja tukisuunnitelmissa. Akateeminen väitöskirja: Tampereen yliopisto. Verkkojulkaisu: <http://acta.uta.fi>. Viitattu 8.1.2014.

Rannikko, Ulla (2008) Yhteinen ja erillinen lapsuus. Sisarusten sosiaalistava merkitys. Akateeminen väitöskirja: Tampereen yliopisto. Verkkojulkaisu: <http://uta17-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/66400/978-951-44-7510-8.pdf?sequence=1>. Viitattu 22.10.2013.

- Reinikainen, Sarianne (2009) Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisessä. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Ribbens McCarthy, Jane & Edwards, Rosalind (2011) Key Concepts in Family Studies. London: Sage Publications.
- Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Helsinki: Väestöliitto D 38/2001.
- Ritala-Koskinen, Aino (2003) (Uus)perhe lapsen silmin. Teoksessa: Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. 121–139.
- Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija (2011) Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2009) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa: Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 22–56.
- Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa: Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. 9–36.
- Räty, Tapio (2012) Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Saarela-Kinnunen, Maria & Eskola, Jari (2007) Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus. Teoksessa: Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittavalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 184 – 195.
- Saastamoinen, Kati (2010) Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.
- Saurama, Erja (2002) Vastoin vanhempien tahtoa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2002:7. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Sevón, Eija & Notko, Marianne (2008) Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa: Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmenia. 13–42.
- Siekkinen, Kirsi (2007) Syvähaastattelu. Teoksessa: Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittavalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 44–59.
- Sinkko, Päivi (2004) Laki ja lastensuojelu. Juridisoivat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijoiden määrittelyssä. Helsinki: Palmenia-kustannus.

- Sosiaaliportti (2014) Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuolto.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-I/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/>.
Viitattu: 20.1.2014.
- Stake, Robert E. (1995) *The Art Of Case Study Research*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Sutinen, Päivi (2005) *Vanhempana ja aikuisena uusperheessä*. Helsinki: Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 203.
- Tolonen, Tarja (2009) *Vanhemmuuden puute ja nuorten sosiaalinen pääoma*. Teoksessa: Marjatta Bardy (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 144–162.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Valkonen, Leena (1995) *Kuka on minun vanhempani? Perhehoitovuoren vanhempisuhteet*. Tutkimuksia 52. Helsinki: Stakes.
- Viittala, Kaisu (2001) ”Kyllä se tommosellaki lapsella on kovempi urakka” Sikiöaikana alkoholille altistuneiden huostaan otettujen lasten elämäntilanne, riskiprosessit ja suojaavat prosessit. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Vornanen, Riitta (2000) *Turvallisuus elämän kysymyksenä. 13-17 -vuotiaiden nuorten turvallisuus ja turvattomuuden aiheet*. Akateeminen väitöskirja. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Vornanen, Riitta (2006) *Perhe - turvattomuutta vai turvaa?* Teoksessa: Liisa Hokkanen ja Maritta Sauvola (toim.) *Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä*. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus. 119–141.
- Vornanen, Riitta (2010) *Nuorten hyvinvointiin turvallisuuden näkökulmaa*. Teoksessa: Markku Leinonen (toim.) *Puheenvuoroja nuorten hyvinvoinnista Itä-Suomessa*. Itä-Suomen yliopisto ja Mikkelin ammattikorkeakoulu. 51–61. Verkkojulkaisu: http://www.mamk.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/mamk/embeds/mamkwwwstructure/21790_Puheenvuorojanuortenhyvinvoinnistajulkaisu.pdf. Viitattu 20.2.1014.
- Yin, Robert K. (2009) *Case Study Research. Design and Methods. Fourth Edition*. London: Sage Publications.

Suostumuslomake

Minä _____ ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja voin keskeyttää tutkimukseen milloin tahansa ilmoittamalla siitä tutkijalle. Tiedän, ettei tutkimukseen osallistuminen vaikuta saamaani palveluun xxxxx virastosta

Minä _____ annan suostumukseni käyttää tutkimukseen itseäni koskevia, salassa pidettäviä asiakirjoja:

1. Huostaanottopäätös
2. Asiakassuunnitelma ennen sijoitusta
3. Asiakassuunnitelmat sijoituksen aikana
4. Jälkihuoltosuunnitelma

Minä _____ tutkijana lupaan, että olen selittänyt tutkimuksen luonteen tutkittaville ja lupaan tuhota keräämäni haastatteluaineiston sekä tutkittavia koskevat asiakirjat asianmukaisesti.

Paikka ja päiväys